

Eesti Vabariigi Põhiseadusliku
Assamblee üheteistkümnes istung

31. oktoobril 1991

Juhataja (T. Anton): Tere hommikust! Lugupeetud kolleegid, alustame tavapärasel päeval ja tavapärasel kellaajal Põhiseaduse Assamblee istungit. Kohaloleku kontroll. Kohal on 30 Põhiseaduse Assamblee liiget. Lugupeetud kolleegid, kuni teile jagatakse välja päevakorra projekt ja te jõuate sellega tutvuda, olge kena ja jagage oma tähelepanu, sest juhatus soovib edasi öelda need meie töö organiseerimise seisukohad, mis langetati täna hommikul juhatusel laiendatud istungil. Koos teematoimkondade esimeestega otsustas juhatus muuta meie varasemaid kokkuleppeid ja võttis vastu järgmised otsused. Palun tähelepanu. Teise lugemise käigus on kõigil assambleeliikmetel võimalik esitada ettepanekuid, märkusi kuni järgmise nädala reedeni, kell 14.00. See on 8. november ja kell 14.00, tuleva nädala reedel. Varasem kokkulepe oli meil selline, et selline tähtaeg lõppes eile kell 10. Nüüd on see tähtaeg edasi lükatud ja ettepanekute ning märkuste esitamise tähtaega on pikendatud ja pikendatud järgmise nädala reedeni kell 14.00-ni.

Teiseks. Juhatus koos teematoimkondade juhtidega otsustas, et teise lugemise lõpetamise aja planeerime pärast seda, kui järgmisel nädalal selgub, kui palju tehakse täiendavaid ettepanekuid ja märkusi teise lugemise käigus. Seega teise lugemise lõpetamise aega ei ole praegu juhatus arvates võimalik ette näha.

Kolmandaks. Juhatus koos teematoimkondade esimeestega leiab, et seoses tähtaegade muutmisega ei ole otstarbekohane täna ja homme Assamblee istungil läbi vaadata appellatsioonid. Täna ja homme ei otsustata neid küsimusi, kus assambleeliige või mõni toimikond pole nõus teematoimkonna otsusega esitatud ettepaneku või märkuse kohta.

Ja viimane, neljas põhimõte, millest ma soovin teile ette kanda, puudutab selle nädala esmaspäeval ja teisipäeval toimunud ekspertkonverentsi. Juhatus koos teematoimkondade juhtidega on

seisukohal, et meie ei võta eraldi aruamisele ekspertkonverentsi tulemusi, vaid need tulemused peavad kajastuma teematoimkondade aruandes, kus põhiprobleemide hääletamisel või appellatsioonide hääletamisel toimikond või assambleeliige motiveerib oma seisukohta, toetudes ekspertkonverentsi tulemustele. Need on neli põhimõtet, mida juhatuse täna toimunud laiendatud istungist soovisin teieni tuua. Selles küsimuses palus täiendavalt sõna juhatuse liige härra Ülo Uluots. Palun.

Ü. Uluots: Lugupeetud assambleeliikmed, Eilse päeva jooksul ma püüdsin tutvuda enamuse toimkondade tööga ja mulle hakkas silma üks probleem. Ja selleks probleemiks on ettepanekud, muudatused ja märkused, mis on tulnud väljastpoolt Assambleed. Nagu mulle teatavaks sai, on mõningad toimkonnad suhtunud nendesse dokumentidesse, oleks palju öelda, eitavalt, kuid seadnud tingimuse, et nad on nõus neid ettepanekuid arvestama tingimusel, kui selle esitab mõni assambleeliige. Ma avaldan praegu siin võib-olla kõige rohkem oma isiklikku arvamust. Vaadake, kes on õppinud füüsikat, teab, et suletud süsteemi jõudude summa on null. Selleks et süsteemi liikuma panna, on tarvis välist jõudu.

Teiseks. Me peame arvestama ühte asja, et meie ees on üks väga suur filter ja see on rahvahääletus. Vanad roomlased teadsid, et /vox populi vox dei/. Ja antud juhul ma ei tohiks ignoreerida väljaspoolt Assambleed tulnud märkusi ja täiendusi. Samal ajal peaksid toimkonnad diferentseerima nende esitajate kaalu. Esiteks, kas ta on tulnud ühelt isikult, mõnelt isikute grupilt või ühiskondlikult organisatsioonilt. Või mõnelt kogult, kellel on rahva mandaat. Näiteks kas linnavolikogu või vallavolikogu. Ja sellepärast ma soovitan teil tõesti kõigil, kõikidel toimkondadel väga tähelepanelikult suhtuda väljaspoolt tulnud ettepanekutesse ja märkustesse ja võtta neid oma töös arvesse, mitte aga neid ignoreerida, sest rahva hääl on Jumala hääl.

Juhataja: Suur tänu, härra Uluots. Kindlasti on härra Uluotsal õigus, et Assamblee juhatuse ja sealtkaudu teematoimkondadele laekuvad ettepanekud väljastpoolt Assambleed on väga huvitavad. Nii jõudis täna assamblee juhatuseeni Rapla maakonna

kiri, kus näiteks on järgmine lõik: Maa- ja linnavolikogude esimeeste ja maavanemate poolt Ülemnõukogu esimehe juures toimunud nõupidamisel allakirjutatud avalduse tekst on vastuoluline. Nimelt punkt 1 ja 3 on oma vahel vastuolus. Esimeses punktis deklareeritud rahvaalgatusõigus on 3. punktist välja jäetud jne. jne. Nii et tõepoolest rahva häält kuulates tuleb teha ära tõsine töö. Ma usun, et kõik assambleeliikmed on jõudnud tutvuda istungi päevakorra projektiga. See projekt on läbi arutatud teematoimkondade juhtidega ja nende poolt aktsepteeritud. Panen tänase päevakorra hääletamisele. Kas on vajalik enne kohaloleku kontrolli? Palun, kohaloleku kontroll. Kohal on 42 assambleeliiget. Algab hääletamine. Kes on eslle poolt, et kinnitada teile välja jagatud päevakorraprojekt? Hääletame. Poolt 41, vastuhääli ei ole. Täna. Meie tänase töö alguseks on päevakord, mis on teil käes. Selle päevakorrapunkti, selle päevakorra 1. punkt Assamblee töökorraldusest on meil juba läbitud.

Asume teise päevakorrapunkti juurde. Vastavalt meie varasemale kokkuleppele saab täna sisulistest küsimustes esimesena sõna VII teematoimkonna esimees hr. Jürgenson. Hr. Jürgenson, palun teil, on sõna.

K. Jürgenson: Aitäh. Lugupeetud juhatus, lugupeetud assambleeliikmed. VII toimikond kannab teile ette selle, mida oleks pidanud tegema juba möödunud reedel ja laupäeval toimunud hääletustel, kuid mis ajapuudusel tänasesse päeva lükkus. Teile on kätte jagatud toimikonna aruanne, kus on sees kolmes kohas alternatiivid, mille suhtes komisjon paluks teilt seisukohta. Kõigepealt on küsimus §-is 118, kus lisaks hr. Adamsi poolt esitatud tekstile, mille üks alternatiiv oleks see välja jätta ja teine alternatiiv, sõnastada ümber põhimõttel, et loetelusse vallad, alevid, linnad, lisatakse maakonnad. See küsimus hääletati põhimõtteliselt läbi ka toimikonnas, hr. Adamsi algse variandi sissejätmise poolt oli 4 toimikonnaliiget, esimese alternatiivi poolt 2 ja teise alternatiivi poolt samuti 2 komisjoniliiget. Kuid me ei pidanud vajalikuks sisse jätta häälteenamusega üht võimalust, kuna see põhimõtteline küsimus vajaks teie seisukohta ja kõigepealt

me palukski selles küsimuses seisukohta teilt.

Juhataja: Niisiis, hr. Jürgenson, palun veel kord öelda, millist küsimust me asume nüüd läbi arutama, seejärel on küsimused hr. Jürgensonile, sõnavõttud ja siis püüame hääletada. Palun tähelepanu.

K.Jürgenson: Arutatav probleem on §-s 118 sisalduv tekst, kohaliku omavalitsuse üksused on vallad, alevid ja linnad. Põhimõtteline küsimus. Kas see tekst, see § üldse sisse jätta või lisada sellele ka maakonnad. Lühidalt, kas määratleda põhiseaduses ja seega ka meie tulevases halduskorralduses omavalitsuslikud üksused? Selles on põhiküsimus. Kas need omavalitsuslikud üksused on vallad, alevid ja linnad või sellele lisaks ka maakonnad. Üks alternatiiv ja põhimõtteline võimalus see küsimus põhiseadusest üldse välja jätta.

Juhataja Hr. Jürgenson, ma sekkun ainult protsessuaalsetes küsimustes ja sellepärast küsin. Kas ei oleks vajalik siiski kõigepealt otsustada see, kas omavalitsusüksuste ja -tasandite küsimus reguleeritakse põhiseadusega või mitte. Kui see küsimus on otsustatud, on võimalik meil rääkida edasi tasanditest ja siis üksustest. Kas nii?

K.Jürgenson: Täiesti õige. See ongi esimene alternatiiv. Ma ei välista, et kõigepealt hääletada läbi esimene alternatiiv, kas neid omavalitsusüksusi üldse sätestada põhiseaduses või mitte.

Juhataja: Nii. Palune teie küsimused ja sõnavõttud teemal, kas põhiseaduses kajastatakse kohaliku omavalitsuse tasandid ja üksused?

Palun küsimused. Küsimusi ei ole. Aitäh härra Jürgenson. Kes soovib sõna võtta. Vabandan, esimesena oli käsi püsti härra Adamsil, tehnikaga on vist midagi korrast ära. Vabandan, üks hetk palun. Hetk tähelepanu, kõik saab korda. Nii, härra Adams, palun.

J.Adams: Ma oleks palunud härra Jürgensonilt vastust küsimusele, kuidas nende toimkonnas arutelu kulges omavalitsuse tasandite arvu küsimuses ja kuidas sellisel juhul hääled jagunesid.

Juhataja: Härra Jürgenson, palun tulge siiski kõnepulti.

Palun siisvastu härra Adamsi esimesele küsimusele, kuidas toimkonnas jagunesid hääled, kui jutt käis omavalitsuse tasanditest.

K.Jürgenson: Härra Adamsi sõnastuse poolt, s.t. et sätestada omavalitsusüksustega vallad, alevid ja linnad, oli 8-st kohaolevast komisjoni liikmest päri 4. Et see küsimus välja jätta, nii nagu see on sõnastatud I alternatiivis, oli poolt 2 komisjoniliiget. 2 komisjoniliiget oli selle poolt, et lisada loetelusse maakonnad.

Juhataja: Tänan, teisena saab sõna küsimuse esitamiseks härra Saatpalu, ka teil on sõnavõtt. Vabandan, teisena saab küsimuse esitamiseks sõna härra Koha, ma loodan, et härra Velliste samuti on sõnavõtuks end registreerinud.

K.Koha: Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Kas toimkonnas arendati ka mõttevahetust sellises suunas, et kasutada 1937. aasta põhiseaduse teksti nüüd selles uues põhiseaduses. Aitäh.

K.Jürgenson: Tervikteksti pakkusid minu meelest maavanemad ja volikogude esimehed, s.o. 1938. aasta põhiseaduse teksti. Aga, kui mu mälu ei peta, seda mõtet on väljendatud.

Juhataja: Härra Erm, palun. Härra Erm, kui te soovite sõna võtta, siis palun end selleks ka registreerida, siis me saame vahet teha küsimuste ja sõnavõtussoovide vahel. Palun, kas on veel küsimusi? Kui soovite esitada küsimust, vajutage klahvile "sõna". Ja "kõne" nupule siis, kui soovite sõna võtta. Küsimusi rohkem ei ole, tänan veel kord härra Jürgensoni, aitäh. Esimesena saab sõna härra Saatpalu, palun.

V.Saatpalu: Tere hommikust, lugupeetud kolleegid! See meie toimkonna 14. peatüki aruanne, mis 25. oktoobril on tsiteeritud, kujunes välja punkti ja lõigu kaupa, kusjuures tendentsid olid siis kahe-suunalised. Üks suund soovib võrdlemisi täpselt kirjeldada omavalitsussüsteemi põhiseaduses ja teine suunt on siis see, mis lähtub kohaliku omavalitsuse Euroopa Harta põhimõttest. Põhiseaduses tuleb ka konstateerida omavalitsuse printsiip. Need kaks seisukohta, nagu te mõistate, kujundavad

täiesti erineva mahuga peatüki meie Eesti põhiseaduses. Ja sellest johtuvalt osa meie toimkonna liikmeid, nimelt neli kaheksast pidas vajalikuks koostada peatüki täiesti isesesiva eelnõu, mis koosneb kahest paragrahvist, kus ka ei ole üldse määratletud Eesti omavalitsuse tasandite arv, vaid on lähtunud eeldusest ja võimalusest, et taoline määratlemine põhiseaduses võiks tulevases Eesti ühiskonnas vertikaalstruktuuri arengus osutada takistuseks või vähemalt tülinaks, kui võrd siis tuleb muuta põhiseadust, kui tekib mingi vajadus tasandite arvu muuta. Praegu on teatavasti kahetasandiline ja osa inimesi meie toimkonnast on ühetasandilisuse veendunud pooldajad ja osa kahetasandilisuse pooldajad, kusjuures kahetasandilisuse pooldajad on ka seisukohal, et võiks lähtuda sellest põhimõttest, et põhiseadus võiks olla lühike. Me võime mõneti nalja heita siit üle Soome lahe ujunute suhtes, et nad on nii või naasugused, kuid nad on siiski osanud kirjutada oma põhiseaduse sellise, mis näiteks nüüd, kui nad võib-olla tahaksid kahetasandilisuse peale minna, selleks oma põhiseadust muutama ei pea. Ja ma sunn, et Eesti ühiskonnas oleks tark selline põhiseadus kirjutada, kus see väldiks tulevikus vajaduse põhiseadust muuta. On tendentse, mis juhivad meie tähelepanu sellele, et meie ühiskonnas mõneti ületähtsustatakse põhiseaduse olemasolu üldse, ületähtsustatakse põhiseadust ja kahtlustatakse, et kui seda ei ole, siis seadusi ei osata võib-olla tulevikus targalt kirjutada. Ehk ületähtsustatakse sisuliselt iseennese tarkust ja nähakse mingit usaldamatuse avaldust - tulevaste riigikogude suhtes. See ületähtsustamine näitab mõneti sellist inglise talumeest, kes kahekorruselisesse bussi ostis pileti, läks teisele korrusele ja mõne hetke pärast tormas alla ja tõrjus kõiki vastutulijaid tagasi ja ütles, et ärge minge, seal ei ole bussijuhti. Ja meil on praegu Eestis ka selline olukord, et kui seda kardetakse ja seda põhiseadust seal üleval ette kirjutatud ei saa, siis all ei osata eriseaduseta midagi peale hakata. Ma teen teile ettepaneku. Kui me asume hääletama, kas taolist tasandite arvu reglementeerida Eestis, siis kutsun teid hääletama selle poolt, et seda ei reglementeeriks põhiseadus ja jätame vabaduse ka teistele. Ja selleks meie

põhiseaduseprojekt koosnebki kahest punktist, mis me neljakesi - Andrejev, Kork, Eller ja mina oleme viseerinud, kujundanud selle apellatsioonina. Esimeses fikseeritakse Euroopa Nõukogu kohaliku omavalitsuse harta poolt esitatav printsiip: kohaliku valitsemisala iseseisev valdamine ja elualade arendamine toimub seaduse alusel kohalike omavalitsuste kaudu, me konstateerime Euroopa Nõukogu ekspertide soovitusel, et kohaliku omavalitsuse volikogu või siis esinduskogu valijaks on kohaliku omavalitsuse haldusterritooriumil elavad hääleõiguslikud kodanikud vastavalt valimisseadusele. Me oleme neljakesi veendunud, et sellest piisab täielikult, et kirjutada põhjalik ja kena Eesti omavalitsuse seadus, olgu ta siis valla või linna seaduse nime kandev. Sellega ma kutsungi teid üles hääletama lühiduse poolt, konkreetsuse poolt. Eesti põhiseaduses kujuneb ka teisi peatükke liiga pikaks. USA põhiseadus oli ainult 7 peatükki pikk, kui ta vastu võeti. Meie kaitse peaükk on juba pikem kui toonane USA põhiseadus, aga minu veendumuse kohaselt on ühendriikidel täiesti korralik armee, ilma et see põhiseaduses väga karmilt oleks fikseeritud. Nii ma usun, et me saame ka kohaliku omavalitsuse täiesti korraliku, ilma et me seda niimoodi üksipulgi põhiseadusse kirjutame. Nii et need on meie komisjoni kaks kontseptsiooni. Iga punkti hääletamisel palun teid seda silmas pidada. Aitäh.

Juhataja : Tänan, hr. Saatpalu. Hr. Velliste, teil on sõna.

I. Velliste: Lugupeetud hr. juhataja, kallid kolleegid! Minu meelest oleme me jõudnud ühe põhiseadusliku vastuoluni, mis on palju üldisem kui ainult selle peatüki vastuolu. See on tegelikult üks põhiline vastuolu. Vastuolu, mida ma nimetaksin üksiku ja üldise vastuoluks või, veelgi paremini, väga tõsine vastuolu tänaste ja homsete huvide vahel.

Kui me peame otsustama selle üle, mitu omavalitsuslikku tasandit Eestis on, me peame enne määratlema need tasandid, aga see on tegemata. Me peame teadma, kas vald on olulisem meile kui maakond või on maakond olulisem meile kui vald. Sellest sõltub vastus küsimusele, missugune onvertikaalne võimutasand, võimude

tasakaal. Meil tuleb lähemas tulevikus teha väga olulisi hääletusi võimude horisontaalse tasakaalu kohta ja me ei ole minu meelest päris tõsiselt teadvustanud seda, et küsimus võimude vertikaalsest tasakaalust on sama tähtis või isegi veel tähtsam kui küsimus klassikalisest horisontaalsest tasakaalust. Mina arvan, et kuna meil on tõepoolest defineerimata valla ja maakonna sisuline tähendus, meie ei tea, kuidas tavaline riigikodanik tajub valda ja kuidas ta tajub maakonda, siis ma toetan eelkõnelejat. Kui meil ei ole piisavalt teadmisi selle kohta, missuguseks kujuneb areng selles valdkonnas, siis jätame otsustamise teistele ja ei tee seda otsust ise. Ja ma kordan, kordaksin veel kord seda mõtet, et me peaksime väga tõsiselt arvestama ja hääletamise juures seda, et me oleme praegu teineteist välistavate otsuste ees pidevalt. Nüüdsed praegused otsustused ja tulevikuotsustused välistavad teineteist. Hetkehüvi ja igavikuhüvi on väga olulises konfliktis. Me oleme omamoodi nagu kollektiivne Shakespeare, kes kirjutab loodetavasti draamat, mitte aga tragöödiat või komöödiat, ja kui me kirjutame draamat või saagat või eepost, siis me peame silmas pidama mitte ainult selle teksti kirjasõna, vaid hoopis rohkem selle teksti vaimu. Minu meelest, me ei ole siin kogus rääkinud päris tõsiselt põhiseaduse vaimust, kuid Eesti põhiseaduse vaimu kujundamine on hoopis olulisem kui toimetulek selle kirjasõna iga kirjaliku kohaga. Ja kui me oleme valiku ees, kas me peame valima vaimu või kirjasõna vahel, siis ma kutsuksin üles valima vaimu kasuks, põhiseaduse vaimu kasuks, sest sellele põhiseaduse vaimule hakkab tuginema tulevane kogu Eesti seadusandlus ja, mis veelgi olulisem, kogu Eesti õiguskultuur. Seega küsimus on õiges mõõdus. Ja seetõttu kutsun ülesse lühidusele, lühidusele ja veel kord lühidusele. Täna, hr. juhataja!

Juhataja: Täna, hr. Velliste. Hr. Kork, teil on sõna.

T.Kork: Lugupeetud kolleegid, mul on väga hea meel, et kaks sellist Eesti väljapaistvat poliitikut nagu hr. Saatpalu ja hr. Velliste võtsid ära minult kohustuse ja ka õiguse tegelikult rääkida suurt osa sellest, mida ma rääkida tahtsin, kuna meie eisukohad kattusid ja nad rääkisid enamuse sellest ära. Ma kordan,

kordaksin üle võib-olla kaks seisukohta või tuletaksin meelde või võimendaksin käsilolevat teemat. Kõigepealt, praegu on kaks erinevat seisukohta, mis lähevad hääletamisele. Kas teha põhiseaduse osa, mis puudutab kohalikku omavalitsust, üksikasjaline ja reglementeeritud või teha ta siis lühidalt ja nii, nagu põhiseadusele kohane on. Tuletaksin meelde vanasõna: tark, kes õpib teiste kogemustest, rumal, kes ainult omadest.

III. IV ja VII toimkonna ühiskohtumisel ekspertidega üleeile, rääkisid kohaliku omavalitsuse küsimustest neli eksperti. Need olid: hr. Erik Harremoes, kes oli delegatsiooni juht, hr. Carcasonne Prantsusmaalt, hr. Herzog, väga lugupeetud inimene Saksamaa Liitvabariigis ja hr. Germer Taanist. Ja see teema oli üks vähestest kui mitte ainukene, kus kõik esinenud eksperdid olid ühisel seisukohal. Kui te tähele panite, enaiku teemade puhul oli erinev seisukoht eriarvamused. Seisukoht oli ühtne seeläbi, et omavalitsust puudutab osa põhiseaduses ei tohiks ületada ühte või kahte artiklit ja nad ei nimetanud ka ühtegi riiki, kus see osakaal oleks olnud suurem. Kõik olid ühisel aramusel, et need, mis puudutavad tasandit, need küsimused, mis puudutavad valimist, peaksid üksikajsalikult saama reglementeeritud valimisseaduses, kus kõik muud asjad, volikogude ja täitevvõimu õigused, kohustused, vastutused jne.

Teiseks. Meil ei ole õigust eeladada, et meie järglased, järgmistes seadusandlikes kogudes on nii vähe targad, et me oleksime õigustatud neile kõik ette kirjutama. Kahjuks meie kolleegide hulgas on see soov päris mitmel olemas, et me peame kõik ette kirjutama 20., 50. aastaks väga üksikajsalikult.

Me oleme saanud näha ja meile on räägitud põhiseaduse kohaliku omavalitsuse puudutavat osa Prantsusmaal, Taanis, Soomes ja me teame ka, kuidas need asjad seal praktiliselt käivad. Prantsusmaal on praegu kolm tasandit, viimane neist tuli 9 aastat tagasi, kusjuures põhiseadus ei seganud seda kolmandat juurde loomast, põhiseadus ei sega ka üleminekut ühele tasandile. Soome on praegu ainukene meile teadaolev riik Euroopas, kus on ühetasandiline, kuid ka seal käivad praegu kahetasandilisele mineku

katsed. Kuid põhiseadus absoluutselt ei sega üleminekut ja ma arvan, et me peaksime olema nii targad, et jätaksime selle asja nii. Kahjuks ei olnud hr. Jürgensonil võimalik viimasel ajal Assamblee tööst osa võtta ja ta oli küll teadlik, aga ta ei saanud osaleda. Sellel arutelul, mis oli näiteks eile, kus häältega 4:2 kohalolijatest me esitasime väikesekonkreetselt eelnõu ja ma arvan, et meile kõigile tuleb kasuks, kui see jagatakse praegu saalisolijatele laiali. Siin on tulnud küll väike vormistuse viga, üleval ääres on apellatsioon ja all on eelnõu ja ma arvan, et hääletama peaksime nimelt kahe eelnõu vahel. Kas teha ta siis selline, nagu on igati sobilik põhiseadusele, või selline, mis reglementeeriks ette kogu omavalitsussüsteemi väga pikaks ajaks.

Juhataja: Suur tänu, hr. Kork.

Härra Jürgensoni puudumine on igati põhjendatud. Nimelt oli tema perekonnas üks tähtis ja pidulik sündmus.

Suur tänu, aitäh. Härra Erm, teil on sõna, palun.

A.Erm: Lugupeetud juhatus, lugupeetud assambleeliikmed! Ma kasutan meelega võimalust oponeerida eelkõnelejatele, kuna nad kõnelesid erinevalt ja siit paar märkust. Tähendab, härra Saatpalu väitis, et Euroopa Harta nõuab ainult omavalitsuse printsiibi määramist. Minu meelest see seisukoht, mida toetavad need teised e, ei välista seda, ka see lähtub Euroopa Hartast, püüab lihtsalt veidi rohkem.

Nüüd, mis puutub ekspertidesse, siis ma peaksin siiski juhtima tähelepanu, et härra Carcasonne väitis peale selle, et omavalitsuste peatükk peaks olema konstitutsioonis võimalikult lühike, kas seda, et tuleks anda loetelu, missugusteks omavalitsusüksusteks jaotatakse.

Ja nüüd ma tahaks öelda, miks ma toetan üetasandilist omavalitsust või õigemini seda, et põhiline võim kuuluks vallavolikogudele. Ma olen seisukohal nii nagu härra Carcasonne, et põhimõtteliselt peaks põhiseaduses olema määratud omavalitsusüksus, määratud, mis asjad on omavalitsusüksused. Sellepärast, et see on siiski riigi ülesehitus ja tema üks põhialuseid. Ma võime selle küsimuse lahendamise edasi lükata, aga ma ei tea, kas see tuleb

Eesti ühiskonnale kasuks.

Mina kui tallinlane peaksin muidugi toetama kahtasandilist, sest Tallinna probleemide lahendamiseks oleks see võib-olla tõesti lihtsam: linnaosa saaks automaatselt n.ö. õigused ja keskuse võim Tallinnas väheneks. Kuid kui vaadata seda, milline olukord valitseb kogu Eesti Vabariigis, mulle on seda rääkinud valdade inimesed, siis meil on praegu väga tugev aparaat maakonnas, väga ülepaistunud ja palju raha raiskav, samal ajal lõplik otsustamine ja vastutus kipub langema vallavanematele. Tähendab, kui juba on niimoodi, siis peaks ikka ka see aparaat olema vallas ja peaks olema piisav, niipalju kui vaja ja mitte vähem kui vaja, ja kui maakonnas tekib aparaat, siis see peaks tulema altpoolt või tekkima altpoolt tuleva initsiatiivi korras ja täpselt niipalju kui on vaja ja mitte rohkem.

Teine moment. Tähendab, me ilmselt oleme kõik sellel seisukohal, et vallad peaksid olema tugevad, vallad peaksid olema iseseisvad. Ma ei näe võimalust, et kui meil on vallavolikogu ja kohapeal on maakonnavolikogu, et siis sellisel juhul vallad tõenäoliselt iseseisvaks üldse saaksid.

Kolmas moment. Ilmselt me näeme kõik seda, et me ei ole suutnud, ma mõtlen siin nii ennast kui maavolinikku ja teisest küljest Ülemnõukogu ja Kongressi saadikuid, me ei ole suutnud panna piiri Eesti Vabariigis korruptsioonile. Tähendab, milles on küsimus? Küsimuse saab lahendada siis, kui võim on võimalikult madalal, kui otsustamine on madalal, otsustajad on oma valijate silma all. Ka seda saab teha ainult sellisel juhul, kui see otsustav tase on kuskil valla tasemel. Ma ei näe härra Kooli siin, mulle on jätnud väga imeliku mulje, see käib just Lääne-Viru Maavolikogu kohta, et nagu maavolikogu oleks kangesti vaja. Samal ajal kogu see poleemika, mis toimub praegu seal, näitab, et maavolikogu ei suuda kaitsta Lääne-Viru elanike huve, ei suuda kontrollida maavalitsust. Nii et sellest näitest ma ei saa ka aru, et miks neid maavolikogusid nii väga on vaja.

Ja veel viimane moment, millest ma tahaksin rääkida. Meie maakondade tasemel haldusstruktuur on tegelikult rajoonstruktuur,

mis ei ole Eesti Vabariigile omane, mis on nõukogude perioodil kunstlikult tekitatud. Kui me otsustame kahetasandilise kasuks, sellisel juhul me otsustame selle struktuuri säilimise kasuks ja ma ei tea, kas see on Eesti Vabariigile kõige paremlahendus. Ma tänan teid tähelepanu eest.

Juhtajta: Aitäh. Härra Adams, teil on sõna.

J.Adams: Head kolleegid! Minu arvates me oleme praegu jõudnud väga olulise valiku juurde ja selle valiku sisu on see, kas meie püüame põhiseaduse kaudu seda arengut ja võitlust, ja väga vihast võitlust, mis Eestimaal toimub maavalitsuste küsimuses, kuidas seda suunata, või me tunnustame, et me ei ole selleks kompetentsed, lükkame asja tuleviku peale edasi. Ma tahan öelda, et põhiseaduse projekti koostamisel me ei olnud kindlad, kas see on õige mudel, sai võtta sisse, töötatud nagu algselt oli, et mitte seostada näiteks isiklike sümpaatiatega. Praegu on kostnud terve rida ettepanekuid, kuid üks neist oli väga soliidne. Peaaegu kõigilt Eesti maavanematelt ja maakondade ja linnade volikogude esimeestelt laekus ettepanek, kirjutada see peatükk niisama hästi, kui see oli kirjutatud 1938. aasta põhiseaduses. Selles põhiseaduses oli see peatükk kirjutatud, ma ütleksin, absoluutselt tühjalt. See tähendab, et seal oli nimetatud ainult paar asja, et omavalitsus on olemas, et midagi ta teeb, et ta võtab maksu, aga kõik täpsem oli jäetud muu seadusandluse peale. Ja selles mõttes ma oleksin siin härra Saatpalu vastu, selline lühidus ei ole konkreetsus. See on just kõike muud. See on konkreetsuse vastand. Aga valik, mis meil ees seisab, on praegu selles, et Eestimaal on alanud väga tõsine võitlus, milles kaks parteid on väga selgelt välja kujunenud. Ma nimetaksin esimest tinglikult vallavanemate parteiks, kes nõuavad, et oleks meil ainult ühetasandiline valitsus. Teist ma nimetaksin maakonnaavalitsuste või rajooni täitevkomiteede parteiks, kes nõuab, et säiliks praegune süsteem. Võitlus on terav, nendevahelised vastuolud on täiesti objektiivsed. Ja nüüd on, eriti siin Assambleel, õpetatud inimeste ja rohkem maailmas ringisõitnud inimeste hulgas tekkimas ka niisugune, ma ütleksin, kompromissipartei, kes põhiliselt Soome-Eesti vahel pakub välja

kompromissi, kus oleks küll kaks tasandit, aga teine tasand oleks delegeeritav, aga mitte otseselt valitud ja sel teel välistab tekkivad vastuolud, mis on, kui on kaks eri esinduskogu. Nüüd peaksime minu arvates otsustama põhimõtteliselt järgmised asjad. Kas me oleme esmalt kompetentsed ja teiseks suutelised tasandilisuse küsimustes selliseid otsuseid tegema. Ja otsustama, kas tasandite küsimus jätta põhiseadusse sisse või ei. Kui me otsustame, et tasandite küsimust ei ole sees, siis ei ole ka mitte mingit mõtet sellel loetelul, et need on vallad, linnad jne. Sel juhul poleks seda loetelu üldse vaja. Kui ma otsustame, s.t. oleme suutelised tasandite küsimust otsustama, siis me peame minema jägmisse ringi ja otsustama, millisele kolmest variandist, see tähendab ühetasandiline, kahetasandiline või siis esitada kompromissvariant, millisele me anname om ellistuse. Ja ma julgeksin prognoosida, et ükskõik millise lahenduse ma ka vastu võtaks, suur osa Eesti omavalitsustegelastest ei saaolema meiega rahul. Nii et selles mõttes, kui siin öeldi vox populi vox dei, siis Jumal, kes meie peale häält hakkab tõstma, teeg igal juhul kurja ja rahulolematut häält. Nii et võib-olla oleks meil mõttekas see küsimus tõepoolest delegeerida reaalse poliitilise võitluse ja tulevase Riigikogu valdkonda. Kui me aga seda teeme, siis minu arvates ei tasuks minna siiski peatüki kirjutamisel niisuguse lühiduse teed, nagu pakub härra Saatpalu, sest on veel küllalt asju, mida saab käsitleda, näiteks omavalitsuse tendetsi küsimused, tööküsimused, mida saab käsitleda absoluutselt lahus konkreetsest tasandite küsimusest. Täna.

Juhataja: Täna, härra Adams. Härra Runnel, palun.

H.Runnel: Lugupeetud juhataja, austatud kolleegid! Väga paljud on oma sõnavõtte toestanud välismaa ekspertide lausetega. Mul jäi meelde, võib-olla oli see iirlase, võib-olla oli kanadalase suust öeldud mõte, et igal maal ja rahval on oma saatus ja oma lugu. Ja see peab olema ka põhiseaduses kirjutatud, mitte standardiseerida. Saatpalu ja mõne järgmise sõnavõtja soovitusel olid rohkem lihtsuse suunas, aga sel juhul ma tahaksin selgust. 7. petükk käsitleb omavalitsusi ja Eesti asja ja peab olema väga

lakooniline, samal ajal jällegi eurooplaste õhutusel 2. peatükk, mis käsitleb üldisi inimõigusi, eurooplaste õigusi, kodanike õigusi, see on eeskätt Euroopa asi, tahetakse kirjutada pikemalt. Kuidas siis see meie põhiseadus hakkab välja nägema. Ühesõnaga proportsioonide küsimus. Me peaksime lakooniliseks tegema ka mainitud peatüki. Teiseks, 1. peatükis - üldsätted, on küsimuse alla pandud maakondade loetelu. Tendents on mitte neid nimetada. 7. peatükis on pakutud üksuste loetelu, nüüd on tendents kujunemas, et need välja jätta. Ühesõnaga, kõik asjad, mis peaksid toetama meie rahva saatust ja oma lugu, need asjad me tahame välja võtta, lakonismi põhjendusega. Loetelu õigustuseks ma peaksin niisugust moraalset või psühholoogilist tegurit, see aitaks minu meelest stabiilsuse tunnet ühendada. Mina olen ka maalt pärit, ja ma tean väga selgesti, mis on toimunud. Administratiivsete muudatuste rutiin on meil juba veres. Külad tehti kolhoosideks, need liideti, need tehti nii suurteks nagu valdkolhoosideks, maakonnad lõigati, tehti rajoonideks, vahepeal tehti oblastid. Ühesõnaga, nüüd meil räägitakse, et meie ei tohi arengu võimalust kinni panna. Mis tähendab areng? See tähendab totaalset ebastabiilsust, see on meil veres ja rutiiniks. Meie ajalugu natuke silmitsedes näeme, et need üksused, vallad, maakonnad on siiski midagi üsna stabiilset. Nad võivad natuke nihkuda. Vallad on niisugused üksused, mille nimetamine annaks minu meelest väga suure kindlustunde, ja seda ei maksaks häbeneda ja lakonismi põhjendusega välja jätta. Ma olen kirjutanud ka kaherealisi epigramme, aga ma pean lugu ka pikkadest poemidest, sest nende kirjutamine on veelgi raskem.

Tasandite küsimus. Muidugi üks reaalne hirm on inimestel, et praegused rajoonikeskused on korruppeerunud seltskonda täis ja jätta uuesti need elujäulisteks on võib-olla ohtlik ja sellepärast räägitakse, et kogu võim peaks koonduma valda. Aga kas see on ikkanõnda, see on võib-olla hekte meeleolu, sest kui rakendada teist võimalust, et maakondadesse määratakse pealinnadest kroonu juhtkond, siis me teeme kohutava nähtuse - kroonuriigi, ja ma arvan, et kohaliku korruppeerunud seltskonnaga on isegi natuke parem kodanikuna suhelda kui kaugelt pealinnast saadetud võimuteostajaga,

sellega ei saa mingit ühendust. See on dilemma. Täna tähelepanu eest.

Juhataja: Hr. Korrovits, teie sõnavõtt, palun.

V.Korrovits: Lugupeetud Assamblee, austatud juhatus! See koosolek meie toimkonnas, mille tulemusel valmis 25.oktoobri eelnõu, see, mis on teie ees, arutab alternatiive, kus üks või kaks tasandit või kas see küsimus üldse välja jätta. Viimase suhtes ühines kolleeg Saatpaluga vaid üks toimkonna liige. Hr. Saatpalu esitatud alternatiivid sündisid 30. oktoobri koosolekul. Nimelt selle äärmiselt lühikese, kahest paragrahvist koosneva omavalitsuste peatüki formuleeringu põhjuseks oli see, et peale väliseksperptide ärakuulamist esmaspäeval ja teisipäeval, ühinesid kolm meie toimkonna kolleegi hr. Saatpalu variandiga. Teatavasti on igasugune eksperdi arvamus vaid soovitava iseloomuga. Ärme unustame, et absoluutselt kõik lugupeetud väliseksperdid, hr-d Herzog, Harremoes ja Carcasonne tulevad riikidest, kus võimu ja teo täuslik omavalitsus on niisama loomulik nähtus nagu meile see, et söömiseks tuleb kasutada nuga ja kahvlit. Ja ma usun, et meie lugupeetud väliseksperdid oleksid üllatunud, kui nad näeks meie mittefunktsioneerivaid omavalitsusi, millest pooled ei ole veel suutnud ära vormistada oma registreerimiseks vajalikke dokumente. Küsimus on siis selles, mida me praegu arutada tahame. Ilmselt saab arutada vaid 25. oktoobri seisuga meie toimkonnas formuleeritud teist aruannet, seda mis on teie ees, sest 30. oktoobri koosoleku ja selle arutelu tulemusel väljakujunenud alternatiive ei ole veel vormistatud ja neid arutada ei saa. Ka häälte vahekord kahe formuleeringu vahel, mida esitas hr. Saatpalu, on praegu vähemalt 4:4-le, aga mitte 4:2-le, nagu väitis hr. Saatpalu ja vist keegi veel.

Ei ole selgunud ühe toimkonna liikme, nimelt Ott Koli arvamus selles küsimuses.

Tahaks öelda, et valla omavalitsusel on meie riigi ja rahva alajooos väga tähtis osa. Seal hakkas sisuliselt meie omariiklus, sealt said meie tulevased riigimehed valitsemiskogemusi ja rahvas tunnetas just valla omavalitsuste organiseerimise ja

nendes osalemise kaudu end oma elu korraldava rahvana. Eesti Vabariigi aegsetes põhiseadustes ei olnud tõesti omavalitsustasandite küsimus detailiseeritud. Põhjus oli nähtavasti sama, mis välisekspertidelgi, kui nad avaldasid oma arvamust. Nimelt, valla omavalitsused olid ja nad toimisid. Praegune kaasaminek välisekspertide ühe mõtteavaldusega, ma tahan rõhutada, et ühe mõtteavaldusega, viitab meie erapooletusele omavalitsustele väga tähtsas küsimuses. See on kõike muud kui tahtmine korraldada meie riigielu. Täna tähelepanu eest!

Juhataja: Suur tänu, Hr. Sulev Vahtre, palun.

S. Vahtre: Lugupeetud juhataja, austatud assambleeliikmed! Ma tahaksin ütelda ka paar sõna mineviku kohta. Ühes varasemas sõnavõtus ma julgesin meie kaugemat ajalugu puudutada ja see leidis siis küll otsekoha väga kiiresti reageerimist ning naeruvääristamist laadis, et juba tulevad Eesti vaprad vanemad ja kuhu me nii jõuame. Ma arvan, et minevikku maksabsiiski meenutada. See, mida me õieti ütelda tahtsin, öeldi enamikus eelkõneleja poolt juba ära. Asi on selles, et just antud konkreetses küsimuses, mis puudutab omavalitsusi, on mineviku meenutamine eriti toluline. See on ikkagi täiesti õige, et Eesti rahvusriik tekkis eriti tänu omavalitsustele, ja just nende kõige madalamal, valla tasandil. See oli väga tähtis poliitiline kool ja soliidne alus kõigele muule. Nõukogude okupatsiooni tagajärjel on aga meie omavalitsused, lausa hävitatud sellises laadis, nagu nad olemas olid ja kuidas me neid näha tahame ning praegu ei ole isegi küllaldaselt nende kandjaid. Igal juhul on nad äärmiselt nõrgad. Mineviku alusel on siiski põhjust oletada, et edaspidi võivad nad jällegi suhteliselt kiiresti tugevneda, aga kas näiteks vallaomavalitsused saavad kunagi enam niisugust tähendust, nagu neil on varem olnud, on ka väga küsitav. Lihtsalt maaelanikkonna osakaal on nüüd hoopis väiksem. Ja seetõttu, püüdmata kuidagi vasutusest kõrvale hoida ja otsustamist edasi lükata, ma arvan, et just nimelt selles küsimuses on siiski paratamatju korraldada nii, et neid otsuseid oleks hiljem võimalik kergesti muuta. Me peame põhiseaduses, minu arvates on see lihtsalt paratamatu, jätma

vabamad käed tuleviku jaoks, sest just selles osas muutub olukord ilmselt järgnevatel aastatel suhteliselt kiiresti. Mõningad niisugused asjad nagu tasandite arv tuleks siiski vahest jätta reguleerimata, küll aga teha üsna selged otsustused omavalitsuste õiguste kohta, keele ja mitme teisegi küsimuse kohta. Nii et see ei oleks vahest mitte üleskutse lühidusele, lakoonilisusele, vaid sellele, et mitte sulgeda teed edaspidi vajalikele muudatustele.

Juhataja: Suur tänu. Lugupeetud kolleegid, oleks ju väga kena, kui me suudaksime enne vaheaega läbi hääletada ühe, tõsi, kõige tähtsama põhiküsimuse, mille on meie ette pannud VII toimikond. Kui me tahame, et asjad nii kulgeksid, siis võiksime teha niimoodi, et järgnevad kolm sõnavõttu puldist, viimane on hr. Seppa, edasi on võimalik saada sõna kohalt ja võib-olla siis me jõuame esimese hääletamise ka ära teha. Öeldu ei tähenda, et kui kellelgi on vaja tingimata esineda puldist, siis ta ei saaks seda teha, loomulikult on see võimalik, et arutame ja põhisküsimust. Hr. Rebas, palun.

H.Rebas: Lugupeetud juhataja, kolleegid! Tahaksin instinktiivselt toonitada härrade Saatpalu, Velliste ja Korgi põhimõttelist hoiakut põhiseaduse vaimu võimaliku lühiduse poolt. Nimetati õieti, et väliseksperdid hr. Harremoes, Carcasonne, Germer ja Herzog võtsid sõna kohalike omavalitsuste kohta. Ja kui oleks ka Rootsi ekspert Hans Ragnemalm sõna võtnud, siis oleks ta võinud öelda umbes niimoodi, et Rootsi põhiseadus koosneb 13 peaükist, 8. peatükk, mis koosneb kokku 19 paragrahvist, tegeleb seadusandlusega ja teiste sarnaste probleemidega ning § 5 ütleb kahe lausega, et Rootsi kommunideks jagunemise, kommunide organisatsioonilise tegevuse ja maksustamise alused sätestatakse seaduses. Seaduses määratakse ka kommunide pädevus teistes seostes. Ja rohkem ei olegi öeldud. On väga lapidaarne, nagu ka Eesti 1937.a. põhiseadus, aga tasand on nimetatud. Nimelt on Rootsis ainult üks omavalitsuslik tasand ja see on kommun. Muidugi tuleb Eestis arvestada Eesti ajalugu, nagu mitmed kõnelejad on väga õigesti öelnud. Ma pean aga isiklikult deklareerima, et ei ole veel võimaline võtma seisukohta selles juba alustatud

omavalitsustasandite vaidluses. Seepärast olen ma sunnitud eriti 14. peatüki puhul pooldama võimalikult lühikest ja paindlikku teisti. Aga ma arvan, et Assamblee peaks siiski fikseerima kohaliku omavalitsuse tasandid, nii nagu soovitas Prantsuse ekspert Carcassonne.

Juhataja: Tänan, hr. Rebas, Hr. Koha, palun.

K.Koha: Härra juhataja, lugupeetud kolleegid! Nagu te kõik näete, on see diskussioon täna saalis läinud pikale ja võib öelda, et samasugune diskussioon käib ka meie ühiskonnas. Kuid keegi pole seni rääkinud funktsioonidest. Me peame siiski ütlema ära, mis asi on omavalitsus ja mis on tema funktsioon. Mida ta peab tegema, kelle heaks ta peab töötama. Minu meelest on see kõige tähtsam. Ja siin me peame eriti ettevaatlikud olema, sest põhimõtteliselt võib rääkida kahest tasandist, aga miks mitte rääkida ka kolmest tasandist: vald, kihelkond, maakond. Või linnast. Tähendab, igal võimalikul tasandil võib olla oma funktsioon, mida ta peab konkreetselt täitma, et inimesel, kes elab selles piirkonnas, oleks hea elada. Vähemalt parem kui siis, kui neid funktsioone ei täideta ühiselt. Inimene teab oma igapäevast tööd ja sellel kogukonnal, kus ta parasjagu elab, on väga palju asju, mida tuleb lahendada ühiselt. Selleks on vaja luua instrumentarium, organid, kes seda tööd teevad ja korraldavad. Ja kuna ühiskond areneb, inimene areneb, tehnoloogia areneb, kõik muu areneb, siis on see protsess pidev ja me ei saa seda põhiseadusesse fikseerida. Muidu me paneme endale rangid kaela, ja kui ühiskond ühes või teises suunas muutub, jääb see peatükk põhiseaduses meile tee peale ette. Ja siis vallandub põhiseaduse muutmise protsess, mis pole üldse vajalik. Kuigi ma isiklikult olen oma veendumuste ja arusaamade poolest ühetasandilise omavalitsussüsteemi poolt, annan ma endale aru, et see võib peagi muutuda, sest meil on kõik alles arengutasemes. Selles mõttes me võiksime põhiseaduses minna sellest mööda ja jätta selle edasise arengu küsimuseks. Kuid ma ei ole päris nõus, et me teeksime ainult § 2. Ma siiski eeldaksin, et me peaksime selles peatükis ära märkima ka võimalikud garantiid omavalitsusele, s.t. et seal on iseseisev eelarve, et ta võib võtta

makse vastava seaduse alusel ja veel mõningad täpsemad detailid, mis loodetavasti meie edasises majanduslikus ja ühiskondlikus arengus põhimõtteliselt ei muutu. Need garantiid tuleb anda, et omavalitsus oleks kaitstud riigivõimu tegude eest. Aitäh.

Juhataja: Aitäh, härra Koha. Härra Seppa, palun.

Ü.Seppa: Lugupeetud esimees, austatud kolleegid! Ma tahaksin öelda, et tsandilisus on siiski riigiehituslik küsimus ja tuleks ära lahendada põhiseaduses. Kohaliku omavalitsuse volikogu liikmena olen praktilistes küsimustes nende asjadega palju kokku puutunud. Praegu paistab silma see, et madalamal kohalikul tasandil, mis praegu on olemas, ka alevi- ja linnavolikogudel, puudub iseseisvus. Selle iseseisvuse saavutamiseks on minu arvates vaja anda kohalikele madalama astme omavalitsustele suurem võim. Praeguse kahetasandiliseuse puhul on asi niimoodi, et kõikides küsimustes pöörduvad vallavanemad ikkagi maakonna vanemate poole ja ootavad sealt korraldusi. Nemad ei jõuagi kunagi selleni, et nad hakkaksid ise kohapeal valitsema, kui nende peale pole pandud küllalt suurt vastutust. Kui praegu räägitakse sellest, et maailmas toimub areng ühetasandilisuselt kahetasandilisuse suunas, siis see on muidugi õige. Aga me ei saa praegu astuda Euroopa tasemele, kui meil on läbimata see tee, mis kogu maailma on läbinud ühetasandilisuselt kahetasandilisusele jõudmiseks. See on umbes midagi taolist kui omal ajal astumine feodalismist kommunismi. See areng tuleb enne läbida ja ma usun, et me jõuame kindlasti välja kahe tasandini, nii nagu Euroopas suund on. Praegu aga peaks siiski olema kohalik omavalitsus ühel tasandil, kus kujuneks välja vastav iseseisvuse aste, et me saaksime arengus edasi minna. Tänan.

Juhataja: Aitäh. Härra Jürgenson, palun.

K.Jürgenson: Kallid kolleegid! Lugupeetud juhataja! Ma võtaksin ka selles küsimuses natuke sisulise poole pealt sõna. Tegemist on tõesti põhimõttelise küsimusega. Kuid, kallid kolleegid, seda ei maksa võtta võib-olla liiga traagiliselt. Ma olen täiesti nõus nende seisukohtadega ja toetan neid igati, et me peame jätma otsad lahti. Kuid vaatame tõele silma, küsimus on põhimõtteline. Nimelt on rajoon meil nõukogude võimu säilmena

olemas, valda aga ei ole. Asi on praegu selles, kas me tahame vallad luua või ei taha. Nüüd, kas tasandid fikseerida või mitte. Siit see asi algabki. Kui me tahame valdasid, siis me peame selle otse välja ütleva ja andma valdade tekkimiseks võimaluse. Kui me seda võimalust ei anna, siis praegune olukord säilib. Rajoonid säilitavad igal juhul oma võimu ja valdasid meil ei teki. Sellega on meil areng kinni pandud.

On ka vastupidine alternatiiv. Kui me ütleva otse välja, et omavalitsused on meil vallad, alevid ja linnad, kas me oleme sulgenud siis tee arengule? Arvan, et ei ole. Ja härra Velliste sõnu natuke ümber tehes on küsimus tegelikult vaimu ja võimu vastuolus. Lühidalt, kas see võib maakonna tasandil likvideeruda käsundusliku võimuna või mitte. Fikseerides ikkagi omavalitsuse tasandil vallad ja linnad, me jätame lahti maakondliku tasandi koostöö suuna. Ma usun, et kui ta välja kasvama peab, siis ta välja kasvab. Aga välja peab ta kasvama omavalitsuste, valdade, alevite ja linnade ühistööna. Nii nagu see on välja kasvanud paljutsiteeritud Skandinaaviamaades. Muide, täiesti ühetasandiline Soomes on Ahvenamaa, kus omavalitsus on realiseeritud teisel tasandil. Samamoodi on Rootsis, kus põhiseaduses sätestamata on tegelikult välja kujunenud ka maakonna tasand, kuid omavalitsusüksusena on fikseeritud vald, alev ja linn. Küsimus on siin tegelikult selles, kas me tahame edasi minna või ei taha. Kui juba välisekspertide tsiteerimiseks on läinud, siis ma meenutaksin ka härra Taagepera ühelauselist arvamust selle peatüki kohta. Ta küsib nimelt, kas Eesti riik on nii suur, et siin on vaja kahtetasandilist omavalitsust. Olen täielikult temaga nõus, et me oleme siiski väikeriik, ükskõik kui suureks me ise seda ka ei pea. Aitäh.

Juhataja: Aitäh. Sõnavõttud kohalt kuni 2 minutit. Härra Saatpalu, palun.

V. Saatpalu: Ma lisaksin mõne asja, mida ma kõnepuldist ei maininud. Üks põhimõtte põhiseaduse kirjutamisel peab olema see, et sinna ei tohi sissekirjutada juba silmaga nähtavaid konflikte. Konflikt võiks olla näiteks sisse programmeeritud siis, kui me

konstateerime põhiseaduses, kas meil surmanuhtlus on või ei ole. Teine on see omavalitsuse tasand. Me ei tohi sinna sisse programmeerida seda, mis johtub otseselt tänase päeva poliitilisest elust. Me peame osakama näha kaugemele, ja kui meil on praegu midagi ebameeldivat, siis tuleb see lahendada demokraatia korras demokraatlikult valitud parlamendi ja kohaliku võimu koostöö kokkuleppena. See tuleb hääletada siin saalis. Endise direktorina olen kuulnud kümneid vaidlusi ja ma oleksin võinud üksipulgi öelda ära kõik need vastu- ja poolthääled, mis siin kõnepuldis täna kuulda olid. Aga ma juhin tähelepanu sellele, et Euroopa Nõukogu harta sisaldab 18 paragrahvi, mis käsitlevad kogu omavalitsuse organisatsiooni, ja kui me tahame ja vajalikuks peame, siis me kirjutame selle ümber eriseadustesse. Vallaseaduses on seal 50 lehekülge, vähemalt eestikeelses versioonis, praeguses aluste seaduses on 23 paragrahvi. Minu arust me oskame seadusi kirjutada küll. Ainult ma tahaksin teie tähelepanu juhtida sellele, et kuidagi ei seostataks minu veendumust välisekspertide veendumusega, ega arvataks, et ma olen selle põhjal oma järeldused teinud. Ma olen algusest peale, ilma väliseksperte kuulamata võidelnud Eesti põhiseaduse lühiduse eest, kaasa arvatud ka meie toimkonna peatüki lühiduse eest. Ma lihtsalt konstateerisin, et on veel inimesi, kes ka nii arvavad. Ma arvan, et praegune kogu, kes ei ole spetsiaalselt selles küsimuses kokku tulnud, ei ole nii kompetentne et seda küsimust aruata. Ma vabandan, et mõni sekund läks üle.

Juhataja: Suur tänu. See kestis 3 minutit. Vaheajani on 11 minutit, ma palun kõigil olla tähelepanelik, sest võib olla ma jõuame hääletamiseni. Ja ei ole midagi paremat, kui selle tulemusena selgub meie tegelik seisukoht. Härra Uluots, palun.

Ü.Uluots: Lugupeetud assambleeliikmed! Ma tahtsin seda küsimust valgustada puhtpraktilisest küljest. Mul on olnud au olla kahe Ülemnõukogu koosseisu liige ja ma olin selle juures, kui kolm aastat tagasi võeti vastu haldusreformi alutste seadus. Seal on kirjas, et kõige kiiremas korras tuleb välja töötada valla, linna ja maakonna seadused. See on siiamani tegemata. Ja ma olen täiesti veendunud, et kui need kolm seadust oleks täna meie laudadel, siis

seda diskussiooni ei oleks olnud. Miks neid seadusi ei ole? Mitte sellepärast, et Ülemnõukogu ei ole tahtnud seda teha, vaid lihtsalt sellepärast, et pole osatud teha. Presiidiumi liikmena võin teile öelda ja te teate isegi väga hästi, et Presiidium on hakanud valdadele ja linnadele omistama omavalitsuslikke õigusi. Nüüd, lugedes linnade ja valdade põhikirju, võin teile öelda, et nad on nagu kirjud koerad. Nad ei saranane üksteisega igauks on lähtunud oma sotsiaalsest ja majandusliikusest olukorrast. Presiidiumis me oleme jõudnud arusaamisele, et seda protsessi tuleb praegu jätkata ja põhikirjade ning praktika alusel lõppude lõpuks jõuda sinnamaale, et välja töötada need kolm seadust. Ma tahan sellega öelda, et kolm aastat on võtnud, et sünnitada meie kohalikud omavalitsused, kaugemale me lihtsalt ei ole jõudnud. Ja ma väga kahtlen, kas meie, 60 inimest, oleme praegu valmis ja võimelised tegema seda mõne tunni jooksul. Ma tänan.

Juhataja: Aitäh. Hr. Uluotsa sõnavõtt kestis täpselt 2 minutit, nagu reglement seda ette näeb. Hr. Tamme, palun.

R.Tamme: Lugupeetud kolleegid, ma olen täielikult nõus põhiseaduse lühidusega, mitte aga sisutusega. Riik ei vaja põhiseadust mitte selle vormi, vaid sisu pärast. Sisu aga leiame sealt, kus see on olnud, see on meie rahva elu ja lugu, nagu hr. Runnel äsja ütles. Ja see on olnud vald. Põhiseaduses on selleks sisuks just nimelt omavalitsus tasandi määratlus. Vald on korraldanud rahva elu alati, kui poliitilised olud on seda võimaldanud. Ma eelistan ühetasandilist omavalitsussüsteemi, see tähendab valdade tasandit.

Teiselt poolt äratav minus aga teatavat hirmu maakondade tasandi võimalik määratlemine, mis meie poliitilistes oludes võib hakata tähendama konföderatiivsust, kuid see ei ole meile üldsegi vastuvõetav. Täna.

Juhataja: Suur tänu. Hr. Salum, palun.

V.Salum: Ühinen eelkõnelejaga ja prof. Vahtrega. Meil on vaja vallad taastada. 50 aastat on kestnud linnastumine, see on Eesti lugu ja ajalugu, kui me suudame deurbaniseerumisele kaasa aidata, siis on see meile pääsemiseks. Kas vallad arenevad

suurvallaks, või kihelkonnaks, seda otsustavad vallad kohapeal ise. Säilitada teise tasandi volikogud maakonnas tähendab säilitada nõukogude võim. Kuigi nad võivad ümber kasvada, pidurdab see siiski arengut. Teine tasand kujuneb delegeerimise teel, nagu see on Eesti kiriku struktuuris. Kas on teine või kolmas tasand veel, see on tuleviku küsimus, põhitasandiks jäägu aga vald.

Juhataja: Aitäh, Hr. Adams.

J.Adams: Mul on repliik hr. Jürgensoni väga inspireeriva kõne peale. Ma loodan, hr. Jürgenson jagab minu arvamust, et kui põhiseadusesse saab sisse omavalitsuste loend, kus puudub maakond, siis tähendab see seda, et kunagi enam ei valita maakonna volikogusid. 1992 lõpetavad tänapäevast ka praegused maakonna volikogud om atöö ja maavalitsused lakkavad olemast. Tänan.

Juhataja: Aitäh, Hr. Arjukese.

R.Arjukese: Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Tahaks siiski öelda, et iga rahvas kirjutab põhiseadusesse selle, mida ta tahab oma maalt, oma seadusest saada. Ja sellepärast ma ei pea õigeks, et me lükkaksime kõik niisugused küsimused tingimata tuleviku peale. Nii nagu hr. Uluots ütles, ei ole 3 aasta jooksul suudetud välja töötada neid valla, maakonna ja linna seadusi ja niisugune tasandite või võimu jaotamatus kurnab praegu nii valdasid kui ka sisuliselt maavalitsusi. Selline olukord ei saa lõpmatuseni kesta, s.t. suur osa aega ainult selle peale kulubki. Ja teiseks, need vanad vallad, mis näiteks 11918. aastal tõrjusid tagasi Balti hertsogiriigi loomise idee, kujunesid välja ikkagi siis, kui nad olid omaette, tõelised omavalitsusüksused, s.t. ühetasandilised, kui ei olnud mingisugust jagamist teiste tasanditega. Nad olid olemas ja toimisid seaduse alusel. Ja me ei kirjuta mitte põhiseadusesse konflikti sisse, vaid konflikt on tegelikult olemas ja me püüame seda lahendada. Mina pooldan ikkagi ainult ühetasandilist valda ja valdade ühendused saavad maakondade tasandil lahendada edaspidi neid küsimusi, mis praegu on niisuguses seagases seisus nende kahe valitava kogu vahel. Ma tänan.

Juhataja: Suur tänu. Lugupeetud kolleegid, me oleme väga tublisti aega kokku hoidnud. Tegelikult hääletamiseks enam õiget

põhjust ei olegi, sest praktiliselt kõik kolleegid on oma vastu- või poolthääle välja ütelnud ja jääb üle need kokku lugeda. Kuid siiski, hr. Jürgenson võtab veel kohalt sõna. Palun.

K.Jürgenson: Aitäh. Ma vastaksin hr. Adamsile. Selle küsimuse, kas maakonna volikogu on otse valitud, delegeeritud valijate poolt või valitud esimese astme või mõne muu valijameeste kogu poolt, jätaks lahtiseks. See asi haakub selle paljumainitud Euroopa hartaga. Nimelt ei pruugi me kõiki Euroopa hartas loetletud omavalitsust puudutavaid punkte aktsepteerida. Ja see punkt, mis puudutab omavalitsuse esindusorganite otsevalimise põhimõtet, võib olla üks neist. Selle küsimuse ma jätaaksin tõesti lahtiseks, sest ma ei hakkaks ütleva, kea tulevast saastast maakondlikud esinduskogud põhimõtteliselt kaovad või mitte. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Palun, kas ma tohin sõnavõttud selles küsimuses lugeda lõppenuks? Tänan.

Kohaloleku kontroll.

Palun kõnepulti, hr. Jürgenson, küsimus, mida me hääletame. Üks hetk, pr. Lauristin. (Hääl kohalt.)

Meie reglement ei näe ette kellaandmist. Hr. Jürgenson, palun, milline küsimus tuleb saalile? Palun tähelepanu, me hakkame kohe hääletama.

K.Jürgenson: Aitäh. Teie aruande tekstist lähtuvalt on võimalik teha hääletus kaheosalisena, sellisena, et küsimus saaks lahendatud. Kõigepealt põhimõtteliselt hääletada küsimus, kas me antud peatükis sätestame omavalitsusüksused või ei sätesta.

Juhataja: Kas antud peatükis või põhiseaduses üldse?

K.Jürgenson: Jah. See oleks esimene alternatiiv. Konkureeriva põhitekstiga.

Juhataja: Hr. Jürgenson, ma vabandan, et ma sekkun, aga ma teen seda sinult protsessuaalsetel põhjustel. Katsume formuleerida küsimuse selliselt, et kõik saavad sellest ühtemoodi aru. Palun veel kord.

K.Jürgenson: Küsimus oleks: kas põhiseaduses sätestatakse omavalitsusüksused või ei?

Juhataja: Kas küsimus on kõigile arusaadav? (Hääled

saalist). Küsimus ei ole arusaadav. Katsume veel kord, hr. Jürgenson, palun.

K.Jürgenson: Ma kuulsin siin terminit "tasandite arv". Vahest on siis vastuvõetavam kui küsida, kas põhiseaduses fikseerida omavalitsuse tasandite arv või mitte? (Hääl saalist.=

Juhataja: Kes on selle poolt, et fikseerida põhiseaduses omavalitsuse tasandid? Hr. Jürgenson, kas nii sobiks?

K.Jürgenson: Sobib, aga ka see vaidlustati vahepeal.

Juhataja: Kes on selle poolt, et põhiseaduses fikseerida omavalitsuse tasandid? Hääletame. Täna, 15 poolthääle ja 25 vastuhäälega on Assamblee väljendanud oma seisukoha, et põhiseaduses pole vaja fikseerida omavalitsuse tasandeid. Sellesama §-ga 118 seondub veel teine küsimus. Lubage see läbi hääletada, kuigi meil läheb minut või paar üle poole ühe, ja siis on vaheaeg. Hr. Jürgenson, palun küsimus.

K.Jürgenson: Teine küsimus puudutab sellesama paragrahvi teist lõiku, kus sõnastatud põhimõte, mis kaitseb omavalitsuse riigiasutuste ja riigiametnike eest väljaspool seadusi lisaülesannete panemise korral.

Juhataja: Hr. Jürgenson, kui teine küsimus ei ole seotud §118 esimese lõiguga, siis on ettepanek teha vaheaeg, sest me ei ole järgmist probleemi läbi arutanud.

Suur tänu. Vaheaeg 20 minutit. Me kohtume kell 12.50.

V a h e a e g

Juhataja: Vaheaeg on lõppenud, palun istuge oma kohtadele, kohaloleku kontroll. Kohal on 16 liiget. Härra Jürgenson, palun kõnepulti. § 118 lg. 2.

K.Jürgenson: Küsimus, mis on teie ette seatud, on järgmine. Teises lõigus on kirjas, et riigiasutused ja riigiametnikud ei saa panna kohalike omavalitsuste peale ülesandeid, teha ettekirjutusi ega piirata kohaliku omavalitsuse pädevust, välja arvatud seadusega ettenähtud juhtudel. See on punkt, mis sätestab põhimõtteliselt omavalitsuste kaitse mitmesuguse ametkondliku või muu omavoli eest. Küsimus on tõesti

konkreetne. Oli ettepanek see lõik üldse välja jätta, selle poolt olid täpselt pooled, 4:4. Ja me arvasime, et teie seisukoht oleks meile ka vajalik. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Palun, kes soovib esitada küsimusi seoses selle probleemiga? Küsimusi ei ole. Suur tänu, härra Jürgenson. Sõna saab härra Kork.

T.Kork: Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Nüüd me oleme sellise olukorra ees, mida me nägime ette ka komisjonis asja arutades. Nimelt ei ole meil praegu vajadust 14.peatüki juures rohkem arutada või alternatiive hääletada. Kui meil hääletamise tulemusena selgus, et suur enamus Assambleest ei pea vajalikuks põhiseaduses tsandite arvu märkida, siis langeb ära vajadus hääletada §125 kolme alternatiivi. Kehtima jääb ainult teine alternatiiv - kohaliku omavalitsuste moodustamise ja järelevalve omavalitsuste tegevuse üle määrab seadus.

Juhataja: Härra Kork, väga vabandan teie ees, aga praegu on aruteluobjekt § 118 lg. 2. Me ei ole veel jõudnud §-ni 125.

T.Kork: Lubage ma siiski jätkan. Kui §-s 125 langevad alternatiivids ära, jääb ainult vormistada teine alternatiiv, siis langeb ära ka vajadus arutada alternatiivi §-s 118, kuna § 118 esimeses alternatiivis sisaldub § 125 sisse jääva teise alternatiivi sisu. Ma paluks, et te mõtiskleksite selle üle.

Juhataja: Tänan, kes veel sooviv sõna. Härra Koha, palun.

K.Koha: Lugupeetud juhataja! Põhimõtteliselt võiks väljendada seda paragrahvi nii, et riigiasutuste ja kohalike omavalitsuste vahekorra ja kohalike omavalitsuste tegevuse määrab siin seadus. On vaja öelda, seadus määrab ära missugused õigused ühel või teisel on. Ja et kohalik omavalitsus tegutseb seaduse alusel iseseisvalt. See lause on vajalik. Aga see, mis jääb lõiku, ei ole vajalik. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Härra Adams, palun.

J.Adams: Lugupeetud Assamblee. Nagu ma aru saan, seisneb praegu arutamisel olev küsimus selles, kas meie põhiseaduses peavad olema selgesõnaliselt öeldud kohaliku omavalitsuse iseseisvuse

garantiid või ei. Kui ma saan õigesti aru, siis ma teen ettepaneku minna selles küsimuses hääletamisele.

Juhataja: Härra Adams on Assambleele nõu andnud, võib olla soovib veelkeegi sõna võtta. Härra Saatpalu, palun.

V.Saatpalu: Ma lihtsalt juhin tähelepanu sellele, et praeguse kohaliku omavalitsuse aluste seadusesse on arukad inimesed juba kirjutanud terve neljanda peatüki, mis räägib kohaliku omavalitsuse õigustest ja tagatistest. Seal on paragrahvid, mis käsitlevad haldusüksuste nimetuste ja piiride muutmist uute haldusüksuste loomist ja haldusüksuste likvideerimist, omavalitsuse tasu jmt. Terve 4.peatükk. Mina isiklikult ei julgeks nüüd võtta kätte ja muuta aluste seadust seevõrra, et visata näiteks 4.peatükk sealt välja. Kogu see põhiseaduse küsimus ei ole ju mitte ainult poliitiline ja juriidiline, vaid on ka eetiline. Iga paragrahv, mis me siia lisame, räägib usaldamatusest järgmiste põlvkondade suhtes ja mina ei taha osaleda selles usaldamatuse näitamises. Ma tahaks, et see lõige jääks välja, ja usun, et Eesti parlament ei viska omavalitsuse aluste seadusest mainitud peatükki välja. Kutsun üles hääletama selle lõike väljajätmise poolt. Tänan.

Juhataja: Aitäh, härra Saatpalu. Palun, kas on veel sõnavõtte? Härra Runnel, palun.

H.Runnel: Ma ei tea, kellele seda suunata, aga ma paluksin mitte apelleerida liige palju tulevaste põlvete peale. Meil on vaja ka ise mehetegusid teha, aga mitte jätta kõiki teiste hooleks. See on niisugune nutune neiselik stiil, mille ma sean kahtluse alla, see läheb juba liiale.

Juhataja: Tänan. Härra Sirendi.

A.Sirendi: Lugupeetud kolleegid! Mulle tundub, et suurel määral on põhiseadus üldse usaldamatuse avaldus. Kui me usaldaksime oma kaaskodanikke täiel määral ilma seadusandluseta, siis võiksime sellest vabalt loobuda. Inimkonna ajaloo on olnud ühiskondi, kes ilma selleta on toime tulnud. Nii et ma ei näe selles ka mingit ohtu, et me kirjutame üles selle, mida me vääriliseks peame. Tänan.

Juhataja: Aitäh. Härra Saatpalu.

V.Saatpalu: Ma tahaksin juhtida veel kord tähelepanu

sellele, et on olemas paragrahvid, mida me oleme paratamatult kohustatud praegu kirjutama, sest muidu me ei saa riiki juhtida - need on valitsus, parlament, presidendiküsimused jmt. Neid me oleme paratamatult sunnitud detailselt arutama ja kirja panema, kuid see ei ole usaldamatus tulevaste põlvete vastu. Nad tunnistavad, et me olime sunnitud nii tegema ja võtsime selle vastutuse enda peale. Kuid miks me ei võiks usaldada järgmistele põlvkondadele eriseaduste kirjutamist. Ja loomulikult on neil õigus tulevikus muuta ka põhiseadust vastavalt kehtivale korrale. Kuid ma juhin veelkord tähelepanu sellele, et need peatükid, mis me peame riigi juhtimiseks kirjutama, selle vastutuse peame võtma täielikult enda peale. Kui me seda ei teeks, vaat see oleks siis häbi. Aitäh.

Juhataja : Härra Jürgenson, palun.

K. Jürgenson : Tahaksin vaielda vastu. Me ei pea paratamatult seda põhiseadusse kirjutama. Seda enam, et ilma on võimalik läbi saada. Siin on küsimus õieti põhimõtteline. Härra Adams sõnastas selle väga hästi: kas meie omavalitsusel, mis ellu on kutsutud, saavad põhiseadusliku garantii oma tegevuses või ei saa? Küsimus on tõesti põhimõtteline ja see oleks vaja panna hääletamisele. Laiuem filosoferimine meid edasi ei vii.

Juhataja : Täna. Sõnavõtjaid rohkem ei ole. Seega on sõnavõttud lõpetatud ja pärast kohaloleku kontrolli asume hääletama. Kohaloleku kontroll. Kohal on 44. Asume hääletama. Arutelu objekt on § 118 lg. 2 ja küsimus on järgmine: kes on selle poolt, et põhiseaduses oleksid fikseeritud põhimõtted, mis väljendab § 118 lg. 2? Hääletame. Poolt 26, vastu 12. Assamblee on kiitnud heaks põhimõtte, et põhiseadus peab kajastama neid printsiipe, mis on kirjas §-s 118 lg. 2. Härra Jürgenson, palun kõnepulti.

K. Jürgenson : Nüüd ma pean teile tegelikult ütlema sedasama, mida härra Kork etteruttavalt juba ütles ja mis puudutab §-s 125 esitatud kolme alternatiivi. Need alternatiivid, nagu härra Kork juba õigesti märkis, sõltuvad tõesti hääletamisest §-s 118. Ma paluksin oma lugupeetud komisjonikaaslaste tähelepanu: kas te olete päri, kui ma esitan sellise ettepaneku, et me seda küsimust hääletamisele ei pane ja jääme teise alternatiivi juurde, nagu

härä Kork selle ka sõnastas? Meil oli komisjonis juttu, et loogiline lahendus sellise hääletustulemuse korral, nagu see oli, oleks teine alternatiiv. Ma ei näe, et keegi vastu oleks, nii et teeksin ettepaneku seda küsimust hääletada ja jääda teise alternatiivi juurde.

Juhataja: Kena. Aitäh, härä Jürgenson. Kas me sellega võime lugeda VII toimkonna ettekande esimese osa arutamise lõppenuks? Täna. Seega on meie päevakorra teine punkt ammendatud.

Läheme päevakorra kolmanda punkti, kinnitamise juurde. Teile välja jaotatud otsuseprojekt pärineb Assamblee juhatuselt ja on koostatud täna. II toimkonnal on senini kinnitatud üks ekspert, mäletan, et see oli härä Ilmar Rebane. Seega on ka II toimkond ammendanud ekspertide limiidi, mis on teematoimkondadega kokku lepitud. Palun, kas on küsimusi? Küsimusi ei ole. Panen hääletusele otsuseprojekti. Kes on selle poolt, et võtta vastu otsus ekspertide kinnitamise kohta vastavalt sellele projektile, mis on teile väljajagatud? Hääletame. Poolt 38, vastu ei olda. Otsus on vastu võetud.

Selle päevakorrapunkti lõpetamiseks teen teile teatavaks, et seni ei ole eksperte I ja III teematoimkonnal. Juhatus on juhtinud sellele nimetatud toimkondade juhtide tähelepanu viiel korral. Täna. Sellega on 3. päevakorrapunkt ammendatud.

Asume 4. päevakorrapunkti juurde. Teematoimkondade taotlusel eelneb sellele põhiprobleemide hääletamine. Tuletan teile meelde, et nädal tagasi me leppisime kokku, et täna, vajadusel ka homme viiakse lõpule need põhiküsimuste hääletamised, kus me lahendasime küsimusi viimase vooruni. Me ei teinud lõplikku valikut allesjäänud kahe variandi vahel. Esimesena saab selles päevakorrapunktis sõna härä Salum, I toimkonna esimees.

V. Salum: Austatud kolleegid! Ma jätkaksin sealt, kus meil eelmisel korral pooleli jäi. Me saime anda ülevaate preambula üldsätetest ja 3. peatükist "Rahvas". Käsitlemata on meie toimkonna valdkonnas järgmised peatükid, nimelt 7. peatükk - "Seadusandlus" ja 15. peatükk - "Põhiseaduse muutmise". Teil on nüüd laual allakriipsutatud osadega tekst ja ma natukene kommenteeriksin seda

teksti.

7. peatükk "Seadusandlusse" me oleme Adamsi eelnõu tekstile lisanud Raidla eelnõu § 96, mis on praeguse numeratsiooniga järgi § 74. Toimkond leidis selle vajaliku olevat.

Siis järgmine § 75, meie numeratsiooniga, on valminud I ja III teematoimkonna ühisel istumisel ja sinna me oleme teinud loetelu: seadusandlikud algatusõigused on Riigikogu liikmel, Riigikogu liikmete poliitilisel ühendusel, Riigikogu komisjonil ja valitsusel. Nii et need allakriipsutamata osad on nüüd täiendina tulnud juurde.

Meie jaotuse järgi §-s 76, Adamsi järgi §-s 75 on pikendatud riigivanema allakirjutamise aja ühelt nädalalt kahele nädalale, täpsemalt 14 päeva jooksul Riigikogu poolt vastuvõetud seadusele.

Kolmanda lõigu osas me oleme natuke leebemaks läinud, Riigikogu võtab riigivanema poolt tagasisaadetud seaduse muutmata kujul absoluutse häälteenamusega uuesti vastu, asendasime 2/3 absoluutse häälteenamusega.

Siis § 77, Adamsi § 76 jäi samaks.

§ 78 tegime väikese asenduse, "füüsiliselt takistamatud" asendasime sõnadega "vägivaldselt takistatud", mis sisuliselt peaks tegema täpsuse.

Nüüd selle paragrahvi puhul on meil alternatiiv, mida me palume hääletamisele panna. Kas seda § 78 üldse jätta sisse, sest see on üks mõeldavatest mustadest stsenaariumidest, ja kas seda on praegu vaja nii kaugale ette näha? Kõiki musti stsenaariume me niikuinii ei oska ette arvestada.

Selle kohal oli meil ühistoimkonna ühine seisukoht, hr. Fjuk mõtles kodus selle üle järle jasiin on võimalus asendada § 78 mingi üldisema sõnastusega, mis haaraks endasse üleminekuperioodi seadusandlust. Nii et me saame ainult hääletada, kas § 78 jääb sisse või mitte, aga mis selle asemele tuleb, seda me täna hääletusele ei saa panna. Probleem on selles, ja selle üle ma palun kõikidel põhjalikult järele mõelda, et tõenäoliselt on väga vajalik lisada põhiseaduse lõppu veel uus peatükk, mis räägib põhiseaduse

rakendamisest ja riikliku seadusandluse vastavusest. Kui see niisugune ajalooline üleminekuperioodi seadusandluse paragrahv tuleb põhiseaduse lõppu, siis siin § 78 asendada vast ei ole vaja. Aga see on vaja veel põhjalikult läbi mõelda.

Ma lähaksin nüüd edasi 15. peatükijuurde - "Põhiseaduse muutmise". Põhimõtted, millest me toimkonnas lähtusime, ja ka III toimkond oli sellega päri, me olime üksmeelel, et põhiseaduse muutmise tuleb raskeks teha, et iga tühja asja pärast ei hakata kohe põhiseadust muutama. Paragrahv 126 jäi vanas sõnastuses, aga §-s 127 tegime küllalt palju muudatusi, kas need lõplikud on, seda me ei oska veel öelda, sest ettepanekuid on järjest laekunud. Kuid ühistoimkonnas võtsime siin lähtekohaks nii Jüri Adamsi eelnõu kui ka härra Taagepera soovitusel, 1938. aasta põhiseaduse mitmed punktid ja härrade Raidla ja Kulboki eelnõus toodud variandid. Seal on paljugi head. Nii et lühendasime SAdamsi eelnõus seda pikka paragrahvide loetelu, mida saab ainult rahvahääletusega muuta, ja need oleksid 1. peatükk - "Üldsätted", 3. peatükk - "Rahvas", 4. peatükk - "Riigivanem", 15. peatükk - "Põhiseaduse muutmise". Neid saab muuta ainult rahvahääletusega. Nende peatükkide sätteid muutva seaduse eelnõu saab panna rahvahääletusele, mitte varem kui 3 kuud ja mitte hiljem kui 6 kuud pärast seda, kui Riigikogu on nii otsustanud oma seadusliku koosseisu 2/3 häälteenamusega. Siin jääme selle sõna "seaduslikkuse" juurde, kuna see lähtub siis Riigikogu üldisest arvust.

Meie jaotuse järgi §-s 128 on just seda Taagepera soovitusel ka arvestatud, kuna 5/6, nagu on see Adamsi eelnõus, sellist kvoorumi suurust võib väga kergesti blokeerida ja ei saagi seda nagu vastu võtta. Sellepärast me tegime ta natuke pehmemaks, 4/5, mis oleks nende küsimuste puhul parem, tõenäoliselt ei leia erilist vastuseisu ja kui see läbi läheb, siis on võimalik väiksemates küsimustes põhiseadust muuta.

Aga siin on veel teine variant, mis vartasemates on ka olnud, et põhiseadust saab muuta kahe järjestikku valitud Riigikogu koosseisu 2/3 häälteenamusega. Ja toimkonnad leidsid selle vajaliku olevat, see on läbi kaalutud, nii et ajalisel natuke pikem, aga

võimaldab läbi mõelda, mida me muudame, ja teise Riigikogu valimisega saab ka rahvas aktiivselt oma arvamuse ja tahte välja öelda.

Paragrahv 129 - põhiseaduse muudtuse kuulutab riigivanem välja viivitamatult. Lisasime sõna "viivitamatult" ja muudatus jõustub Riigikogu poolt määratud tähtajal, kuid mitte varem kui 3 kuud pärast väljakuulutamist.

Järgnevas §-s 130 asendasime ainult ühe sõna - "samasisuliselt", enne oli "samasugused".

Ja siin nüüd ongi see küsimus, millele ma algul viitasin. Põhiseadus vajaks veel lisapeatükki - põhiseaduse rakendamine ja riikluse taastamine, riikliku seadusandluse taastamine. Selles tuleks käsitleda üleminekuperioodi põhiseaduslikku seaduste tootmise küsimust ja konkreetse seaduste ja põhiseaduse paragrahvide rakendamise tähtaegu. Aga see on väga tõsine küsimus ja see on üle ühe toimkonna kandejõu. Kui nüüd tulla varasemate peatükkide juurde tagasi, siis väga palju ettepanekuid on tulnud preambula kohta ja kõiki peame arvestama ja tahame arvestada, sellepärast preambulasse väljapakutud ettepanekuid me täna ei paneks hääletusele, kuna need tuleb läbi kaaluda, et ei oleks niisugust lööklauselist argumentatsiooni, et see ja see ei ole põhiseaduse asi. Niisugust argumentatsiooni me püüame vältida ja palun kõigil teha ettepanekuid ja kaasa mõelda, sest preambulasse on sisse kirjutatud ajalooline ülevaade hr. Runneli poolt ja see on vajalik. Paraku jääb Adamsi eelnõust välja väga oluline põhiseaduste loetelu, tähendab, konstitutsiooniline järjepidevus, seda on vaja siiski teha, aga küsimus on, kas seda teha preambulas või lisapeatükis. Kaldume arvama, et põhiseaduste järjepidevus oleks viimases peatükis.

Põhiseadus ei ole mitte ainult paragrahvide kogu, vaid on ka sotsiaaleetika põhisätete kogu. Just seda tahaks kajastada peaambulas, ja Eesti rahvas ei ole ajaloota rahvas, nii et need mõtted peab kuidagi sisse võtma preambulasse ja 16. peatükki.

Esimese peatüki üldsätete kohta on tulnud väga asjalikke täpsustusi, nii on hr. Raidla toonud teise paragrahvi teise lõiguna

sisse: - "Ma ja teised loodusvarad on Eesti Vabariigi territooriumil kuuluvad Eesti rahvale". Teisisõnu, rahvusomandi mõiste. Me leiame, et see on vajalik aga maie ei ole veel pannud seda praegu veel hääletusele, samuti mitmeid teisi ettepanekuid, mida tuleb järgmine kord arvesse võtta ja hääletada, aga täna me ei paneks ei preambulat ega üldsätteid hääletusele. Ja on seisukoht, et §1 - "Eesti on iseseisev sõltumatu vabariik, kus kõrgeim riigivõimukandja on rahvas" - ei ole õigus muuta, on mitmeid teisigi paragrahve, mida ei saa isegi rahvahääletusega muuta, aga need tuleks eraldi välja tuua. Täna me paneksime kaks küsimust hääletusele. üldsätete §-s 3 on: "Eesti Vabariik ei luba oma riigipiirides mitte ühegi teise riigi sõjalisi tugipunkte, ühegi teise riigi sõjavägede viibimist ega läbiliikumist". See on meie toimkonna algtekst, alternatiiv oleks: "Eesti Vabariik ei ühine sõjalistesse liitudesse ega luba oma riigipiirides mitte ühegi teise riigi sõjalisi tugipunkte, ühegi teise riigi sõjavägede viibimist ega vägede liikumist". Need on küllaltki katuuvad, ma arvan, et üks on veidi laiem ja teine kitsam. Nii et paneksime need kaks hääletusele.

Juhataja: Täna, hr. Salum. Kahjuks on nii, et ma palun, et Assamblee väljendaks oma seisukohta, kuidas talitada. §3 sisu on riigikaitse. Riigikaitse küsimustes on moodustatud eraldi toimkond, V toimkond, mille esimees on hr. Tarto. Härra Tarto tänasest istungist osa ei võta. Härra Salum, kas §3 on kooskõlastatud V toimkonnaga?

V. Salum: Ei. Otsest kooskõlastust ei olnud.

Juhataja: Lugupeetud assambleeliikmed, kas te aktsepteerite seda, et me ilma septsiaalselt selleks loodud toimkonna V toimkonna, seisukohata praegu ei hääleta §-st 3 tulenevaid alternatiive? Kui keegi protestib, palun tõstke käsi püsti. Härra Runnel, keegi veel. Üks hetk. Juhatus otsustas, et praegu ei ole võimalik panna hääletamisele §-st 3 tulenevaid alternatiive, aga palub protokollida, et hr. Runnel sellise lahendi protestis. Hr. Salum, palun jätkame, milline on järgmine küsimus?

Jaa. Kohe jõuame küsimusteni, kuid lepime nii kokku, et

küsimused on sihitud sellele probleemile, mida järgmisena hr. Salum soovib panna hääletamisele. Härra Salum väljendas arvamust, et 1. peatükki me uuesti läbi arutama praegu ei hakkaks. Palun, hr. Salum.

V.Salum: Hääletamisele paneksime § 78. Kas see jääb meie ettepanekuks toodud sõnastuses või jääb välja? Nii et kas need küsimused jätta sisse või välja?

Juhataja: Selge. Arutelu objekt on § 78.

Lugupeetud kolleegid, palun teie küsimused. Härra Koha, palun.

K.Koha: Lugupeetud juhataja, ma olen selles mõttes kimbatuses, et ma tahtsin 7.peatüki kohta esitada küsimusi, sest seda me ei ole saanud üldse assambleel arutada. On selliseid küsimusi, mille kohta me eelmisel päeval koostöös toimkonnaga tegime ettepanekud ja need ka aktsepteeriti, kuid tänases tekstis ... § 78 kohta mul ei ole küsimusi. Võib esineda? Aitäh.

Täiendab, eilsel ühiskoostöökoosolekul olimeil selline ettepanek, et seadusandluse peatükk fikseerib ka sellise mõtte, et seaduste väljaandmise korra kehtestab Riigikogu kodukorra seadus ja seda nagu aktsepteeriti. Kas seda pärast arutati, seda ei ole parandusettepanekute tabelis näha, tähendab, seda ettepanekut nagu polekski tehtud? Teine ettepanek oli see, et seadusandluse peatükis oleks fikseeritud ka see põhimõte, mida on väljanedatud nii 1937. aasta põhiseaduses kui ka hr. Raidla projektis. Ma tegin ettepaneku, et eelnõud, mis tingivad riigieelarve tulude ja kulude suurendamist, varustavad eelnõu algatajad vastavate arvutustega. See ettepanek anti edasi ka kirjalikult, aga ka seda pole parandusettepanekute tabelis. Tekib küsimus, kas need ettepanekud tuleb uuesti esitada või on need jäänud lihtsalt tehnilistel põhjustel vahele? Aitäh.

V.Salum: Täna. Küsimus on väga konkreetne. Kahjuks me ei jõudnud tabelit selle peatüki osas ära trükkida, lihtsalt füüsiliselt ei suutnud seda teha. Uuesti ei ole mõtet esitada ja me võtame need arvesse, kuid tabelit praegu ei jõudnud trükkida. (Hääl saalist). Ei, see tabel ei ole kõigi parandustega täidetud, osa on

välja jäänud.

Juhataja: Täna. Millised on veel küsimused 7. peatüki, eriti aga §78 kohta, mida täna hääletame? Hr. Hallaste, palun.

I. Hallaste: Austatud juhataja, lugupeetud ettekandja! Mian pean tunnistama, et ma olen kimbatuses, sest see on ainus alternatiiv, mis arendab edasi § 78, ja tekib mulje, nagu teiste asjade kohta nendes peatükkides küsimusi esitada ei tohiks. Esiteks ma tahaksin küsida § 42 kohta. Seal on öeldud esimeses lauses, et poliitiliste parteide moodustamine ja tegevus on vaba põhiseadusega sätestatud piirides. Lugupeetud ettekandja, kas te nimetaksite need põhiseaduse paragrahvid, mis sätestavad poliitiliste parteide moodustamise ja korra ning tegevuse, palun nimetage kas või üksainus põhiseaduse eelnõu paragrahv. Ja teine küsimus. Põhiseaduse muutmise kohta ütlesite ettekandes, et mõningaid sätteid ei peaks saama üleüldse muuta. See ei kajastu teie poolt esitatud tekstis. Ja millised need sätted oleksid, ja kas see paragrahv peab sõnastatud olema ... äkki on jäetud ümbertrükkimisel meie poolt ettekandes nimetatud lause esitatud tekstist välja? Ja kolmas küsimus, kas te olete mõelnud sellele, et rahvahääletusel mingit parandust vastu võtta on võrratult lihtsam, kui saada 4/5-line enamus Riigikogus, järelikult, te teete teatud sätete parandamise rahvahääletusel hästi lihtsaks ja kõik muu teete hästi rakseks, kas te olete selle üle mõelnud? Aitäh.

Juhataja: Härra Hallaste, härra Salu, ma vabandan, kuid enne kui küsimustele vastus järgneb, väikene repliik. Täna hommikul leppisime kokku teematoimkondade juhtidega, et seoses tähtaegade pikendamise teise lugemise läbiviimisel katsume tänasel istungil käsitleda teematoimkondade taotlusel vaid põhiprobleemide hääletamist. Teine lugemine ei lõpe täna, ega homme. Me pikendasime teise lugemise tähtaega. On täiesti mõistetav, et küsimustele, mis puudutavad seadusandlust, saab ehk vastata pärast seda, kui vajalikud küsimused selle peatüki kohta on esitatud. Samas ükski põhiküsimus ei lähe hääletamisele selle osa suhtes, milles kõlas äsja küsimus, see on rahvas. Meil tuleb kokku leppida, kuidas me oma tööd jätkame. Üks hetk.

Lugupeetud kolleegid! Juhatus leidis sellise hea formulatsiooni, et kuivõrd I toimkond jäi eelmine kord võlgu, tuleks täna püüda ka neid võlgu maksta ja need probleemid, mis meil tuleb lahendada VII toimkonnaga selletõttu, et Assamblee ei jõudnud VII toimkonnani, ühtivad paljus nende probleemidega, mis on I toimkonnal, kes eelmine kord ei jõudnud lõpetada esimest lugemist. Meil tuleb paraku I toimkonna osas rikkuda seda reeglit, milles me kokku leppisime, ja selletõttu hr. Hallaste küsimus on asjakohane ja sellele tuleb vastata hr. Salumil. Palun.

V.Salum: Kahtlemata see on õige samm. Me oleme kahe peatükikohta jätnud aruande esitamata ja me püüame seda täna teha. Mis puutub hr. Hallaste küsimusse parteide § 42 ja § 43 kohta, siis on tulnud palju ettepanekuid need välja jätta. Sama asja tahab II toimkond käsitleda seoses §-ga 18, kus räägitakse poliitilistest rühmitustest, s.t. parteidest, ja muudest ühendustest, et parteide küsimust kahes kohas põhiseaduses käsitleda ei ole vaja ja selletõttu tuleb tõenäoliselt panna järgmine kord hääletusele, kas meie või pr. Hänni lahendus peatükile "Rahvas" on vajalik selles kohas. Mõtted on õiged, aga siin tuleb hääletada, millise peatüki juures neid käsitleda, kas kodanike õiguste juures või peatükis "Rahvas". Mis puutub sellesse sõela, mis põhiseaduse muutmise puhul on, siis me tahame kasutada mitut sõela. Mitte ainult kvoorumiki kokkusaamise küsimus, vaid iga rahvahääletusele pandud küsimus on rahvale tervikuna väga kulukas. Ja selles mõttes me oleme püüdnud sünteesida Taagepera ettepanekud, Raidla ja Kulboki ja 1938. aasta põhiseadusest toodud põhiseaduse muutmise n.ö. filtreid või tükkeid.

V.Salum: Kas see vastus rahuldab hr. Hallastet?

Juhataja: Härra Hallaste, kas vastus rahuldab? Tänan. Härra Uluots, palun.

Ü.Uluots: Lugupeetud toimkonna esimees, mul on teile kaks küsimust. Esimene küsimus puudutab § 75. Kui me §-s 126 anname presidendile põhiseaduse muutmise algatamise õiguse, mikspärast me siis keeldume selisest pisisiasjast nagu seaduse algatamise õigus §-s 75?

Ja teine küsimus. Paragrahvides 76 ja 77 on kaks toimingut, mis on teineteisele väga sarnased. Ühel juhul me räägime seaduse allakirjutamisest ja teisel juhul teises paragrahvis räägime seaduse väljakuulutamisest. Mille poolest need toimingud erinevad ja kuidas neid tõlgendada seaduseloome protsessis ja seaduse rakendamise protsessis? Kas te saate mu küsimusest aru? Jutt on kahest eri toimingust.

V.Salum: Loota on, et ma sain aru. Riigivanem ei pea kõigi seaduste tegemisega tegelema. Ja ma ei leia olevat vajaliku, et me peame eraldi fikseerima, et presidendil või riigivanemal on seaduse algatamise õigus. See on ju riigikogu liikmete põhikohustus, mitte riigipea põhikohustus, nii et ma ei leia, et seda peaks eraldi põhiseaduses rõhutama, et presidendil on ka seaduseelnõu algatamise õigus. Mis puutub allakirjutamise ja väljakuulutamise küsimustesse, siis mina ei ole erialalt jurist ja neid juriidilisi nüansse, ma loodan, et mõni toimkonna liige näiteks III toimkonnast selgitab. Kui on konkreetset midagi selle teksti vastu, siis palun juristidel seda täpsustada.

Juhataja: Tänan. Härra Runnel, teine küsimus palun.

H.Runnel: Minu küsimus on lugupeetud juhatusetele. Kas mul on võimalik tagasihaaravalt pöörduda §3 juurde, et selgitada põhimõttelist lahknevust meie arusaamises, mis siin saalis juhtus?

P A U S

Juhataja: Juhatus väljendab veel kord oma seisukohta, et mitte hääletada § 3 puudutavaid alternatiive ilma riigikaitse toimkonna osalemiseta ühe või teise põhimõtte läbiaruatmisel.

H.Runnel: Tänan.

Juhataja: Palun.

H.Runnel: Ainult see ei puuduta mitte üksnes hääletamist, vaid küsimuse põhimõttelist asetumist. Hääletamise edasilükkamise vastu ma ei ole, kuid selgistust see asi natukene nõuaks.

Juhataja: Palun, hr. Runnel.

H.Runnel: Nimelt on olnud kontakt riigikaitse toimkonnaga ja on küsitud nende arusaamist, kuhu nimelt peaks see

küsimus kuuluma, kas riigikaitseesse või riigi üldehitusliku küsimustiku hulka. Kuna siin on juttu riigiehituslikust põhimõttest (kas riiki ehitatakse üles neutraliteedi põhimõttel), siis see ei ole ainult riigikaitse küsimus, vaid ongi üldsätete küsimus ja see on täiesti üldkogu otsustada, millist tüüpi riiki luua ja sellest oleneb riigikaitse korraldus. See on konstitueeriv küsimus ja see ei ole riigikaitse toimkonna eriküsimus, vaid see on kõige üldisem küsimus. Nii nagu on demokraatlik riigikord. Täna.

Juhataja: Härra Adams, palun.

J. Adams: Täna. Härra Hallaste on vist välja läinud, aga ta küsis siin enne, missuguse maa põhiseaduses on räägitud ühinemisvabadusest poliitilistesse parteidesse, vähemalt esialgses projektis oli see §-s 18. Sellega seoses ma isiklikult arvan, et seda § 42 ei ole vaja, § 18 sisu katab seda. Kui keegi arvab, et ta ei kata, siis võib seal täpsustusi teha. Ma ei näe põhjust, mikspärast peaks parteid kui kodanike poliitilise organisatsiooni vormi eelistama mingisugustele teistele poliitilise organisatsiooni vormidele.

Nüüd käsitletava 7. peatüki juurde. "Seaduseandlus". See peatükk minu arvates peaks hõlmama nimelt seadusandluse mitmesuguseid protsesse. Põhimõtteliselt meil on praegu ette nähtud kaks normaalset protsessi. Üks on siis seaduse vastuvõtmine Riigikogu poolt ja teine on tema vastuvõtmine rahvahääletuse kaudu, kus see teatud võimalustel, teatud tingimustel toimub. Minu esimene küsimus hr. Salumile. Mikspärast see osa on sellest variandist välja jäetud? Edasi § 78 juurde. See oli esialgses plaanis mõeldud kui erakordne seadusandluse tee. Kas see erakordne tee on üldse vajalik? Kuid minu küsimus ei ole momendil praegu selles. Erakordne tee oli põhimõtteliselt vajalik siis, kui Riigikogu on takistatud kokku tulemast. Sõna "füüsiline" oli sealjuures katlemata ilukirjanduslik. Kui ma õieti aru saan, "vägivaldne" tähendab sellist võimalust, kui teiste inimeste poolt vägivaldselt ei lasta Riigikogu liikmetel kokku tulla. Võib-olla ma eksin, kuid mulle tundub, et sellise võimaluse täenäosus takistusena Riigikogu kokkutulekul on väiksem kui igasugused muud takistused. Seetõttu ma

paluksin selgitust, mikspärast piirduti ainult vägivaldse takistusega ja ei räägitud takistatud olemisest üldse. Tänan.

V.Salum: Küsimused on kaalukad. Ja seda tuleb kaaluda. Ma praegu kogu toimkonna nimel ei saagi siin lõplikku vastust anda. Kaalume edasi.

Juhataja: Tänan. Härra Kaalep palun.

A.Kaalep: Lugupeetud toimkonna esimees! Ma ei esita küsimusi näiteks ühe halva keeleveea ja ühe täiesti ilmse russitsismi pärast, nende taga ei ole kindlasti mitte sisulisi kaalutlusi. Ma tahaksin küsida, miks on kasutatud ka praegu kuulnud sõnavõttudes ja eriti §-s 42 toorest vene tõlkelaenu? Poliitiline partei on eesti keele seisukohast esiteks ballastiline, eestikeeles ei ole vaja öelda "poliitiline partei", vene keeles, polititseskaja partija, aitab sõnast "partei" küll. Miks ei ole kasutatud eestikeelset sõna "erakond"? Kas selle taga on mingi sisuline kaalutlus, kas komisjonis keegi ei teinud ettepanekut kasutada selle koha peal sõna "erakond"?

V.Salum: Tänan. Ühinen täiesti hr. Kaalepi seisukohaga. Poliitiline partei ei ole sobiv väljend, seda ei peaks kasutama. Aga meie ei teinud lõplikku redaktsioonilist viimistlust ja see tekstiosa on pr. Hännilt pärinev, aga ma pooldan ka erakonna mõistet.

Juhataja: Hr. Erm, palun.

A.Erm: Mul on üks ettepanek ja üks küsimus. Kõigepalt, mis puudutab §3. Ma olen täiesti nõus hr. Runneliga, et see on riigiõiguslik küsimus, mis peab olema üldsätetes, see on niivõrd tähtis. Mul oleks ettepanek, et seda ikkagi hääletatakse, siis hääletada läbi 3 alternatiivi, tähendab need, mis on siin §3 juures antud, ja neljas ja kolmes alternatiiv, et seda paragrahvi üldse põhiseadusesse mitte sisse võtta.

Ja küsimus on mul § 129 kohta. Ühesõnaga, põhiseadus jõustub Riigikogu poolt määratud tähtajal, kuid mitte varem kui 3 kuud pärast väljakuulutamist. Kas on arutatud, millega on põhjendatud see 3-kuuline tähtaeg?

V.Salum: 3-kuuline tähtaeg on põhjendatud sellega, et

kõik teised seadused tuleb üle vaadata. On palju seadusi, mis ei olu muudatustega kooskõlas, ja niisugune aeg muudatuste läbiviimiseks peaks jääma, nii et mitmed probleemid haakuvad selle muudatusega ja päevapealt või tunnipealt kehtestada ei ole võimalik.

Mis puutub §3, siis ühinen täiesti hr. Ermi sisukohaga, et see on riigiõiguslik küsimus. Mina ei võtnud seda hääletuselt maha, see küsimus on juhatusel.

Juhataja: Härra Järlik, palun.

R.Järlik: Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma peaksin ka tulema korraks tagasi § 3 juurde ja hr. Runneli ettepaneku juurde. Tõepoolest, see ettepanek käis läbi ka riigikaitse toimkonnast, kuid me suunasime selle just nimelt üldsätetesse, kuna see on niivõrd oluline küsimus, mis ei kuulu ainult riigikaitse teematoimkonda, toimkonna kompetentsi ega ka seal lahendamisele. Seetõttu tuleks see tõesti kui põhimõtteline küsimus, kas Eesti Vabariik saab olema neutraalne riik või ühineb sõjalistesse gruppidesse või liitudesse, läbi hääletada siin, aga minu arvates peaks see küsimus olema siis läbi arutatud kõigis teematoimkondades. Ma ei ole volitatud teadma, äieti ma ei tea, kas seda on tehtud või mitte. Aitäh.

Juhataja: Proua Lauristin, palun.

M.Lauristin: Lugupeetud assambleeliikmed, ma ei ole küll asjatundja sõjalistes küsimustes, aga alles äsja leidsime, et meil ei ole tarvilik kirjutada sisse põhiseadusse seda, kas Eesti Vabariigi allüksusteks on vallad, alevid ja linnad. Nüüd me aga tahame ilma väga tõsise välispoliitilise strateegilise analüüsita võtta põhiseadusse sätte, mis näiteks täielikult välistab kasvõi needsamad kontaktid, mida osa Eesti välispoliitilise strateegiaga tegelevatest inimestest on pidanud vajalikuks luua NATO liinis, ma ei räägi veel teistestki võimalikest suundadest ja sellest, mis võib ikkagi juhtuda, ka meist ida pool, kui Venemaal võivad toimuda järsud, meile väga ebasoodsad muutused. Kui me kirjutame põhiseadusse sisse sätte, mis hakkab nõudma rahvahääletust, selleks et võtta tarvitusele meie säilimiseks vajalikke võib-olla väga kiireid samme, siis ma kardan, et me ei toimi Eesti rahvuse ja

riigi huvides. Ma teen ettepaneku jätta sedalaadi sätted üldse praegu põhiseadusest välja. Ma arvan, et me ei ole selleks praegu pädevad ega küpsed.

Juhataja: Aitäh. Härra Adams.

J.Adams: Mul oleks, kui lubate, väga lühike protest hr. Järliku avaldus kohta ja protest seisneb selles, et palun kasutame sõna "neutraalsus" ühes kindlas kokkulepitud tähenduses. Võib-olla teile on arusaadav, et neutraalsus tähendab ka teise liiduga sõjalises liidus mitteolemist. Ma ei ole kindel, kas me kõik saame niimoodi aru ja kas Eesti üldsusele tähendab sõna "neutraliteet" seda. Minu arvates tähendas veel mõni aeg tagasi neutraliteet seda, et kui kaks riiki sõdisid ja kolmas ei võtnud sellest osa, siis oli ta neutraalne.

Juhataja: Härra Salum, ma sain aru, et küsimus oli teile. Hr. Adams, te esitasite selle küsimuse hr. Salumile, eks ole? Palun, hr. Salum.

V.Salum: Adamsil on täielik õigus, neutraalsust peaksime mõistma üheselt. Ta polemiseeris või vastas Järlikule, muus osas ma ei leia, mis siin otseselt minule oli. Kas hr. Adams kordaks küsimust, millele ma pean vastava?

J.Adams: -

Juhataja: Hr. Adamsi mikrofon, palun.

J.Adams: Sel juhul ma sõnastaksin oma küsimuse sellisena. Kas hr. Salum ei teeks katset defineerida, mis tähendab neutraliteet, et me saaksime otsustada, kas me saame ühtemoodi aru. Konkreetse näitena võiksin küsida nii: kui Eesti sõlmib kaitseliidu näiteks Lätiga, kas sellisel juhul on Eesti veel neutraalne riik või ei ole?

V.Salum: Neutraalne ei tähenda ilma relvastuseta olemist, selles osas ma arvan, me oleme üksmeelel. Neutraalne saab olla see riik, kes oma neutraalsust suudab kaitsta, aga see ei ammenda kogu selle mõiste tähendust. Liidus teise riigiga? Oleneb, kellega ta liidus on. Kui suurema sõjalise riigiga, siis ei saa teda enam neutraalseks lugeda. Aga see küsimus, mida tuleb tõesti sõnastada ja täpsustada. Lõplikku definitsiooni ma ei saa siin

anda.

Juhataja: Suur tänu. Lugupeetud kolleegid! Ei ole paha, kui me pisut peame nõu. Küsimuste sisu ja nende paljusus näitab seda, et probleeme, mis seonduvad üldsätetega ja sellele järgenvate peatükkidega, mida käsitleb I toimkond, on vist väga palju. Meil on päevakorras küsimus selle kohta, kuidas lahendada põhiprobleemid, et toimkond saaks tööd jätkata. Teist lugemist me ei püüagi täna lõpetada, seda ülesannet me endale seadnud ei ole. Kas hr. Salum on minuga nõus, kui me loobuksime kõigile nendele täna esitatud küsimustele vastuste andmisest, ilmselt on väga palju probleeme ja võib olla teatud osas on tehtud ka kriitikat. Kui hr. Salum sellise lähenemisega nõustuks, siis ma paluksin, et osa küsimusi oleksid kas siis ettepanekuna või kriitilise märkusena adresseeritud I toimkonnale, et me ei jätkaks selles stiilis, nagu on siin töötatud juba veerand tundi. Härra Salumi ülekuulamist. Kuidas me jätkame hr. Salum?

V.Salum: Ma olen täiesti nõus ja oleme väga tänulikud kõigi ettepanekute ja kriitiliste märkuste eest, mis saadetakse meile kirjalikult. Palju ettepanekuid me ei ole jõudnud läbi arutada, sest üldsätete ja seadusandluse kohta on ettepanekuid väga palju ja kõiki neid tuleb kaaluda. Loodan, et neid märkusi tuleb veelgi. Tänan.

Juhataja: Suur tänu. Meid on ootamas lõunavaheaeg, kuid enne seda kaks märkust. Esiteks. Mis puudutab § 3, siis selgitan veelkord juhatuse ettepanekut: mitte langetada otsust küsimustes, mida see paragrahv püüab lahendada, ilma et need küsimused oleksid läbi arutatud riigikaitse toimkonnas. Härra Salum informeeris meid, et riigikaitse toimkond pole otsust seisukohta nende küsimuste kohta andnud. Riigikaitse toimkonna esimeest härra Tartot ja aseesimeest pole täna meie hulgas. Kui me siiski otsustame asuda § 3 hääletamisele, on see loomulikult meie tahte väljendus. Juhatus oma motiivid on teile esitanud.

Ja teiseks. Juhatus arvab, et ta mõistab neid küsimusi, mis esitati I toimkonnale, ja me väga loodame, et hr. Salum väljendas samasugust mõistmist, nagu asjadest saab aru

juhatus, sellisel juhul meil ei oleks põhjust pärast lõunat samas stiilis I toimkonnaga tööd jätkata. Sellisel juhul oleks kolleegidele palve, (kui nad muidugi seda aktsepteerivad, seda märkust, millest ma rääkisin) esitada oma küsimusi selle probleemi kohta, mida I toimkond soovib täna hääletada. Ma rõhutan veelkord, et on võimalik sõna võtta kogu selle teskti osas, mis on veel läbi arutamata. Kuid oleks hea, kui küsimusi esitataks ainult selle probleemi kohta, mida me hääletama peame. Igal juhul I toimkonna aruandega me jätkame ka pärast lõunat. Kell on 14 ja vastavalt reglemendile järgneb tunda ega lõunavaheaega. Me kohtume taas kell 15. Täna

V a h e a e g

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, kell on 15.01. Lõunavaheaeg on lõppenud, kohaloleku kontroll. Kohal on 30 assambleeliiget.

Osa assambleeliikmeist on Ülemnõukogu Presiidiumi liikmed ja kuna täna kell 15 on Presiidiumi istung, siis on osa Presiidiumi liikmeid lahkunud, osa võtmaks Presiidiumi tööst.

Jätkub I toimkonna teise aruande I osa läbiarutamine. Ma tuletan meelde, et vastavalt meie päevakorrale on täna meie suurim ülesanne läbi arutada need põhiküsimused, mida toimkondade juhid Assambleele esitavad. Härra Velliste, härra Kaalep, härra Rebas soovivad esitada küsimusi, sõna võtta? Härra Velliste, palun, teil on sõna.

T.Velliste: Härra juhataja, ma tahtsin väljendada oma toetust juhatause esialgsele ja vist ka praegusele seisukohale, et mitte korraldada §3 asjus täna hääletamist. Ma usun, et see sõnavõttude laviin vallandus lihtsalt teatud arusaamatusest, hr. Runnel vist ei soovinud protestida, vaid lihtsalt oma seisukohta väljendada, mida ta õnneks sai ka teha. Ja kui me ükskord siiski selle hääletamise juurde jõuame, siis ma tahaksin tähelepanu juhtida, et selle § 3 mõlemas variandis on praegu niipalju ebamääraselt defineeritavaid mõisteid, et vist oleks parem, kui

kaaluksime selle paragrahvi väljajätmist. Isegi ÜRO...

A.Kaalep: Mul on kaks ääremärkust, mis praegu võib olla asjale kasuks tuleksid. Esiteks Vello Salumi selgitustele neutraliteedi mõiste osas lisaksin ma kronoloogia, mida on kasulik teada. Neutralis ladina keeles tähendab ei kumbki. Teiseks sirvisin Sveitsi põhiseadust, Sveitsi teatavasti on klassikaline neutraalne maa, sõna "neutraliteet" esitatakse põhiseaduses kahel korral, ühel puhul kõneldes parlamendi funktsioonidest ja teisel puhul kõneldes valitsuse funktsioonidest. Mõlemal puhul on ainult öeldud, et parlamendi ja valitsuse ülesandeks on Sveitsi sõltumatuse ja neutraliteedi kaitsmine. Mis asi on neutraliteet, seda ei ole kuskil seletatud. Täna tähelepanu eest.

H.Rebas: Vastupidiselt hr. Velliste seisukohale tahaksin ma väga, et me just täna arutaksime ja hääletaksime § 3 olemasolu ja sisu kohta, ma arvan, et see on hädavajalik, sest sellest oleneb väga mõne teise toimkonna töö, näiteks just riigikaitse toimkonna töö. Riigikaitse toimkonna liige hr. Järlik andis siiski arutelule vaba voli, me oleme natuke seda oma toimkonnas arutanud, aga seda tuleb arutada põhjalikult üldkogus. Seda oleks väga sobiv täna teha. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu, sõnavõtusoove rohkem ei ole. Lugupeetud kolleegid, kas meil on võimalik asuda § 78 osas hääletama? Härra Salum oma aruandes juhtis meie tähelepanu sellele, et § 78 on esitatud koos alternatiiviga ja toimkond palub, et Assamblee langetaks selles küsimuses oma otsuse. Kas me saame seda teha? Enne kui asume hääletama, veel kord kohaloleku kontroll. Kohal on 33 liiget.

Panen hääletamisele §-st 78 tuleneva probleemi. Kes on selle poolt, et põhiseaduses oleksid fikseeritud põhimõtted, mis väljenduvad §-s 78? Hääletame. Poolt 28, vastu 3. Assamblee on väljendanud oma arvamust, et põhiseaduses peaksid olema väljendatud need printsiibid, mida kajastab § 78.

Lugupeetud hr. Salum, kas on võimalik, et me täna läheme edasi teiste toimkondadega? Ma veel kord rõhutan, teise lugemise lõpetamisest me oleme veel väga kaugel ja me veel korduvalt kutsume

teid kõnepultil. Kas me täna saame sellega lõpetada, hr. Salum?

V.Salum: Jah, palun lähme teiste toimkondade juurde.

Juhataja: Täna teid. Lugupeetud kolleegid, järgmisena arutame kodanike põhiõigusi, vabadusi ja kohustusi. Sõna saab II toimkonna esimees hr. Rumessen. Palun.

V.Rumessen: Lugupeetud kolleegid! II toimkond on oma tööga praegu võib-olla rohkem üle koormatud kui mõni teine toimkond sellel lihtsal põhjusel, et II toimkonnale laekus viimaste päevade jooksul sisuliselt täiesti uus eelnõu prof. Ilmar Rebaselt, kes on kinnitatud Assamblee poolt meile eksperdik. Selletõttu ma näen ette, et edaspidi võib-olla tuleb meil küllaltki pingeline arutelu peatüki probleemide üle. Toimkond käsitleb uut eelnõu kui parandusettepanekut, sest me oleme ju otsustanud võtta aluseks hr. Adamsi poolt esitatud eelnõu. Kui Adamsi eelnõus oli 2.peatükis ainult 34 paragrahvi, siis hr. Ilmar Rebase poolt täiendatud projektis on praegu 67 paragrahvi. See on täiesti loomulik ja ka väga tervitatav toimkonna arvates, aga see toob endaga kaasa väga suure töökoormuse II toimkonnale. Ma pean vabandama praegu ka sellepärast, et ma olin nädal aega eemal, viibides välismaal, ja selletõttu ei ole me saanud paljusid küsimusi läbi hääletada ja läbi arutada, kuigi vahepeal töö toimus ja minu teada esines hr.Lauri Vahtre Assamblee ees vastava ettekandega. Praegu aga tahaksin puudutada kõige rohkem neid punkte, mille kohta oli vahepeal siin toimunud konverentsil ekspertidepoolseid arvamusi, mis käisid just 2. peatüki kohta. Pean ütlema, et midagi eriliselt uut 2. peatüki kohta lugupeetud ekspertidel öelda ei olnud, nende märkused olid teisejärguliste küsimuste kohta. Sisuliselt oli kolm märkust, mida võiks ka siin praegu nimetada ja millega me tegeleksime ka komisjonis. Kaks probleemi peaksime vajalikuks panna ka Põhiseaduslikule Assambleele hääletamisele, võimaluse korral juba täna.

Esimene märkus, mille olid teinud eksperdid, oli § 10. kohta. Tegelikult oli esimene 9.kohta, seal me olime juba varem arvestanud märkust, nii et sellele ma ei hakkagi tähelepanu pöörama. Paragrahvis 10 on nende ettepanekul komisjon otsustanud

nõustuda väikese lisandusega. Paragrahv 10 esimene lause kõlab selliselt, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed, olenemata east ja tervislikust seisundist. See väike täiendus tuleks sinna juurde.

Paragrahvi 12 kohta leidis komisjon, et see viimane lause, viimane lõik on kriminaalkodeksi küsimus ja viimane lause otsustati välja jätta - kedagi ei või sundida tunnistama iseenda või oma lähedase inimese vastu.

Praegu on komisjonil endal veel seisukoht, et § 13 on meil vajalik täiendada, sellest me praegu ei räägiks. Paragrahvi 15 kohta oli ekspertide arvamus jätta §-st 15 suurem osa välja. Ma tuletan teile meelde, et §15 puhul ma juba üks kord varem siit kõnepuldil ütlesin, et me oleme arvestanud ka usuasjade talitusele saabunud ettepanekuga paragrahvi täienduse sisseviimisel, etiti mis puudutab teist ja kolmandat ja ka neljandat lõiku. Praegu on ekspertide arvamus, et selles paragrahvis võiks piirduda ainult esimese lausega: Igaühel on mõtte-, usu- ja südametunnistuse vabadus. See on niisugune küllaltki üldine ja veidi deklaratiivne sätestus, mis on läbi käinud ilmselt väga pika aja jooksul juba paljudest konstitutsioonidest, võib-olla on pärit umbes Prantsuse revolutsiooni ajast. Me leidsime siiski, et see küsimus, mis nüüd sellele peaks järgneva, see peaks jääma praegu diskussiooni alla, ka järgmised lõigud, mis praegu on sees: Igal inimesel on õigus kuuluda või mitte kuuluda kogudustesse või koguduste liitudesse või kirikutesse". Ja samuti järgmine lõik: "Usutalituste täitmine on vaba, kui see ei kahjusta avalikku korda ega kõlblust". Ja samuti: "Usutunnistuse või veendumusega ei saa vabandada õiguserikkumist". Komisjoni ekspert hr. Ilmar Rebane omapoolset on pidanud vajalikuks nende põhimõtete sissejätmist oma projektis, mis ta on komisjonile esitanud, ja sellepärast ma peaksin vajalikuks praegu see küsimus läbi hääletada, kas need lõigud 2., 3. ja 4. lõik, oleks vaja põhiseaduses sätestada või mitte. Ja siis tuleb arvestada sellega, et vastasel juhul § 15 muutub äärmiselt deklaratiivseks ja mitte midagiütlevaks, piirdudes siis ainult esimese lausega: "Igaühel on mõtte-, usu- ja südametunnistuse vabadus".

Järgmine probleem puudutab tsensuuri. See on § 16. Siin praegu me ei pea hääletamist vajalikuks, aga probleem on selles, mida mõelda tsensuuri all, kas tsensuuri all mõelda institutsiooni või mõelda protseduuri? Kui vaadata selle paragrahvi ülesehitust, siis on selle esimeses pooles: et toetub iga inimese õigusele vabalt levitada informatsiooni. Ja teine lause just ütleb, millistel juhtudel võib seda vabadust kitsendada. Ja viimane lõik ütleb, et sellist instantsi nagu tsensuur Eestis ei ole. Võib-olla oleks lahendus niisugune, nagu on välja pakutud meie eksperdi hr. Rebase poolt, et riiklikku tsensuuri Eestis ei ole. Seda komisjon praegu veel vaeb, nii et praegu me ei ole nagu valmis esitama seda täiskogule.

Nüüd me tahaks tähelepanu juhtida § 18. Selle esimene lause täiendatud kujul peaks täielikult hõlmama selle probleemi, mis tekkis I toimikonna aruandes ning olis eotud erakondadega ja rahva õigusega osa võtta erakondade tööst. Meie oleme seisukohal, et erakondade tööst võtavad ikkagi osa riigi kodanikud ja seetõttu on selle paragrahvi õige koht just nimelt 2. peatükis. Täiendatud kujul on meie komisjon otsustanud esitada § 18 esimese lause praegu sellisena, et kodanikel on õigus seaduse alusel koonduda ühingutesse ja liitudesse ning poliitilistesse erakondadesse. Sõna "poliitiline" pärineb siin hr. Adamsi eelnõust ja võib muidugi diskuteerida sellel teemal, kas on mõtet rääkida poliitilistest erakondadest või lihtsalt erakondadest. Kui sellest piisab, siis piirduda ainult erakondadega.

Nüüd veel üks küsimus, mida me komisjon pidas vajalikuks hääletamisele panna. Ja sellele juhtisid tähelepanu ka eksperdid, et me peaksime paragrahvi 21, kus on räägitud laste õigustest, edaspidi natukene täiendama ja võtma mõningaid üldpõhimõtteid lastekaitse seadusest ja sätestama need põhiseaduses. Probleem on siin selles, et kas kõik lapsed on võrdsed sõltumata sellest, kas nad on sündinud abielus või väljaspool abielu või kas nad elavad täisperekonnas või üksikvanemaga või kas nad on puuetega lapsed või terved lapsed jne. Meie komisjon on praegu seisukohal, et siiski oleks vaja siin sätestada selline põhimõte ja praegu väljapakutud

sõnastus lisaks siia veel, et lastel on võrdne õigus saada abija hooldust ning arendada end sõltumata sellest, kas nad elavad täisperekonnas või üksikvanemaga, kas nad on lapsendatud või hooldatavad, kas nad on sündinud registreeritud abielust või registreerimata abielust, kas nad on terved või puuetega või haiged. Kuid probleem, mida ma tahaksin panna komisjoni poolt hääletusele, seisneb § 21 viimases lõigus. Vanematel on õigus otsustada, kas anda lapsele ilmalik või religioosne haridus, ja valida koole. Siin on probleem praegui selles, et me peaksime sätestama ka selle piiri, kusmaani on vanematel õigus otsustada, mis ajani ja mis ajast alates on garanteeritud last või alaealiste kaitse oma vanemate eest. Ka selle aspekti peale tuleks tähelepanu siin juhtida. Ja lähtudes üldiselt väljakujunenud piirnormidest paljudes seadusandlikes aktides, pakume me praegu välja, et see õigus oleks kuni 12-aastaseks saamiseni. Ja võiks nüüd diskuteerida, kas seda suurendada või vähendada. Seega kõlaks lause praegu selliselt, et vanematel on õigus kuni 12 eluaastani otsustada, kas anda lapsele ilmalik või religioosne haridus ja valida koole.

Üks huvitav probleem tekkis meil veel seoses §-ga 22. Komisjon oli arvamusel, et peaksime seda paragrahvi oluliselt lühendama, kus on juttu eraõppeasutustest. Probleem tekkis just meie eripära arvestades. See põhimõte, et riigikodanikel on õigus asutada eraõppeasutusi, juhul kui õpetuse tase nendes eraõppeasutustes ei ole madalam riiklikest, on pärit Saksa põhiseadusest. Saksamaal on see põhimõte tõesti arusaadav, aga meil võib tekkida vastupidine olukord, et riiklikes õppeasutustes on õpetamise tase madalam kui erakoolides ja seetõttu me oleme pakkunud praegu välja, et see võiks lihtsalt välja jääda. Lihtsalt on õigus asutada eraõppeasutusi vastava seaduse alusel. Mitte määratleda neid tingimusi, et õpetamise tase ja taingimused ei ole madalamad kui vastavates riigikoolides.

See oleks praegu minu poolt kõik. Ma veel kord vabandan, et II toimkonna tööga me ei ole jõudnud võib-olla nii kaugele, et me saaks anda põhjalikuma ülevaate. Ilmselt me peame oma tööd

edaspidi forsseerima, arvestades seda, et on hulgaliselt ettepanekuid ka Põhiseadusliku Assamblee liikmete poolt. Ma ei saa kahjuks teile anda vastuseid paljudele küsimustele ja ettepanekutele, mis on meile laekunud sellel lihtsal põhjusel, et me ei ole jõudnud neid veel arutama hakata. Loodame seda teha edaspidi kõige kiiremas korras. Täna tähelepanu eest.

Juhataja: Suur tänu, härra Rumessen. Enne kui esitatakse küsimusi ja tuleb nendele vastata, oleks võib-olla põhjust kokku leppida, et me kontsentreerime oma tähelepanu nendele küsimustele, mis lähevad hääletamisele. Sellisel juhul on ettepanek, et me täna jõuame kõikide toimkondade põhiküsimused läbi hääletada ja homme saaksid töötada toimkonnad. Kui see skeem ei realiseeru, siis nädala pärast me koguneme olukorras, kus toimkonnad vahepeal töötanud ei ole. Härra Rumessen, kas võib teie aruannet käsitada nii, et põhimõtteline probleem, millest ehk sõltub ka järgnevate paragrahvide sisu, tuleneb siiski §-st 15 ja neimelt selle 2. ja 3. lõikest. Kui on võimalik, siis ma paluksingi kolleege oma küsimustega eeskätt seda silmas pidada, §15 lõiked 2 ja 3. Härra Arjukese, teie küsimus, palun.

R.Arjukese: Lugupeetud ettekandja, ma paluks ainult ühte täpsustust. Te mainisite § 12 viimast lõiku. Kas see tuleb edaspidi päevakorda. Või on see toimkonna otsusega täiesti välja lülitatud?

Juhataja: § 12 lõige 3?

R.Arjukese: Jah.

V.Rumessen: See on praegu komisjoni ettepanek ja mitte midagi rohkemat. Praegu ei ole vaja selle küsimuse läbihääletamist, kas võtta maha või mitte.

R.Arjukese: Selge. Aitäh.

Juhataja: Hr. Tarand, palun.

A.Tarand: Lugupeetud juhataja, kas ma võin juba ka § 15 juurde minna?

V.Rumessen: Just §15 juurde, nagu maaru sain, paluski lugupeetud juhataja meil kõigil minna.

A.Tarand: Ma igaks juhaks kontrollisin, sest me läksime vahepeal tagasi § 12 juurde. Tähendab, siin on mulle kõik

mõistetav, mis maha võtta, aga kas ma sain õigesti aru, et sel juhul jääb § 15 lõigust maha ka lause riigikirikutest, mille vastu ma nagu oleks. Kas ma sain õigesti aru, et te tahate ka selle välja jätta?

V.Rumessen: See on sees ka hr. Rebase praegu esitatud projektis. Ja ma heameelega paneks ka selle küsimuse praegu täiskogus hääletusele koos selle lausega. Me võtame läbi ka selle, et riigil kirikut ei ole. See lause peaks sees olema, see peaks säilima nii, nagu ta oli ja nagu ta on ka praegu Rebase eelnõus sees.

Juhataja: Tänan. Palun, kas on veel küsimusi? Hr. Erm, palun.

A.Erm: Hr. Rumessen, mul on selline küsimus. Mille poolest peeti komisjonis selle uue projekti teist lõiku paremaks kui algteksti teist lõiku? Millest see muutus on tingitud?

V.Rumessen: Jutt on § 15?

A.Erm: Täpselt.

V.Rumessen: Siin on arvestatud neid parandusettepanekuid, mis laekusid, nagu ma juba ütlesin, usuasjade talituselt. Me lihtsalt arvestasime neid parandusettepanekuid ja see formulatsioon on praegu täielikum kui algtekstis. Ta ei ole vastuolus algtekstiga, ta lihtsalt on täielikum praegu.

Juhataja: Suur tänu. Küsimusi rohkem ei ole. Aitäh, hr. Rumessen. Sõna soovib hr. Adams, palun.

J.Adams: Tänan. Ma tahaks väga üles kutsuda usuvabaduse teostamise detailsemale väljakirjutamisele põhiseaduses, mitte piirduma minu jaoks tõesti ainult kliseeks kujuneva väljendiga, et usk on südametunnistuse asi. Milles on küsimus? Me peame tegema ju oma kodanikkonnale selle põhiseaduse. Me kodanikkonna hulgas on minu arvates vähemalt sada tuhat, võib-olla kakkssada tuhat, täpset arvu ei tea, kellele need küsimused on elu kõige olulisemad küsimused. Ja see on osa meie kodanikkonnast, kes olid oma õigustes kogu okupatsioonaja äärmiselt ahistatud. Võib-olla mingis traditsioonilises vabas riigis ei oleks vaja seda detailselt välja kirjutada, kuid meil oleks siiski vaja seda teha. Tänan.

Juhataja: Aitäh. Hr. Runnel, palun.

H.Runnel: Lugupeetud ettekandja! § 15 viimane lause on, et usutunnistuse või veendumustega ei saa vabandada õiguserikkumist. Küsimus on võib-olla natuke naljakas, aga ma küsaksin: kas on üldse niisugust asja, mis vabandab õiguserikkumist? Kas seda on mõtet sellisel kujul sõnastada?

V.Rumessen: Lugupeetud kolleegid, siin on tegemist sellise probleemiga, et see ei ole loomulikult vabandav asjaolu ja selle praktiline tähendus on üles kerkinud just seoses viimasel ajal toimunud juhtumitega, näiteks keeldumistega teenida armees. Tähendab, siin ei ole muidugi õiguserikkumine, see on laiendatud mõiste praegu. On siiski niisuguseid juhtumeid, kus inimesed on lähtunud just sellest, et nende usk ei luba näiteks teha ühte või teist või kolmandat asja, siis see ei ole loomulikult mitte takistav asjaolu, selle tõttu on siin niisugune asi praegu sisse pandud. Aitäh.

Juhataja: Aitäh. Kas on veel sõnavõtussoove? Ei ole. §-s 15 loetletud lõigete osas on siis sõnavõtud lõppenud, me asume hääletamise juurde. Kohaloleku kontroll. Kohal on 34 liiget. Härra Rumessen, kas on võimalik hääletada selliselt, et nii 2., 3. kui ka 4. lõike kohta Assamblee väljendab arvamust, kas nad peaksid põhiseaduses olema või mitte. Teine võimalus, et osa nendest lõikudest hääletatakse eraldi. Kuidas toimkond soovib?

V.Rumessen: Lugupeetud juhataja! Loomulikult võiks hääletada, kas jätta tervikliku lõiguna sisse või mitte, kuid arvestades seda parandust, millele ma eelpool ka vihjasin ja mis oli härra Tarandi küsimus, et see haarab ka selle mõiste, kuikirikut ei ole. Nii et tingimata koos sellega. Siis võiks hääletada kõik need lõigud korraga.

Juhataja: Ja palun täpsustada, kuhu millised sõnad meil tuleks siis juurde kirjutada, mitmendasse lõikesse millised sõnad tuleks juurde kirjutada.

V.Rumessen: Pärast kolmandat lõiku tuleks juurdekirjutada: kui see ei kahjusta avalikku korda ja kõlblust. Riigikirikut ei ole. Ja siis edasi 4. lõik.

Juhataja: Tänan. Härra Erm.

A.Erm: Komisjoni esimees väljendas võib-olla oma komisjoni arvamust, aga mul on salist tulnud sõnavõttudest jäänud selline mulje, et me peaksime hääletama need punktid eraldi, ma ei tea, kas seda arvamust on võimalik kontrollida.

Juhataja: Juhatus realiseerib teematoimkonna taotluse. Härra Hallaste, palun.

I.Hallaste: Lugupeetud juhataja! Mulle tundub, et selliselt on võimatu hääletada. Meil ei ole käes selle paragrahvi täpset teksti. Kas me hääletame paragrahvi tervikuna või lõikudena, see sõltub ka komade asetusest antud lausetes. Ma teen ettepaneku lükata hääletamine edasi seni, kuni on esitatudmeile selle peatüki või vähemalt selle hääletatava paragrahvi täpne tekst. Tegelikult peaks meil olema ka terve peatüki täpne tekst, sest iga paragrahv on seoses ka teiste paragrahvidega. Ning täna mitte midagi hääletada.

Juhataja: Tänan. Härra Rumessen.

V.Rumessen: Lugupeetud kolleegid! Ma juhin teie tähelepanu, et tekst parandatud kujul on praegu kõigile välja jagatud. Puudub ainult üks lause: "Riigikirikut ei ole".

Juhataja: Härra Rumessen, oli ettepanek, et igat lõiget siiski eraldi hääletada, mida on vaja teha.

V.Rumessen: Kui Assamblee soovib igat lõiget eraldi hääletada, siis miks mitte.

Juhataja: Kena. Asume hääletamise juurde, palun tähelepanu. Esimene küsimus. Kes on selle poolt, et põhiseaduses oleks väljendatud põhimõte, nagu see on kirjas § 15 lg. 2? Hääletame. Poolt 25, vastu 3. Assamblee on väljendanud oma arvamust, et põhiseaduses peab olema fikseeritud põhimõte, nagu see on kirjas §-s 15 lg. 2.

Teisena panen hääletamisele järgmise küsimuse. Kes on selle poolt, et põhiseaduses oleks fikseeritud põhimõte, nagu see on kirjas §-s 15 lg. 3, millele on lisatud lause, et riigikirikut ei ole? Hääletame. Poolt on 24, vastu 3. On otsustatud, et põhiseaduses peab olema väljendatud põhimõte, nagu see on praegu

kirjas §-s 15.lg. 3, millele on lisatud lause: "Riigikirikut ei ole".

Kolmandana panen hääletamisele järgmise küsimuse. Kes on selle poolt, et põhiseadusesoleks fikseeritud põhimõte, nagu see on praegu kirjas §-s 15 lg. 4? Hääletame. Poolt 15, vastu 12. Assamblee on otsustanud väljendada oma arvamust, et põhiseaduses peaks olema kajastatud põhimõte, mida väljendab § 15 lg. 4.

Härra Rumessen, kas teie toimkonna osas on hääletatud kõik need küsimused, mille taha töö võiks seisma jääda? Tänan.

III toimkond - Riigikogu, vabariigi valitsus, riigieelarve. Palun kõnepultil härra Illar Hallaste, palun.

I.Hallaste: Lugupeetud juhatus ja asutatud kolleegid! Täna jagati teile välja 2 erinevat paberit. Kõigepealt nende peatükkide funktsioon ja teiseks Põhiseadusliku Assamblee III toimkonnale laekunud täiendavad ettepanekud eilse päeva seisuga tabeli kujul, kus on öeldud, mida on arvestatud, mida ei ole. Enne kui me asume meie uue redaktsiooni kolme uue alternatiivi hääletamisele, ma lühidalt tutvustaksin nii neid alternatiive kui ka neid muutusi, mida uus redaktsioon sisaldab. Neid põhimõttelisi muudatusi on 12 ning püüan teha hästi lühidalt.

Kõigepealt § 52. Eelmisel korral hääletati, kas jätta välja § 52 lg. 1 ning seda küsimust eelnevalt ära ei otsustatud. See tuleb otsustada ära järgmisel korral. Arvestades välisekspertide arvamusi sõnastasime me selle § 52 lg. 1 veelgi ühemõttelisemalt. Kui enne oli sõnastus, et Riigikogu valitakse proportsionaalsuse põhimõttel, siis avaldati kahtlust, kas see ei sea sisse piiranguid või ei loo olukorda, kus ei tohi olla absoluutselt mingeid kõrvalekaldumisi proportsionaalsusest, siis lähtudes ekspertide soovitustest me otsustasime uue variandi sõnastada, et Riigikogu valimistel lähtutakse proportsionaalsuse põhimõttest. See lause välistab ainult enamusvalimise, kõik muud otsad jäävad lahtiseks, võimaldab kümnist, võimaldab ka kasutada sama süsteemi, lähtudes proportsionaalsuse põhimõttest. Kuid see on üks alternatiividest, mida tuleb hääletada.

Teine küsimus meie tekstis on § 57 p. 2. Lähtudes

sellest, et ühes varasemas peatükis on hääletatud rahvaküsitluse läbiviimise võimalikkust, siis me panime juurde, et Riigikogu otsustab rahvahääletusele lisaks ka rahvaküsitluse läbiviimise.

Kolmas parandus on § 57 p. 6. Vastavlt selle toimkonna ettepanekule, kes tegeles kaitseküsimustega, lisasime ka kaitsejõudude ülemjuhataja lisaks kaitseväge juhatajale. Kaitsejõudude ülemjuhataja valitakse siis, kui keegi on tunginud meie riigile kallale.

Eelmisel korral tekitas palju vaidlusi § 69, s.o. Riigikogu liikme võimalus saada tasu majandsulikust ettevõttest või olla palgalisel tööl. Nendes küsimustes olid hääletustulemused 12:13 ja mingit selget seisukohta ei ole. Ja me pakume praegu välja lahenduse, et Riigikogu liige ei tohi samal ajal olla mingil teisel palgalisel riiklikul ametikohal, muud piirangud töötulu saamisel kehtestatakse seadusega Riigikogu liikme staatuses. See tähendab, piirangute võimalus on, kuid neid piiranguid põhiseadus ise ei kehtesta.

Viies probleem on seotud alternatiiviga nr. 3, § 65 lg. 2 - hääletamine Riigikogus on avalik, mis on Riigikogu kodukorra seadusega määratud. See küsimus jäi eelmisel korral meil lahtiseks, pidime selle tänaseks püüdma lahendada. Esialgses toimkonna redaktsioonis oli see lause: "Hääletamine Riigikogus on avalik". Sest enamus toimkonna liikmed pooldasid, et mingeid erandeid selles ei tehta. Ühes asjas olid eksperdid üksmeelsed, et siin neid erandeid tuleb ette näha. Neid erandeid tuleb ette näha kahel võimalikul juhul. Esiteks, kui hääletatakse teatud ametiisikute ametisse kinitamist, välja arvatud peaminister. Ja teiseks võib tekkida vajadus taoliste erandite järele siis, kui näiteks võõras sõjavägi on Toompea värava taga ja saadikud ei tea, mis saab veerand tunni pärast. Neil on vaja võtta vastu otsused ja et hääletustulemuste järgi ei hakataks kedagi maha laskma, et nad oleksid oma otsustes vabad, siis peab olema võimalus teatud range reglemendi järgi võtta vastu otsus salajase hääletamise kohta. See kaitseb saadikute arvamusel vabadust. Selle ettepaneku tegi Saksa kohtute president härra Roman Herzog, ja see oli just näide, mille

tema meile tõi. Nii et me ei pidanud vajalikuks hakata põhiseaduses välja tooma neid erandeid, kus sellist asja tehakse, las see jääb kodukorra seadusesse, kuid selline võimalus erandlik olukord sisse kirjutada peab olema. Selle praeguse lahenduse poolt, et need erandid määratakse kodukorra seadusega, oli eilsel toimkonna istungil 6:1.

Kuues probleemide ring on seotud valitsuse moodustamisega, aga siin on sees suured muutused. Kui esialgses eelnõus oli et riigivanemale antakse kaks võimalust esitada peaministri kandidaat Riigikogule, siis arvestades välisekspertide ettepanekuid, me leidsime, et seda on liiga palju. Kaks võimalust oli nii hr. Raidla kui ka hr. Adamsi eelnõus, lähtudes sellest, et kõigepealt sooviti saada valitsusjuhti, kes saab absoluutse häälteenamuse Riigikogu koosseisust. Ja kui see ei õnnestu, siis tuleb keegi lihthäälteenamusega või poolthäälteenamusega peaministriks. Kuna me selle absoluutse häälteenamuse nõude kaotasime ära ja peaminister võib saada ametisse kinnitatud poolthäälteenamusega, enam poolt kui vastu, siis on piisav, kui riigivanemal on ainult üks kord võimalus pakkuda. See välistab olukorra, et ta esimene kord hakkab mängima, selleks et saada peaministriks oma partei liige, kuigi valimistulemused seda ei näidanud, ja kui see kinnitada, siis alles on võimalik nii-ütelda valimistulemustest lähtuda. Ühekordne võimalus loob olukorra, kus ta peab algusest peale pidama väga tõsiseid läbirääkimisi oma autoriteedikaitseks, esitama ikkagi reaalse peaministri kandidaadi, mitte kasutama parlamentlikke mängu. Tal on võimalus ka teine kandidaat esitada, kuid sellest hetkest, kui esimene kandidaat ei leia Riigikogus toetust lihthäälteenamusega, on võimalik ka parlamendil endal leida see õige inimene, kes võiks saada peaministriks. Sellest räägib lõige e §-s 72.

7. probleem. Parandusettepanek, mis tuli seoses erakorraliste või ennetähtaegsete valimistega. Eelnõus oli määratud: "... mis peavad toimuma mitte hiljem kui 90 päeva jooksul". See on tõepoolest üks oht, et nad lükatakse kaugemale, et on riigile ohtlik. Teine oht on see, mis toimus 1940. aastal, et

tehakse liiga ruttu. Ka seda ohtu tuleb siin vältida ja seetõttu me panime sisse, et peavad toimuma mitte varem kui 60 ja mitte hiljem kui 90 päeva pärast nende väljakuulutamist. Võimalik, et see tundub bürokraatlikuna, aga see on üks tagatisi.

8. probleem. § 76 lõige 4, see on selgitus, kuidas ministrid üldse ametisse saavad. Ministrite ametisse saamine toimub peaministri ettepanekul ja riigivanema kinnitusel. Riigivanem peab 7 päeva jooksul pärast peaministri esildist selle ministri ametisse kinnitama. Praeguses tekstis mingit võimalust ei ole riigivanemal valitsuse moodustamisel ega üksiku ministri väljavahetamisel neid ministrikandidaate, keda valitsusjuht esitab, tagasi lükata. See on selge ja kindel põhimõte. Kui nüüd esitada küsimus, miks üldse on siin vaja riigivanemat, siis tema on see vahekohtunik või asja vormistaja, nii nagu notar. Kui temale on esitatud taotlus, siis on juba tõepoolest tegemist ministri ametist vabastamisega, mitte siis, kui näiteks valitsusjuht läheb ministriga tülili ja käratab talle, et marss uksest välja. See ei tähenda veel, et minister on vabastatud. Peab olema mingisugune kindel kord.

9. probleem on §-s 82. Eelmises variandis, mis teile praegu uuesti välja jagati, oli sees 2. lõige, mis rääkis seelst, et valitsuse otsused võetakse vastu poolthääletusega. Ja hääletades. Selle kohta väliseksperdid selgitasid, et see reegel on mõttetu. Kui on üheparteiline valitsus, siis see reegel võib olla, tegelikult nagunii ei hääletata. Selle kohta tõi hr. Roman Herzog just näite, et ta on 12 aastat valitsuses olnud, aga kuna need on kogu aeg ühe partei valitsused olnud, siis pole hääletatud. Ja samas, kui on tegemist koalitsioonivalitsusega, siis ka sellereegli puudumisel tegelikult ikkagi tuleb hääletada või kujundada konsensus, et koalitsioon ei laguneks. Järelikult see lõige pole vajalik.

§-s 88 oli meil sisse kirjutatud, et riigivara valdamise käsutamise, kasutamise ja erastamise korra määrab seadus. Kuna erastamine on üks osa käsutamisest, siis arvestasime ühte parandusettepanekut jätta välja sõna "erastamine".

Ekspertid kritiseerisid ka §-s 90 lõiget 2, mis ütles:

"Riigikogu ei või kustutada ega vähendada eelarve eelnõus ettenähtud kulusid, mis on määratud seadusega". Eksperdid juhtisid tähelepanu, et see lause on mitmeti tõlgendatav ja sellisena pole teda tarvis.

Ja viimane, 12 probleem on §-s 95. Me leidsime, et kui tekivad erakorralised või ennetähtaegsed valimised, siis ka nende puhul tuleb fikseerida täpselt sama kord, mis on ennetähtaegsete valimiste korral, kui parlament ei ole võimaline moodustama valitsust. Sama sõnastus, mis on §-s 72 lõige 2.

Sellega ongi probleemid kõik. Ühest ma ei jõudnud veel rääkida, see on: volitused kestavad kas 3 või 4 aastat. Enamus eksperte oli seisukohal, et 4 aastat oleks parem. Vähemalt nii oli nende arvamus. Samas aga ei ole välistatud ka võimalus, et võiks olla 3 aastat. Küll aga soovitasid nad, et presidendi ja parlamendi volitused või riigivanema ja parlamendi volitused oleksid teatud nihkega, kas 3 ja 4 või 4 ja 5, see on meie enda otsustada. Sellest küsimusest võikski alustada, see on esimene alternatiiv. § 51 "Riigikogu volitused kestavad ... Esiteks 3 aastat; teiseks, 4 aastat.

Juhataja: Suur tänu, härra Hallaste. Enne kui sõna küsimuse esitamiseks on härra Sirendil, soovib juhatus avaldada härra Hallastele ja III toimkonnale tervikuna tänu, sellepärast et III toimkond on suutnud esitada ülevaate hääletatavatest küsimustest ning laekunud ettepanekute ja märkuste läbivaatamisest sellises vormis, nagu meil oli kokkulepe. Samuti soovin juhtida teie tähelepanu sellele, et III toimkonna teema on küllap kõige raskemaid valdkondi (Riigikogu, vabariigi valitsus ja riigieelarve) ning see on ka üks mahukamaid osi, 7 lehekülge. Ja see töö on kõik õigel ajal ära tehtud. Suur tänu. Palun, härra Sirendi küsimus.

A.Sirendi: Lugupeetud ettekandja, võib-olla ma ei saanud õigesti aru, aga mul jä niisugune mulje, et kui hääletamine on salajane ja võõras vaenuvägi on ukse taga, siis salajase hääletamise läbi võiks Riigikogu jääda ellu, aga kui kõik hääletavad vastu, kas nad siis jäävad ellu, või kui ainult üks hääletab teistmoodi, kas siis uus võim ukse taga on raskustes, et

ta ei saa kõiki vastutusele võtta ja kõik püüavad ühe arvel välja pääseda.

I.Hallaste: See oli üks näide. Ma tsiteerisin härra Herzogit, kusjuures salajast hääletamist on vaja ainult nendel juhtudel, kus hääletamise salajasusest sõltub töepoolest saadikute või Riigikogu liikmete õige arvamus. Kui Riigikogu näiteks kinnitab ametisse õiguskantslerit, või riigikontrolöri või ükskõik millist ametiisikut, ja on üks kandiaat ning Riigikogu liikmetel on vaja hääletada, siis sellisel juhul avalik hääletamine tähendaks seda, et riigikontrolör või õiguskantsler võtab välja hääletustulemused ja kui näiteks härra Sirendi on hääletanud vastu, siis ta uurib tähelepanelikult kõiki seaduseelnõusid, seadusi, mis on vastu võetud härra Sirendi poolt tehtud ettepanekute alusel ja hakkab lihtsalt leidma nendes vastuolusid eelnevate seaduste ja konstitutsiooniga ja kõige muuga. Tähendab, võib tekkida olukord, kus Riigikogu liikmel on raske oma ülesannet täita, kui ei hääletatud salaja. Seetõttu salajane hääletamine peaks olema erandlikes olukordades ja rangelt reglementeeritud, mitte põhiseaduse, vaid kodukorra seadusega.

Juhataja: Aitäh. Härra Sulev Vahtre, palun.

S.Vahtre: Mul on härra Hallastele järgmine küsimus. § 59 lg. 2 - töötamine teisel ametikohal. Kas võiks natuke täpsemalt selgitada, mis tähendab see mingi teine riiklik ametikoht. Kas see onkoht, kus riigi käest palka saab, või see on koht riiklikus administratsioonis, kas seda on võimalik selgitada.

I.Hallaste: Ma arvan, et täpse selgituse selle kohta annab seesama seadus Riigikogu liikme staatusest. Mõeldud on seda, et riiklikud palgalised ametikohad on tavaliselt seotud mingi täidesaatva võimuga. Näiteks inimene on mingis asutuses juhtival kohal või saab palka riikliku aktsiaseltsi juhatuses olemise eest ja on samaaegselt ka seadusandliku kogu liige. Siis tekib võib-olla olukord, kus ta asutuse direktorine läheb ministri juurde midagi oma asutusele nõudma, riiklikku tellimust või midagi konkreetset asja, ja seab sellega ministri väga rumalasse olukorda. Ministri kui isiku huvides on seda anda, sest vastasel korral seesama

direktor, riiklikul ametikohal töötav isik, saab saadikuna või Riigikogu liikmena esitada protesti sellele ministrile umbusalduse avaldamiseks. See on ministri jaoks ju eluliselt väga tähtis. Nii et selliste asjade vältimiseks peab selline piirang sees olema. Selline on toimkonna eilne väljapakutud kompromiss sellest suurest loetelust, mis me eelmisel korral arutasime. Leidsime, et kõik muud asjad võiks lükata seadusesse Riigikogu liikme staatusest, aga see asi, et ta palgalisel riigitööl olla ei tohiks, peaks olema selge. Tähendab, kuskil ei saa teha riigitööd. Kui on olemas mingid ametid, kuhu parlament ise ta valib, näiteks Eesti Panga nõukogu liikmeks, siis on loomulik, et selle töö eest peab ta tasu saama. Kuid seda on võimalik lahendada nii, et need isikud, kes on valitud Riigikogu enda poolt teatud riiklikusse ametisse, võrdsustatakse näiteks komisjonide esimeestega ja nad saavad rohkem palkakui tavaline saadik. See on võimalik ära lahendada juba seadusega liikme staatusest.

Juhataja: Tänan. Härra Adams, palun.

J.Adams: Härra Hallaste, mul on küsimus § 82 kohta, mis käsitleb valitsuse istungeid. Kas toimkond on arutanud küsimust, kas valitsuse istungi kvorum peaks olema määratud.

I.Hallaste: Seda küsimust me eraldi kaalunud ei ole, sest sellist ettepanekut ei ole meile tehtud. Põhimõtteliselt määrab asja omamoodi ära §-s 82 lg. 2, et peaminister on järgmine vastutaja kõigi valitsuse otsuste eest, ja et ta ei saaks teha midagi asjaomase ministri seljataga, siis otsused ja määrused, mis omavad üldist normatiivset iseloomu, peavad kandma ka asjaomase ministri allkirja, loomulikult ka riigisekretäri allkirja. Otsest kvorumit nõuet ei ole. Ei saa tekkida olukorda, kus valitsus on otsustusvõimetu, kuna ei ole kvorumit. Selline olukord saab tekkida ainult siis, kui see määratakse ära seadusega Eesti Vabariigi Valitsusest. Kindlasti tuleb selle kohta vastu võtta seadus, aga seda ei pea määrama ära põhiseaduses. See on minu isiklik arvamus, see ei ole toimkonna arvamus, kuna me toimkonnas seda arutanud ei ole.

Ü.Seppa: Härra ettekandja, mul on üks küsimus § 59

kohta. Mida te mõtlete selle all, et Riigikogu liikmed saavad tasu, mis tagab nende majandusliku sõltumatuse. See on niivõrd ebamäärane mõiste, mida te selle all mõtlete.

I.Hallaste: See tähendabki täpselt seda, mis kirjas on, et Riigikogu liikmed saavad tasu. Mis tähendab majanduslik sõltumatus ja kui suur on tasu, seda otsustatakse samuti seadusega Riigikogu liikme staatusest. Aga see peaks olema põhiprintsiip. See lause näiteks välistab olukorra, kui ühel hetkel mingisugune poliitiline jõud ütleb, et tegelikult meil alatiselt tegutsevat Riigikogu vaja ei ole, parem olgu me poolepalgalised, kes vahetevahel saavad kokku, saavad oma päevaraha ja las mingi presiidium või mingi kitsas seltskond lahendab tegelikult kõik need seadusandluse küsimused ära. Selline asi välistab selle.

A.Tarand: Lugupeetud ettekandja! Ma täpsustaksin pisut professor Vahtre küsimust. On mõned spetsiifilised elukutsed ja valdkonnad, nagu näiteks teadus, mis isegi Ülemnõukogus on praegu lubatud. Et antud juhul instituudid jäävad riiklikeks, siis mitmed nagu lendavad ka praegu välja sellest parlamendi tööst. On nii või? Aitäh.

I.Hallaste: Jah, ülikoolide ja instituutide puhul tekib tõesti probleem, et kui on tegemist mingisugusel ametikohal olemisega (näiteks instituudi direktor), siis seda ei saa olla, see onka riiklik ametikoht. Ja teine näide, kui keegi peab loenguid, siis praeguse sõnastuse järgi selle eest tasu saamine ei ole keelatud, ta ei ole riiklikul ametikohal.

Ü.Aaskivi: Lugupeetud juhataja, teiste toimkondade puhul te juhtisite korduvalt tähelepanu, et arutelu piirdub nende teemadega, mida toimkond on pakkunud alternatiivideks. Meie toimkonna puhul te praegu seda ei ole teinud. Ma siiski väga palun seda teha, muidu me ei jõua edasi. Aitäh.

Juhataja: Mul on hea meel, et mulle tegi märkuse proua Aaskiri ja ma võtan seda tõsiselt. 10 minuti pärast tuletan seda Assambleele meelde, ma väga tänan.

K.Jürgenson: Paistab, et see § 59 ja raha saamine tekitab ikkagi pika arutelu. Selle 2. lõik - Riigikogu liige ei

tohi samal ajal olla mingil teisel palgalisel riiklikul ametikohal - ma arvan, et selles lauses pole põhiline argument mitte see, et ta saab selle töö eest palka, vaid et parlamendi saadik töötab teisel riiklikul ametikohal. Minu arvates on seal küsimus selles, sest kui ta on palgaline riiklikul ametikohal, siis teise lause järgi saab ta selle eest ka tulu.

I.Hallaste: See oli siis täiendus, aga üks asi, mida härra Jürgenson ütles, on õige. Nimelt siin saalis tundub, et valitsuse ja Riigikogu peatükid on kõige olulisemad peatükid. § 59 räägib Riigikogu liikme tasustamisest, ja see, millised on valitsuse ja Riigikogu omavahelised suhted või mis kujutavad kolm alternatiivi, mis on hääletamiseks välja pakutud, ei ole üldse nii oluline.

Juhataja: Tänan. Härra Runnel.

H.Runnel: Lugupeetud ettekandja! Kas § 90 rahanduse ja riigieelarve osas jääb teie toimkonna meelest kindlasti paigale või tahate veel kord soovitada seda üle kanda teise peatükki, seadusandluse peatükki. Ma küsin seda sellepärast, et eilsel istungil me kuulsime seda soovitust ja täna korrati seda küsimust saalis uuesti. See on esimene küsimus.

I.Hallaste: § 90 sisu käsitleb riigieelarve koostamist ja riigieelarve muutmise ettepanekuid. Kui mingi seaduseelnõu muudab juba kehtivat eelarvet, mis juba toimib, nõuab erilisi kulutusi, siis selline seaduseelnõu tuleb varustada ka vajalike rahaliste arvestustega, see on meie toimkonna seisukoht ja sellepärast me pidasime vajalikuks selle lülitamist peatükki "Seadusandlus". Võimalik, et see tundub kordamisena, kus ühel juhul räägitakse sellest eelarvest, mis tuleb, mida alles hakatakse koostama, teisel juhul sellest eelarvest, mis on juba seadusena kehtiv. Aga me ikkagi pidasime vajalikuks selle asja sõnastamist kaks korda. Ja selles mõttes Kalju Koha etteheide, et see ei leidnud kajastamist ei koostatud tekstis, ega ka parandusettepanekutes, oli asjakohane.

A.Kaalep: Lugupeetud ettekandja! § 59 - mis kaalutlustel on vastav nähtus sõnastatud - "muud piirangud töötulu saamisel".

Ega näiteks mitte muud sissetuleku piirangud?

I.Hallaste: Mõte on selles, et tulu ei kavatse keegi piirata. Kui keegi on mingisuguse maa omanik või aktsiate omanik, siis aktsiatelt dividendide saamist ei saa talle mitte keegikeelata. Piirangutest saab üldse juttu olla ainult töötulu osas. See on asja põhimõte. Miks seda lauset üldse tarvis on? Kui seda lauset ei oleks, siis oleks eelmine lause olnud piirangute ammendav loetelu jamuid piiranguid ei saaks kehtestada. Kui tahetakse jätta otsad lahti, et see asi lahendatakse ära seadusega (kusjuures lahendama selle asja ära ühel ajal ühtemoodi ja 5 aasta pärast kui olukorrad on muutunud, hoopis teisiti, sest situatsioon on muutunud), siis sellisel juhul tuleb lisada see lause. Kas sõna "töötulu" mõte on see, et omanikutulu ei saa piirama hakata. Eelmisel korral siin saalis esitatud küsimustes tundus, et arvati ka seda, et hakatakse piirama ka omanikutulu. Seda ei kavatse keegi.

Juhataja: Suur tänu. Enne kui küsimuse esitamiseks saab sõna härra Runnel, ma palun 2 minutit tähelepanu.

Kõigepealt ma ütlen ette ära, et ma olen täiesti nõus kõigi nende kolleegidega, kes tevad, et kõige halvem inimene Assamblees on juhataja. Jah, see olen mina. Kuid lubage siiski teile meelde tuletada paarikirjalikult fikseeritud põhimõtet. Esiteks. Meil on päevakorras järgmine küsimus: teematoimkondade taotlusel eelnõu põhiprobleemide hääletamine. Olge kenad ja vaadake! Teiseks. Me oleme korduvalt kokku leppinud, et nii ettepanekud kui kriitilised märkused esitatakse teematoimkondadele ja ilma teematoimkonna otsuseta nende suhtes ei arutata neid siin saalis. Kõigepealt vaatab need ettepanekud, märkused läbiteematoimkonda ja siis võivad tulla need ettepanekud ja kriitilised märkused uuesti siia saali. Kolmandaks. Ma tegin teile tänase istungialguses teatavaks selle, et koos teematoimkondade juhtidega me leppisime kokku, et täna apellatsioon läbi ei vaadata. Seda faasi, kus saaks vaidlustada teematoimkondade otsust lahendada teie ettepanekuid ja kriitilisi märkusi ühel või teisel kombel, täna ei läbita. Teine lugemine jätkub, ei lõpe tänasega.

Väga vabandan teie ees, see on kõik. Härra Runnel, palun.

H.Runnel: Palun vabandust, ma vahepeal tahtsin kustutada, kuid masin ei kustutanud. Ma pean nüüd küsima. Paragrahvis 59 on kirjas, et Riigikogu liikmed saavad tasu, mis tagab nende majandusliku sõltumatuse. Kas teie toimikond toetaks, lähtudes sellest paragrahvist, viia inimõiguste juurde niisugune säte: riigi kohustuste hulka kuulub vaesuse kaotamine. Kas teie toimikond pooldab seda, kui ma esitan sellise klausli?

I.Hallaste: Mis puudutab inimõiguste, põhiõiguste peatükki, siis see kuulub teise toimikonna alla ja kuna sellist ettepanekut meile kirjalikult esitatud ei ole, siis meie toimikond seda küsimust arutanud ei ole. Minu isiklik arvamus on, et me võime võtta põhiseadusesse sisse terve hulga sätteid, näiteks, et ükski võõras sõdur ri viibi Eesti Vabariigi territooriumil, kuid pärast põhiseaduse rahvahääletust ja pärast 7 päeva, kui see kehtima hakkab, osutub põhiseadus valelikuks, sest võõrad sõdurid viibivad ikka veel siin. Samamoodi selline klausel, minu arvates põhiseadusse ei kuulu, aga ma juhin tähelepanu, see on minu isiklik arvamus, ma palun esitada selline parandusettepanek kirjalikult II teematoimkonnale.

Juhataja: Tänan. Hr. Rätsep.

J.Rätsep: Vabandan, et rikun järjekordselt kokkuleppeid, aga kas § 59 teise lõike esimene lause tähendab ka seda, et peaminister ei tohi olla parlamendis?

I.Hallaste: Jah, loomulikult. Ükski, ei peaminister ega ükski minister ei ole parlamendis. Niipea kui nad saavad ministriteks, lahkuvad parlamendi koosseisust ja nende asemele tuleb asendusliige. Seda fikseerib meie eelnõu § 55, kusjuures selle paragrahvi number on jäänud samaks Jüri Adamsi eelnõuga. Teised paragrahvinumbrid on juba muutunud.

Ja mul on veel, enne kui me asume alternatiivide hääletamisele, suur ja sügav palve kõigile põhiseadusliku assamblee liikmetele, kes tahavad III teematoimkonna jaoks teha parandusettepanekuid viienda, kuuenda ja kaheksanda peatüki kohta. Palun lähtuda sellest viimasest tekstist, mitte Jüri Adamsi

tekstist, sest sellesse tuli eile üllatusena parandusettepanekuid, mis lähtusid esialgsest eelnõust, arvestamata, et vahepeal on juba uusi tekste välja jagatud ja need ettepanekud käsitasid asju, mis olid juba tekstides sees.

Nii, et palun lähtuda sellest uuest tekstist. Siin on ilmselt ka möödarääkimisi vähem.

Juhataja: Küsimusi rohkem ei ole. Suur tänu. Palun sõnavõttud. Tuletan meelde, põhiprobleemid, mida meil tuleb hääletada, on paragrahv 51 - Riigikogu volituste kestvus, paragrahv 52 lõige valimisviis ja kolmandaks paragrahv 65. Kas hääletamine on avalik või on võimalik sellest erandid. Sõna saab hr. Järlik. Palun.

R.Järlik: Lugupeetud juhatus, lugupeetud kolleegid! Ma teeksin ainult ühe märkuse avalikust hääletamisest erandite loomise kaitseks ja see puudutab nimelt alatiste, samuti ka ajutiste ja, võimalik, et ka erikomisjonide moodustamist Riigikogus, mille koosseisu hääletamisel nähtavasti ei ole tarvis alati silmas pidada koalitsiooniprintsiipi, millega moodustatakse näiteks valitsus. Need erikomisjonid või ajutised komisjonid tingivad teinekord teistsugust koosseisu ja ei ole vist just kõige parem, kui oma kolleegide suhtumine igas asjas on igale Riigikogu liikmele teada. Sellisel juhul salajane hääletamine oleks ehk paljusidki pingeid maandav. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Härra Saatpalu.

V.Saatpalu: Teen ettepaneku valida Riigikogu 4 aastaks, sest me teame, et kolm aastat on siin praegu sellepärast, et osa assambleeliikmeid on endiselt arvamusel, et Eesti on praegu eriolukorras ja sellest tingituna võiks parlament vahetuda kiiremini. Kuid mka juhiksin tähelapenu, et see oleks jällegi tänapäeva konkreetse poliitika sissekirjutamine põhiseadusse. Ma usun, et me peame siin ka perspektiivi nägema, ja ma olen veendunud, et 4 aastat on õigem ja sellepärast ja toeten seda seisukohta. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Kas võime sõnavõttud lõpetada. Sõnavõttud on lõpetatud. Asume kohe hääletamise juurde. Kohalolekku

kontroll. Kohal on 37. Asume hääletama. Esimene probleem on § 51. Riigikogu volituste kestvus. Läbi viiakse kaks hääletamist konkureerivalt. Esimene küsimus - kes on selle poolt, et Riigikogu volitused kestavad 3 aastat. Hääletame. Poolt 15.

Teine küsimus. Kes on selle poolt, et Riigikogu volitused kestavad 4 aastat? Hääletame. Poolt 21. Konkursi on väitnud teine alternatiiv - Riigikogu volitused kestavad 4 aastat.

Teiseks. Probleem on §-s 52 1. lõik - valimisviis. Toimub kaks hääletamist konkureerivalt. Esimene küsimus. kes on selle poolt, et Riigikogu valimistel lähtutakse proportsionaalsuse põhimõttest? Hääletame. Poolt 34. Ja selles soos ei ole mitte ühtegi jähvikat, ei ole vastuhääli ega erapooletuid. Teine küsimus. Kes on selle poolt, et jätta §-s 52 1. lõik välja, liites lõike 2 §-ga 51? Hääletame . Poolt 3.

§ 52 1. lõiget puudutavas probleemis on Assamblee otsustanud, et Riigikogu valimisel lähtutakse proportsionaalsuse põhimõttest.

Kolmas probleem. § 65 2. lõik. Läbi viiakse kaks hääletamist konkureerivalt. Esimene küsimus. Kes on selle poolt, et hääletamine Riigikogus on avalik, välja arvatud Riigikogu kodukorra seadusega määratud erandid? Hääletame. Poolt 35.

Teisena on hääletamisel küsimus, kes on selle poolt, et hääletamine Riigikogus on avalik. Hääletame. Poolt 7.

Assamblee on otsustanud probleemis, mis puudutab § 65 2. lõiku, et hääletamine Riigikogus on avalik, välja arvatud Riigikogu kodukorraseadusega määratud erandid.

Ennem kui läheme vaheajale, palun ära kuulata üks ettepanek või teadaanne.

Juhatuse poole on pöördunud III toimkonna nimel toimkonna esimees Illar Hallaste ja toimkonna aseesimees härra Koha. Ettepaneku sisu on selles, et jagada mõnevõrra töö ümber I ja III toimkonna vahel. Asja eelnevalt uurides selgus, et vajalik on ära kuulata I toimkonna seisukoht selles küsimuses. Härra Salum, kas on võimalik vaheajal I toimkond kokku võtta, paluda sinna ka härrad Hallaste ja Koha ning arutada probleemi, mis oli adresseeritud

juhatusele. Härra Salum, palun.

V.Salum: Loodan, et meie toimkonna liikmed on täna siin, katsume selle vaheajal ära otsustada.

Juhataja: Suur tänu. Vaheaja alguses toimub I toimkonna koosolek härra Salumi juhtimisel, palun sellest koosolekust osa võtta härradel Hallastel ja Kohal. Härra Salumile annan üle härrade Hallaste ja Koha pöördumise. Vaheaeg 20 minutit, töö jätkub kell 16.45.

V a h e a e g

Juhataja: Kell on 16.46. Vaheaeg on lõppenud, jätkame tööd. Me leppisime põhimõtteliselt kokku nii, et need istungid, mis algavad kell 11.00, katsume lõpetada kella kuueks. Ma arvan, et see kokkulepe kehtib ka tänase päeva suhtes, ja püüame selle poole, et kella kuuest lõpetada. Aga kõigepealt kohaloleku kontroll, palun. Kohal 35 assambleeliiget. Ennem vaheaega me hääletasime läbi need küsimused, mida III toimkond palus Assambleel hääletada. III toimkonna esimees ja tema asetäitja esitasid ka ühe pöördumise I toimkonna poole, kas oli see võimalik vaheajal läbi vaadata, härra Salum, palun.

V.Salum: III toimkonna ettepaneku vaatasid I toimkonna siin olevad liikmed läbi. Me oleme rõõmsad, et III toimkond on nii kaugele jõudnud ja nende eeskuju tiivustab ka meid. Ma natukene selgitaks asja. Tekstid esitati. Kahjuks aga tabelid ettepanekute osas jäid esitamata. Loodame need järgmiseks korraks ära teha. Nii et töö suures osas on tehtud, aga abist me kunagi ära ei ütle. Nii et kui III toimkonnal tahet üle jääb, siis me oleme nende abi ja ühisistungite poolt. Ja ma arvan, et me kõigi huvides oleks, et põhiseaduse rakendamise kord, see nn. § 16 saaks ühiselt välja töötatud.

Juhataja: Suur tänu. Raisakem, kui nii tohib öelda, mõned minutid selle peale, et läbi arutada ka III toimkonna juhtide ettepanek. Annan veel kord sõna härra Hallastele, aga palun väga lühidalt.

I.Hallaste: Aitäh. Lugupeetud juhataja! Arutada Põhiseaduse Assamblee töökorralduse küsimusi on reglemendi kohane tegevus. Meie ettepanek lähtub sellest, et meie ettepaneku sisu oli, et III toimkond peab õigeks arutada peatükke - seadusandlus ja põhiseaduse muutmine. Meie ettepanek lähtus sellest, et seadusandlus on väga selgelt ja üheselt seotud Riigikoguga, samuti ka põhiseaduse muutmine käib läbi Riigikogu. Ja selleks et ühtlustada erinevaid hääletuskordi, et kogu süsteem oleks tasakaalus, selleks oleks vajalik, et nende peatükkidega tegeleks III toimkond. Küsimus on lihtsalt selles, et me teeme esialgse peatükkide jaotamise toimkondade vahel. See esialgne jaotus ei olnud kõige õnnestunud. Selles mõttes me ei saa päris nõus olla I toimkonna ettepanekuga. Kahjuks meil ei olnud võimalik osaleda toimkonna koosolekul, kuna nad tahtsid seda asja omavahel arutada. Ja kuna meil on olemas eilsest päevast ühiskoosoleku kogemus, kus 4 tunni jooksul me saime tehtud pool või vähemgi tööst, siis meie ettepanek on panna saalis hääletusele nende kahe peatüki jagamine. Nii seadusandluse kui ka põhiseaduse muutmise peatükk, peatükid nr. 15 ja 16 kuuluksid meie toimkonnale. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Juhatus pidas nõu ja teeb sellise ettepaneku. On võimalik, et arutelu selle üle, milline peatükk millisele toimkonnale kuulub, võib kesta päevi, ka nädalaid. Assamblee peaks langetama oma seisukoha, kas ta asja eelnevalt arutamata on valmis otsustama. Kui ollakse nõus asja täiendavalt arutamata otsustama seda, et kaks peatükki - seadusandlus ja põhiseaduse muutmine lähevad I toimkonnalt III toimkonnale, siis me võiksime seda küsimust hääletada. Selle küsimuse arutamist täna avada ei ole vist küll mõtet, siis me tegeleme küll ainult sellega ja põhitöö jääb tegemata. Palun, kas keegi protestib sellise lahendi vastu, kui kõigepealt pannakse hääletamisele küsimus - kes on selle poolt, et arutelu avamata panna hääletamisele küsimus I ja III toimkonna vahelise töö ümberjagamisest. Kas sellise küsimuseasetuse vastu ja selle hääletamise vastu keegi protestib? Härra Salum protestib. Palun, härra Salum, teil on sõna.

V.Salum: Küsimus juhatusesele, kas see on praegu

päevakorras? Me oleme ju päevakorra kinnitanud.

Juhataja: Päevakorras on meil esimene punkt Assamblee töökorraldusest, kuid õige on märkus selle kohta, et selle töökorralduse küsimuse me tegelikult juba läbisime. Kuid õige on ka see, et nädal läheb nädala järel ja kui me täna lükkame selle küsimuse arutamise edasi, siis meil tekib võimalus selle juurde tagasi tulla alles nädala pärast. Sellepärast juhatus tegigi ettepaneku anda Assamblee kõigil liikmetel võimalus väljendada oma tahet, kas ollakse valmis seda asja otsustama. Kui vastus on negatiivne, siis see tähendab, et me edasi ei räägi. Palun, kas on veel proteste?

Proteste rohkem ei ole. Kordan küsimust, mis läheb hääletamisele. Kes on selle poolt, et arutelu avamata otsustada küsimus töö ümberjagamisest I ja III toimkonna vahel. Seletuseks niipalju, et jutt käib ainult kahest peatükist - seadusandlus ja põhiseaduse muutmine, mida III toimkond palub I toimkonnalt talle anda. Palun, kas ma võin selle küsimuse hääletamisele panna? Hääletame. Härra Velliste, üks hetk, palun. Poolt 26, vastu 4. Assamblee võttis vastu otsuse, et võib panna hääletusele töö ümberjagamise I ja III toimkonna vahel arutelu selles küsimuses avamata.

Lähtudes teie nõusolekust, panen hääletamisele järgmise küsimuse. Kes on selle poolt, et anda I teematoimkonnalt küsimused - seadusandlus ja põhiseaduse muutmine üle III toimkonnale? Hääletame. Poolt 25, vastu 5. Assamblee võttis vastu otsuse anda I toimkonnale küsimused - seadusandlus ja põhiseaduse muutmine - üle III toimkonnale. Täna.

Sellega on III toimkonna poolt püstitatud küsimused lahendatud. Asume IV toimkonna küsimuste - vabariigi president, välislepingud juurde. Härra Adams soovib sõna.

J.Adams: Härra juhataja! Ma saan aru, et me oleme loonud oma töös pretsendendi. Ja edaspidi, kui tekib analoogiline töö ümberkorralduse ettepanek istungjärgu käigus, siis me lahendame need ettepanekud täpselt samamoodi ja mitte mingisugused kaalutlused, et Assamblee juhatus ei ole seda arutanud ja

päevakorda ei ole võetud, ei tule arvesse. Kujutan ette, et homme esinen mina täpselt analoogse ettepanekiuga luua uus teematoimkond ja palun siis läbi viia hääletus täpselt sama kiiruse ja protseduuriga. Täna.

Juhataja: Suur tänu. Palun, kas me saame minna oma tööga edasi? Aitäh. Niisiis, IV toimkond, vabariigi president ja välislepingud. Palun kõnetooli IV toimkonna esimehe härra Peet Kase.

P.Kask: Aitäh. Austatud juhataja, kallid kolleegid! IV toimkond ei esitanud teile tänaseks uut teksti ega tabelit. Ma arvan, et küsimus ei ole mitte selles, nagu oleks toimkond laisk, vaid selles, et kõige tähtsamad probleemid, kõige tähtsamad otsused, pärast mida me saaksime oma tööd edasi teha, on veel langetamata. Mäletatavasti jäi eelmine kord pooleli kolme küsimuse hääletamine ja vähemalt kaks neist on strateegilise tähtsusega. Need on: kes valib presidendi ja kui suur on tema vetoõigus, millise häälte vahekorraga toimub veto kummutamine. Loodetavasti jõuame täna need küsimused läbi hääletada. Lisaks sellele on veel kolmiski küsimus hääletamata, see on vanusetsendsjus. Mäletatavasti jäid viimases voorus sõelale kaks võimalust, 35 ja 45 aastat. Ja välja langes 40, Samasugust asja on ette tulnud teistelgi juhtudel, et võimalik kompromissvariant kahe äärmuse vahel langeb eelviimases hääletusvoorus välja. Mul on juhatusetele ettepanek, mida toetavad kõik siinolevad toimkonna liikmed, et enne kui lõppvooru juurde asume, kordame eelviimast vooru kõigis neis küsimustes, mille lõpphääletust eelmine kord ei toimunud. Kes soovib endale ette võtta kirjalikke materjale, see otsigu välja eelmisest korrast jäänud IV toimkonna parandusettepanekute tabel. Selle tabeli viimasel leheküljel on kokkuvõtlikult ka need 5 küsimust, mis siis läksid hääletusele. Kaks neist on juba lahendatud, aga kolm on veel lahendamata. Ma ütlen ka nende numbrid: nr. 9, nr. 14 ja nr. 24. Miks on presidendi valimise viis, riigipea valimise viis nii tähtis? Me oleme praktiliselt otsustanud, ehkki seda otsust ei ole avalikult välja kuulutatud ega hääletusega kinnitatud, ega keegi ei ole ka vaidlustanud sellist riigikorda, kus kabineti koosseisult

nõutakse parlamendi usaldust, kus kabineti formeerimisel osaleb parlament. See tähendab, et klassikaline presidentiaalsüsteem, mõned sellele lähedased modifikatsioonid langevad ära ja meil tuleb valida kahe võimaluse vahel. Üks on klassikaline parlamentaarsüsteem, kus riigipeal ei ole võimu ja kus ta tavaliselt valitakse parlamendi poolt, mõnel pool ka laiendatud valijameeste kogu poolt, parlament pluss veel keegi. Sel juhul on presidendil põhiseaduse järgi väga väike poliitiline võim, põhiliselt kangab ta esindusfunktsioone, on vahekohtumniku rollis. Ja nagu professor M. Shugart, IV toimkomna ekspert, märkis, on parlamentaarsüsteemis isegi tema vahekohtunikuroll piiratud, mõnda asja ta ei saa teha või on tema tegevus takistatud. Parlamendi ja valitsuse konflikti lahendamisel näiteks ei ole ta sobiv kuju ise otsustama parlamendi laialisaatmise küsimusi, sest ta valitakse ise parlamendi poolt ja see tähendab, et ta saadab ka iseenda laiali. Ja teine võimalus, mille vahel meil valida on, on peaministrer-presidentlik süsteem, mis meil seni on vähem tuntud. IV ja III toimkonna ühisistungil kirjeldas seda hästi professor Shugart nende näidete varal, mis maailmas selle süsteemi rakendamise kohta olemas oln. Neid näiteid on praegu tema jutu järgi 5: Prantsusmaa, Soome ja ta loeb sinna ka Austria, Islandi ja Portugali. Need on riigid, kus presidendi valib rahvas ja kus tal on suhteliselt piiratud võim võrreldes puhtpresidentiaalsete riikidega. Lisaks presidendile on neis olemas tugev peaminister ja kabinet. Küsimus on nüüd selles, kas meie ettekujutus presidendi rollist sellises riigis on küllaldaselt adekvaatne, et me saaksime seda valikut teha. Ma püüan natuke edasi anda, mis professor Shugart nendest viiest riigist rääkid ja mida ta on oma uurimustes välja toonud.

Kõigepealt peab ta sellise süsteemi kõige positiivsemaks omaduseks seda, et presidendil on oma roll valitsuskoalitsiooni kujundamisel. Presidendivalimised on abinõu koalitsiooni väljakujundamiseks, need aitavad sellele kaasa. Ta tõi miele näite Prantsuse ajaloost: iga kord, kus satub nii, et parlamendi enamuse või enamusköalitsiooni kuulub presidendi partei, lahendab president selle olukorra varem või hiljem parlamendi laialisaatmise teel ja

saavutab olukorra, kus valitsus on temameelsete jõudude käes. See ongi selle süsteemi eesmärk, see on üldse tugeva presidendivõimu eesmärk. Ka kõik muu võim, mis presidendil on, on sellesama eesmärgi teenistuses, et president tugevdaks valitsust, tugevdaks tema postitsioone ja võimaldaks tal paremini tegutseda. Vetoõigus, dekreeõigus on samuti mõeldud selleks, et president annaks valitsusele paremad võimalused tema poliitika elluviimiseks. Et valitsuse ja parlamendi konflikt ei takistaks nende reformide läbiviimist, mida maa jaoks väga vaja on. Niipalju nüüd sellest valikust, mis meie ees seisab.

Ma annaksin ülevaate ka sellest, mida rääkisid teised väliseksperdid meie ühistoimkonna istungitel, sest enamus siin saalis olijatest ise nendest osa võtta ei saanud või ei võtnud. Mitte keegi nendest ekspertidest, kes seal toimkonnas esinesdi, ei vaidlustanud seda mõtet, et parlamentaarne põhikord töötab häästi, paljudneist toetasid seda. See oli valdav soovitus. Eriti rõhutasid seda doktor Herzog ja professor Carcassonne, kelles mõlemas on häästi ühendatud teadlane ja praktikust poliitik, kes on osa võtnud nii valitsuse tegevusest kui ka teadustööst. Ja mõlemad rõhutasid ka seda, et meie valik parlamentaarse ja teise süsteemi vahel, mida nad nimetavad poolpresidentiaalseks, peaminister-presidentlikuks, seisneb kas tugeva peaministri või tugeva presidendi valimises. Tugev valitsus peab olema, seda on meie tingimustes vaja. Ja ehkki ei doktor Herzog ega professor Carcassonne ei sundinud meile parlamentaarset süsteemi peale, on nende esimene valik parlamentaarne süsteem. Kas professor Germer oli selgelt parlamentaarsüsteemi poolt. Tema seisukoht lähenes vaid selles küsimuses, kas tugev või nõrk peaminister. Ta nimelt oli nõrga valitsuse poolt, kartes selle edasikestmist, mille küüsis ma oleme 50 aastat olnud, kartes tugevat ametnikkonda, tugevat bürokraatiat ja sellest johtuvaid tagajärgi. Härra Carcassonne esitas vastuargumendi, öeldes, et meil on valida kas diktatuur või demokraatia. Kui me valime diktatuuri, siis on nõrk diktaator parem kui tugev diktaator. Aga kui me valime demokraatia, siis on tugev demokraat parem kui nõrk demokraat. Ja veel üks märkus härra

Carcassonne'ilt, mille ta esitas mulle kirjalikult, tahtmata kohalolijaid solvata. Ta rõhutas just nimelt seda, et tema ja doktor Herzog on ühteaegu ka praktikud, ja nende ekspertide nõuanded, kes on ainult teadlased, on natuke teistsugused ja näevad teistmoodi välja. Eriti puudutas see küsimust, kas tugev valitsuse positsioon riigis või mitte. Doktor Herzog eelistas, et presidenti ei valiks mitte parlament, vaid laien valijate kogu. Mille eest aga hoiatasid nii tema kui ka teised, oli see, et me mingil juhul ei valiks nõrka presidenti rahva poolt. Kui me teeme valiku, et presidendi valib rahvas, siis me peaksime presidendile andma ka märkimisväärse võimu, et ta saaks täita seda rolli, mida kirjeldas hästi professor Shugart. Vastasel juhul võib tekkida olukord, kus ta püüab oma põhiseadusega määratud rollist väljuda, avaldada tugevamat mõju kui muidu. Professor Carcassonne ise prantslane ja pärist peaminister-presidentlikust süsteemist, rõhutas veel, et ka Prantsuse presidendi võim on põhiseaduse järgi väga väike, tema roll seisneb selles, et lasta teistel teha, aga mitte ise teha. Sama rõhutati meile Soomes, kui me seal viiekesti õppustel käisime, et mingil juhul ei tohi lasta sellises peaminister-presidentlikus süsteemis välja kujundada presidendi aparaati. Presidendil ei tohiks olla abilisti, välja arvatud tehnilised töötajad, tema abilised peaksid olema parlament ja valitsus.

Ma kordan nüüd oma ettepanekuid tänaste toimingute suhtes. Ma palun juhatajal avada diskussioon nendes küsimustes. See on erakordselt tähtis ja ma loodan, et see diskussioon lõpeb hääletamisega. Toimkonna ettepanek on niisiis, et kordame ka eelmisel nädalavahetusel korraldatud hääletamise viimast vooru. Meil on rohkem asjaolusid selgunud, me oleme ekspertidelt saanud näpunäiteid. Praeguseks on meil parem ettekujutus sellest, kuidas üks või teine valik toimima hakkab. Ja eriti rõhutan ma veel kord seda, et need, kes on ühe valiku poolt, pooldavad ühe äärmust. Kui on valida kahe äärmuse ja kompromissvariandi vahel, siis võiks olla nii äärmuse kui ka kompromissvariandi poolt, et eelviimases voorus ei kukuks välja kompromissvariant. Eriti puudutab see vanusetsensust, sest hääled jagunesid enam-vähem 50:50 protsenti,

35 ja 45 vahel. Väga loomulik oleks teha järeldus, et õige vanusetsensus on 40, see vastab meie tahtele. Aga eelviimases voorus kokkus - ma ütlesin, et kunstlikult - see 40 välja. Täna tähelepanu eest.

Juhataja: Suur tänu, härra Kask. Kõigepealt küsimused. Palun härra Uluots.

Ü.Uluots: Mina kui Assamblee juhataja asetäitja olen sunnitud tegema härra Kasele märkuse. Härra Kask esitas meile peaaegu agitatsioonikõne, kordas selle üle, mida me kahe päeva jooksul ekspertide käest kuulsime. Viimases lõpus püüdis ta meid praktiliselt sundida hääletama ja õpetas, kuidas hääletada. Samal ajal jättis ta täiesti ütlemata, milline on tema toimkonna liikmete arvamus nendes küsimustes. Ma vabandan, aga ma ei saanud teisiti, ma pean teid korrale kutsuma. Nüüd võite jätkata.

P.Kask: Aitäh korralekutsumise eest, ma löön palli tagasi. Härra Uluots on puudunud nii mõneltki kohtumiselt ekspertidega ja tal on muidugi raske hinnata, kas ülevaade sellest, mida me ekspertidelt kuulsime, oli adekvaatne või mitte. Ta võib seda ülevaadet küll agitatsiooniks pidada, aga tal puuduvad objektiivsed kriteeriumid selle hinnangu andmiseks. Neis küsimustes toimkond pärast eelmisi hääletamisi oma seisukohta võtnud ei ole. See, milline oli toimkonna seisukoht, on näha eelmisel nädalal esitatud tabelist ja sellest ma rääkisin ka eelmisel nädalal.

Juhataja: Suur tänu, härra Kask. Kuna rakendatavad abinõud annavad tavaliselt eesmärgile vastupidiseid tulemusi ja ma arvane, et see kehtib ka Assamblee ja meie üldkogu suhtes, siis on võib-olla päris mõistlik, kui jätame selle asja täpselt nii, nagu ta on. Eks hääletamine näitab.

I.Hallaste: Austatud juhataja, lugupeetud ettekandja! Ma toetan teie seisukohta, mis te praegu ütlesite, kuid tahaksin küsida hoopis teie tekstist lähtudes § 43 kohta. III toimkonna poolt ettevalmistatud Riigikogu peatükki arutades ei vaidlustanud keegi teatud ametiisikute kohalenimetamise mehhanismi, seda, et nad nimetatakse ametisse riigivanema ettepanekul Riigikogu poolt. Riigikogu on ametisse nimetaja. Ja samuti hääletasime selle

põhimõtte läbi kaitseväge ülemjuhataja puhul, kui me eelmisel nädalal Eesti Vabariigi kaitset puudutavaid peatükke arutasime. Kas te olete nõus, et §-s 43 tuleks punkt 3 vastavalt sellele ümber sõnastada, kui tekib konflikt IV ja III toimkonna vahel.

P.Kask: Ei, seda paragrahvi me arutasime eile toimkonnas. Toimkond ei jõudnud oma tööga lõpuni ja osaliselt oli selle põhjuseks see, et meile ei ole veel saanud selgeks teiste toimkondade kontseptsioon selles küsimuses. Põhimõtteliselt me ei sõida kellelegi sisse. Mis puutub nüüd sellesse teskti, mis III toimkond esitas ja mille kohta härra Hallaste väitis, et keegi ei ole seda vaidlustanud, siis minu arusaamise järgi täna ei olnudki vaidlustatud küsimused ette nähtud. Nii et vaidlustamine võib veel tulla.

I.Raiig: Austatud juhataja, austatud saadikud! Ma püüan toetada hr. Kase ettepanekut, et me hääletaksime uuesti alternatiivid läbi, sest tõepoolest me saime nende kahe ja poole päeva jooksul, mil me olime koos ekspertidega, palju uut informatsiooni ja me oleme konstitutsiooni tegemisel ikkagi algajad ja nii mitmeigi seisukohad võisid vahepeal muutuda. Ja mis puutub Assamalee juhataja, õigemini tema asetäitja ülesandesse, siis on see ikkagi Assambleed juhataja, mitte teha üksikute saadikute, assambleeliikmete kohta märkusi ja kutsuda neid milleski korrale. Täna.

V.Niitsoo: Austatud juhataja, lugupeetud ettekandja! 9. punktis, mis puudutab riigipea valimist, on II variant valimine valijameestega. Kas te ei selgitaks, kes need valijamehed on, mis meetodil see valijameeskond koostatakse? Aitäh.

Juhataja: Ma sekkun asjasse, öeldes, et valijameeste kogu langes eelmisel korral hääletades konkurentsist välja.

P.Kask: Palun, kas ma tohin? Kui härra juhataja aktsepteerib toimkonna ettepanekut, siis on meie ettepanek ühe sammu võrra tagasi minna ja hääletada uuesti läbi need viimased voorud, mis hääletati eelmisel korral. See tähendab, et kõigis kolmes küsimuses tuleb veel kolm varianti, see tähendab ka, et valijameeste kogu tuleb tagasi. Detailset vastust hr. Niitsoole ma

anda ei saa, sest kui me selle variandi valime, avaneb võimaluste maa. Aga praegu on selline variant siiski kirja ka pandud, see on Adamsi tekstis variant 2: "Riigivanema valib oma seadusliku koosseisu enamusega valijameeste kogu, mis koosneb Riigikogu liikmetest ja esimese astme kohaliku omavalitsuse esinduskogude poolt delegeeritud liikmetest. Valijameeste kogu täpsema moodustamise määrab seadus."

Juhataja: Suur tänu. Küsimusi rohkem ei ole. Aitäh. Ma arvan, et meie sõnavõttud ja arutelu ning mõttekäik oleksid palju selgemad, kui me otsustaksime koos, kas me pöördume käidud teed mööda tagasi ja katsume seda teisel korral paremini läbida. Enne kui me hääletame, juhin teie tähelepanu sellele, et arvatavasti tuleks ka sellist teguviisi käsitleda pretsendendina. Nii et otsus pöörduda tagasi oleks tõenäoliselt piisavalt autoriteetne ka teistele teematoimkondadele vajadusel käituda samamoodi. Palun, hr. Hallaste.

I. Hallaste: Aitäh, juhataja. Lugupeetud kolleegid! Ma toetan täielikult IV toimikonna poolt väljapakutud lahendust, et me läheksime sammu võrra tagasi. Praegu on tõepoolest tekkinud olukord, kus kompromissid on välja kukkunud ja väga raske on hääletada, näiteks riigipea valimise puhul, kas Riigikogu või rahvas. Mulle ei meeldi praegu kumbki lahendus. Kui me alustasime tööd, olid selle poolt, et presidendi valiks rahvas. Kuid arvestades seda tööd, mis on tehtud, olen ma hakanud oma arvamust muutma ja olen püüdnud analüüsida võimalikke tagajärgi, mis tekiks siis, kui valijaks oleks rahvas, kui valijaks oleks Riigikogu ja valijameeste kogu. Kui valijaks on rahvas ja meil on riigipea suhteliselt väikeste volitustega, siis me programmeerime meie ühiskonda võimaliku konflikti. On selge, et riigipea rahva poolt valituna omab suure legitiimsuse, hr. Kask selgitas seda. Tal tekib kiusatus seda kasutama hakata. Kuigi põhisedus talle selleks võimalusi ei anna, aga ta ikkagi haarab endale võimu ja ütleb, et tal on ikkagi poolte valijate usaldus, tema poolt on hääletatud, ta on valmis võtma kätte ja relvadega vastu minema. Mis näiteks toimub Gruusias? Ja ta on rahva poolt valitud. See on konflikti

sisseprogrammeerimimne. Ei saa lähtuda sellest, keda me näeme järgmisena riigipeana, et tegemist on väga rahumeelse ja tasakaaluka inimesega, kes ei lähe konflikti ei parlamendiga, ei valitsusega. Me teema ju põhiseadust aastateks, kümneteks aastateks ja me ei tea, kes võib saada järgmiseks või ülejäämiseks või 10 aasta pärast presidendiks. Hääletades selle poolt, et riigipea valib rahvas, me teeksime valesti. Kui riigipea valib Riigikogu, võiks tekkida tõsine probleem selles, et riigipeal on raske olla vahekohtuniku rollis parlamendi ja valitsuse vahepeal. Parlamendi poolt valituna ta saab seda olla, kuid siin võib tekkida tõsisemid probleeme. Selletõttu ma kutsun üles hääletama just teise variandi poolt, valida valijameeste kogu poolt, kõigepealt sellepärast, et see võimalus hääletada valijameeste kogu poolt üldse siia saali tagasi tuleks. See tulemus selgus vesteldes nende ekspertidega, kellega me kohtusime ja kes käisid siin nädala alguses. Igal juhul peaks tulema tagasi võimalus hääletada valijameeste kogu poolt ning hoolimata sellest, et juhatuse lauataga võidakse mulle kihutuskõne eest väike märkus teha, ma ikkagi katsun kihutada teid üles selle poolt hääletama.

Teine probleem, teine hääletus on seotud presidendi vetoõigusega. Praegu tuleb meil tagasi hääletamisele ka selle sama otsuse alusel 2/3 häälteenamusega vetoõiguse kasutamine. Siin ma kutsun jälle üles seda tagasitulevat varianti mitte toetama. Sellepärast, et kui meie sellise töö tulemusena on nüüd selgunud, et meie nägemust mööda on riigipea rohkem nagu polsiringi kohtunik, kes ei tõmba kindaid kätte ja ei kuku ise poksima, nagu Peet Kask ühes näites väga ilusti ütles, siis andes tella niisuguse suure vetoõiguse, mis on kummutatav 2/3-ga, me sisuliselt anname talle kiusatuse kohtuniku rollist välja tulla, tõmmata kindad kätte ja virutada parlamendile. Ja juba mitte sel põhjusel, et asi on näiteks vastuolus põhiseadusega või tekitab mingi pinge ühiskonnas, vaid lähtudes oma poliitilistest kaalutlustest, sest 2/3 vetoõigus on väga raskesti kummutatav. Ma toetan seda, et vetoõiguse puhul hääletatakse absoluutse häälteenamuse poolt, sealjuures toetab ka III toimikond, et presidendi või riigivanema veto on kummutatav

natuke rohkem kui lihthäälteenamusega, kuid koosseisu enamusega peaks olema kummutatav. See hoiab riigivanemat tagasi panemast mõtlematult vetot seaduseelnõudele. Ja kui ta seda teeb, siis sellisel juhul peab olema tõsine põhjus ja see tõstaks ka meie riigivanema kui vahetkohtuniku autoriteeti just siis, kui ta valitakse valijameeste poolt, sõltumata paramendist, ja kui tema veto ei ole 2/3. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Lugupeetud hr. Seppa, lugupeetud hr. Raig! Kas me võime enne selle ära klaarida, kas me läheme ühe vöoru vörra hääletamistega tagasi vöi te soovite enne sõna vötta? Hr. Seppa?

Ü.Seppa: Me sooviksin enne sõna. Tähendab, ma tahaksin toetada hr. Hallastet selles suhtes, kui me siin juba kihutusõnesid peame, ka mina tahaksin vaielda presidendi rahva poolt valimise vastu. Kui me arvestame seda, et meil toimuvad valimised aastatel, siis Eestimaa kohta lähuvad valimised väga koormavaks, kui rahvas peab neid läbi viima. Riigikogu valimised toimuvad, nagu me siin juba hääletasime, 4 aasta tagant, 5 aasta tagant on presidendi valimised 2 aasta tagant on kohalikud valimised ja need on väga kulukad valimised. Teisest küljest see tegevus viib poliitilise võitluse väga suurele lavale, kogu rahva ette. Igla aastal toimuvad syyred poliitilised võitlused koha ja valimise pärast, nii et ma toetan väga hr. Hallastet, et mitte presidendivalimisi jätta rahvale. Tänan.

Juhataja: Aitäh. Hr. Raig.

I.Raig: Austatud kolleegid, ma teen ettepaneku viia läbi hääletamine, kas minna tagasi nende ettepanekute juurde, millest rääkisid hr. Kask ja Hallaste, ja kui see hääletus on tehtud, ma sooviksin sõna. Tänan.

Juhataja: Kas härrad Arjukese ja Saatpalu soostuvad sellega, et me enne hääletame ja kas me läheme ühe hääletamisvöoru vörra tagasi ja siis peame sõnavöttusid? Hr. Arjukese? Nöus.

Me oleme ära kuulanud motiivid, miks peaks kolmes küsimuses, see on 9., 14., ja 24 küsimuses minema ühe hääletamisvöoru vörra tagasi. Sellist vajadust põhjendati sellega,

et oleme vahepeal targemaks saanud. Ei saa välistada õnnetust, et targemaks saamist juhtub Assambleega veel edaspidigi, sellepärast ma omalt poolt lisaksin veel ühe põhjuse. Nimelt tuletan veel kord meelde eelmise vooru hääletamise tulemused, vabandust, nädal aega tagasi toimunud hääletamise tulemused. Riigipea valimise osas kolme variandi vahel jagunesid hääled järgmiselt: 18, 15 ja 16. Tõenäoliselt häälte selline jagunemine näitab üsna ebapüüvat tasakaalu nimetatud kolme variandi vahel.

Teiseks. Me püüdsime määrata riigipea vanusetsensuse alampiiri: 35 aastat, 40 aastat ja 45 aastat said esimeses voorus 14, 14 ja 17 häält, teises voorus 15, 11 ja 16. Kolmas, 24. küsimus, presidendi vetoõigus: variandid 2,3 ja 4 said 1. voorus 14, 12 ja 9 häält, järgmises voorus 14, 12 ja 8 häält. Nii et rebimine variantide vahel on olnud üsna tihe.

Hääletamisele läheb järgmine küsimus. Kes on selle poolt, et pöörduda seoses riigipea valimisega, riigipea vanusetsensuse alampiiri ja presidendi vetoõigusega ühe hääletamisvooru võrra tagasi, võrreldes möödunud nädalal toimunuga. Kes on selle poolt, et kolmes küsimuses - riigipea valimine, riigipea vanusetsensuse alampiir ja presidendi vetoõigus - pöörduksime ühe hääletamisvooru võrra tagasi, võrreldes nädal aega tagasi toimunuga? Hääletame. 29 poolthäält, 6 vastuhäält. Assamblee on otsustanud pöörduda ühe vooru võrra tagasi kolmes küsimuses, kus me hääletamisi läbi viisime: riigipea valimine, riigipea vanusetsensuse alampiir ja presidendi vetoõigus.

Esimene probleem, mida ma hakkame käsitlema ja mille kohta ma palun sõna võtta, on riigipea valimine. Härra Arjukese, palun.

R.Arjukese: Lugupeetud juhataja, lugupeetud saadikud! Mina isiklikult pooldan ka Riigikogu poolt valimist ja kui tuleb uuesti valijameeste küsimus, siis ma tahaksin küsida, kes need valijamehed on. Projektis on pakutud välja esimese astme omavalitsuse esindajad. Kuna meie valimissüsteem hakkab olema nii, et kohalikel valimistel võtavad valimistest osa ka mitte kodanikud, siis selline, nendest koostatud valijameeste kogu ei saa üldse

presidenti või riigivanemat valida. See on põhimõtteliselt välistatud, siis me peame välja töötama põhimõtted, kellest valijameeste kogu koosneb. Tänan.

Juhataja: Aitab. Härra Saatpalu, palun.

V.Saatpalu: Toetan Peet Kase seisukohta, et Eesti riigipea peaks valitama valijameeste kogu poolt. Ma ei näe siin üldse probleemi sätestada ka see, et kui nad on kohalike omavalitsuse esindajad, peavad nad olema Eesti riigi kodanikud ja sealtkaudu ei ole enam nii tähtis, et nad on valitud lihtsalt elanike poolt. Ma kutsun üles hääletama selle teise variandi, alternatiivi poolt. Tänan.

Juhataja: Aitäh. Hr. Raig.

I.Raig: Tänan. Ekspertidega kohtumisel ma sain kinnitust oma varasemale seisukohale, et valijameeste kogu peaks valima riigipea ja seda seisukohta toetas minu mälu järgi ka dr. Herzog ja sellise põhiseadusega, et siis on just nimelt ka teistel valitud isikutel valdades või teistel omavalitsuse tasanditel võimalus siiski osaleda riigipea valimistel, sest kõigil valitud inimestel on vaja üheskoos seda riigi rasket vankrit vedada. Tänan.

Juhataja: Aitäh. Hr. Reinson.

J.Reinson: Lugupeetud kolleegid, ma tahaksin küll väljendada vastupidist seisukohta. Maalides siin presidendist kui tulevases diktaatorist õudseid kujutlusi, võin mina samahästi võtta kätte ja maalida meile kuju Riigikogust kui kekslevast kassikarjast, kellele Eesti riik ja rahvas ei lähe absoluutselt korda. Viidatakse sellele, et on väga kulukas valida mitu korda Riigikogu ja presidenti, aga me ei ole veel selles põhiseduses üldse sätestanud, et need valimised ei või kokku langeda. Ja kui veel toetuda täna palju tsiteeritud prof. Shugartile, siis ma julgen öelda, et mul oli, noh, on põhjalik stenogrammanende ekspertide esinemisest ja seesama hr. Shugart väitis ka seda, et paljude parteide puhul tuleb just nimelt otse rahva poolt valitud president kõne alla parlamendi ja valitsuse tasakaalustajana. Ja kui rääkida parlamendi poolt valitud presidendist, siis seda ma küll ette ei kujuta, kuidas tema saab tasakaalustada valitsust ja

Riigikogu.

Juhataja: Suur tänu. Enne kui saab sõna hr. Velliste, on mul üks palve. Me lõpetame istungi kell kuus. Me oleme kõiki neid küsimusi, mida me nüüd uuesti hääletame, kord juba arutanud. Kui kolleegid peavad seda võimalikuks, palun olla sõnadega väga kokkuhoidlik, siis me jõuaksime vajalikud hääletamised täna läbi viia. Tänan. Hr. Velliste.

T.Velliste: Tänan, hr. juhataja! Ka mina pooldan põhimõtet, et riigipea tuleks valida valijameeste kogu poolt. Me võiksime sätestada, et poole valijameeste kogust moodustab Riigikogu, ülejäänud poole valik määratakse seadusega, kusjuures me võiksime selle teise poole jätta täiesti lahtiseks. Ei ole isegi oluline, kas valitakse esimese astme omavalitsuskogude poolt või veel mingil muul viisil rahva poolt, see ei ole üldse oluline. Tänan.

Juhataja: Suur tänu. Hr. Erm. Tänan. Hr. Kalep.

A.Kalep: Ma ei tahaks korrata seda, mis ma eelmine kord samal teemal rääkisin, ainult mõned lisaargumendid selle kasuks, et presidendi, riigivanema peaks valima terve rahvas. Mulle tundub nimelt, et eksperdid on mõne mehe ümber häälestanud. Muidugi oma hariduse ja oma väljapaistva positsiooni tõttu. Aga ärgem unustagem seda, et tegemist on suurte rahvaste esindajatega ja nende olukord on mitmes mõttes teistsugune kui meil. Meie kui väikese rahva puhul oleksid igasugused vahepealsed instantsid võrdlemisi koomilised. Milleks veel rahva ja kogu rahva esindajaks mõeldud riigipea vahele asetada teisi astmeid. Ja ajalooline pretsedent kas või, miks peaks midagi kõnelema meie rahva traditsioonidest ja traditsiooniliselt kußjunenud iseloomust. Konstantin Pätsil olid erakordselt suured volitused, kogu võim oli tema käes, aga hirmus raske oleks teda nimetada diktaatoriks. Ta oleks võinud seda olla, tema kolleeg Ulmanis Lätis oli diktaator, aga Pätsi kohta oleks seda igatahes raske öelda. Niisiis, diktatuuri hirmu ma küll ei näeks ja jääksin selle seisukoha toetajaks, et riigipea valiks ikkagi terve meie rahvas, keda me ometi kartma ei peaks.

Juhataja: Suur tänu. Juhatusel õnnestus väga osavalt

kõrvaldada arvuti mälust hr. Laar. Hr. Laari mikrofon, palun.

M.Laar: Tänan, hr. juhataja. Ka mina tahtsin öelda oma sõna just valijameeste poolt. Ma arvan, et kõik need üksikasjad on võimalik seadusega määrata, meil ei ole vaja siin hakata neid üksikasju arutama. Ja küsimus on lihtsalt selles, et praegusel hetkel (kuulates kõiki neid ekspertide arvamusid) on just see lahendus see, mis vastab kõige rohkem meie praegusele põhiseaduse süsteemsele, aitab sellele kaasa, hoiab meie põhiseadust tasakaalus. Seetõttu on just see variant antud hetkel siiski kõige vajalikum. Ja ei ole see Eesti rahvas nii väga väike midagi, need rahvad meie naabruses on ka üsna väikesed ja kasutavad ka õige erilisi süsteeme. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu. Hr. Sulev Vahtre. Palun.

S.Vahtre: Austatud kolleegid, siin on rõhutatud, ja kindlasti väga õigesti, et rahva poolt valitud riigipea valimine annab riigipeale suurema legitiimsuse. Kuid kas ei ole üks moment ka selline, et selline valimine tekitab ka suurem vastutustunde rahva ees. Me võiksime siiski vahest oletada, et selle riigipea kandidaat ei tarvitse olla tingimata või lausa lootusetu sulgi või siis ikkagi väga kahtlane isik, vaid on ka inimesi, kes on tõepoolest ustavad riigile ja ka niisugused võivad riigipea kandidaadina esineda. Mina igatahes jään põikpäiselt oma kauaaegse arvamus juurde, et riigipea valiks rahvas. Kõik. Tänan.

Juhataja: Suur tänu. JHr. Ulutos, palun.

Ü.Uluots: Lugupeetud kolleegid, ma tahtsin teile meelde tuletada minu täna hommikust avasõnavõttu, kus ma rääkisin väljaspool Assambleed tulevatest ettepanekutest. Läbi vaadanud need nii inimestelt kui koahlikelt omvalitsustelt laekunud ettepanekud, võin teile öelda, et nad 99%-liselt toetavad presidendi valimist rahva poolt. Palun seda arvestada, meie ei ole üksi.

Juhataja: Hr. Saatpalu palun.

V. Saatpalu: Mina paluksin jälle arvestada seda, et see rahvas ei ole mitte midagi kuulnud sellest, mida me siin oleme kõnelnud nende meetodite ühe või teise või kolmanda eelise või puuduse üle. Aitäh.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, käiku on läinud kõikvõimalikud vahendid protsentidest kuni ma ei tea milliste argumentideni välja. Kas on võimalik, et me asume 9. küsimuses - riigipea valimine - hääletama? Hr. Niitsoo on käsi püsti. Palun.

V.Niitsoo: Hr. juhataja, kas te saate anda mulle kindluse, et see hääletustulemus nüüd on lõplik ja ei kuulu muutmisele, juhul kui mõnel toimkonna esimehel (näiteks, kui hääletustulemus teda ei rahulda) tekib mõte see asi uuesti vaidlustada. Aitäh.

Juhataja: Kui ühel või teisel teematoimkonnal tekib vajadus uuesti pöörduda tagasi selle küsimuse juurde, siis selline pöördumine otsustatakse Assamblee poolt samal kombel, nagu seda tehti täna. Tuletan meelde, et juhatus pani hääletamisele küsimuse, kas pöörduda ühe vöoru vörra tagasi või mitte. Assamblee otsus oli pöörduda ja see otsus oli ülekaalus. Palun, kas ma saan panna hääletamisele need küsimused, mida me arutasime? Palun tähelepanu! Kõigepealt kohaloleku kontroll ja siis hääletame. Kohaloleku kontroll. Kohal on 38 assambleeliiget. Hr. Järlik.

R.Järlik: Austatud juhataja, meil on tegemist juhtumiga, kus on jällegi konkurss. Meil on konkurss hääletustel olnud niimoodi, et iga konkureeriva variandi poolt võib anda ühe hääle. Kas see on ka täna niimoodi?

Juhataja: Ka täna on töepoolst niimoodi, et palun kõigil kolleegidel ühegi variandi poolt mitut häält mitte anda. Mis siis tähendaks seda, et ma loodan, et kohaloleku kontroll oli töepoolst õige. Keegi ei vajutanud ennast kohalolijaks koos oma kolleegiga ja ei püüa hääletada mitme eest. Konkureeriv hääletamine tähendab töepoolst seda, et võite olla kõigi variantide poolt, võite olla mitme variandi poolt, ühe variandi poolt või kõigil juhtudel klahvile "poolt" mitte vajutada. Vastuhääletamine ja erapooletuks jäämine konkureeriva hääletuse puhul mingit tähtsust ei oma. Tegemist on ainult poolt antud häälte konkurentsiga. Võin ma alustada?

Esimene vöor, riigipea valimise küsimuse. Kes on selle poolt, et riigipea valib Riigikogu? Hääletame. See variant sai 16

häält.

Teine küsimus. Kes on selle poolt, et riigipea valib valijameeste kogu? Hääletame. See variant kogus 21 häält.

Kolmas ja viimane konkureeriv variant. Kes on selle poolt, et riigipea valib rahvas? Hääletame. Variant sai 14 häält.

Esimese vooru tulemuste alusel langeb välja vähim häält saanud variant, s.o. riigipea valib rahvas.

Teises voorus panen esimesena hääletamisele variandi, mis kogus kõige rohkem häält. Küsimus on järgmine: kes on selle poolt, et riigipea valib valijameeste kogu? Hääletame. See variant kogus 28 häält. Teisena panen hääletusele järgmise küsimuse: kes on selle poolt, et riigipea valib riigikogu? Hääletame. See variant sai 7 häält. Seega on konkursi võitnud variant nr. 2. Assamblee on otsustanud, et riigipea valib valijameeste kogu.

Lugupeetud kolleegid, järgmine küsimus, mille kohta toimkond ootab meiepoolset otsust, puudutab riigipea vanusetsensuse alampiiri. Selles küsimuses ei ole eraldi toimunud sõnavõtte. Kas meil on vajalik asuda läbi rääkima variante 35, 40 või 45 aastat? Sõnavõtusoove ei ole. Me alustame hääletamist. Palun tähelepanu! Kes on selle poolt, et riigipea vanusetsensuse alampiir on 45 aastat? Hääletame. 19 häält kogus see variant. Konkureerivalt teine küsimus. Kes on selle poolt, et riigipea vanusetsensuse alampiir on 35 aastat? Hääletame. Variant sai 15 häält. Ja viimane, kolmas variant. Kes on selle poolt, et riigipea vanusetsensuse alampiir on 40 aastat? Hääletame. Variant kogus 23 häält. Esimese vooru tulemusena langeb välja vähim häält saanud variant, see on variant 2 - 35 aastat.

Teises voorus toimub hääletamine järgmiste küsimuste alusel. Esiteks. Kes on selle poolt, et riigipea vanusetsensuse alampiir on 40 aastat? Hääletame. 23 häält. Ja teise vooru teine ja viimane küsimus. Kes on selle poolt, et riigipea vanusetsensuse alampiir on 45 aastat. Hääletame. Variant kogus 15 häält. Konkursi on võitnud teises voorus variant 3 järgmise sisuga: riigipea vanusetsensuse alampiir on 40 aastat. Kõige raskem töö on tehtud. Nüüd jääb üle ainult riigipea leida.

Kell on samas jõudnud kuue peale. Palun, kas meil on võimalik võtta otsus vastu ka 24.küsimuses, mis puudutab presidendi vetoõigust või vajab selle küsimuse lahendamise läbirääkimisi, siis ma peaksime liialt ületama oma ajalimiiti. Hr. Kask, palun.

P.Kask: Minu arvates ei maksaks nii tähtsas küsimuses küll kiirustada. On ettepanek juhatajale katkestada ja tulla homme hommikul selle juurde tagasi.

Juhataja: Tänan. Hr. Hallaste, vabandust, hr. Raig.

I.Raig: Ma arvan, et me võiksime täna 15-20 minutit tööpäeva pikendada, siis oleks see küsimus lahendatud, sest me oleme juba selle küsimuse paketiga tegelemas. Tänan.

Juhataja: Juhatus võttsi vastu otsuse, et me lõpetame töö nendel kellaaegadel, nagu meil on kokkulepped, siis me saame kõik elada selles ajarütmis, nagu on meievaheline kokkulepe. Kell on 18.01. Assamblee tänane istung on lõppenud. Homme jätkub Assamblee istung algusega kell 11. Ja ma jätkame küsimusest, mis jäi pooleli. Suur tänu teile. Head öhtut!